

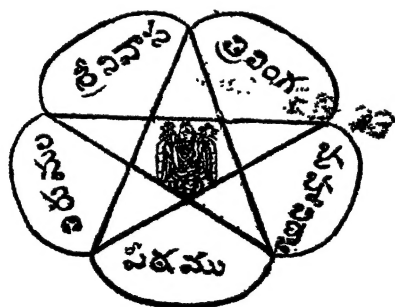

శ్రీ తులసీదాస చరిత్రము

భాగము ౧

(మద్రాసు యూనివర్సిటీ, బి. యే. పరీక్షకు పాఠ్యగ్రంథముగా)
నిర్ణయించబడినది.

గ్రంథకర్త
దంటు శ్రీనివాసశర్మ, బి. యే. బి. యల్.,
వకీలు, బెజవాడ.

మొదటిపూర్వ 1000 ప్రతులు

All Rights Reserved.

కె. వాణీ ప్రెస్, బెజవాడ.

1938

అ మో ద ము.

శ్రీమదమృతానందనాథ చరణారవింద సేవాసమగత విజ్ఞాన రసతుందిలములగు మిళిందము లానందసుందరమైన గాన మాలపించుచున్నవి. అవి వియోగుల కనూయానకములును యోగిజన మోహనములునై యలరారు ననులలో వింతలేదు. అందుఁగన కాంబాకృతములగు జీవయాత్ర, ఆనందసారము, అమృతసారము, హంసవిజయము ననుసవిత్రీరూపమునఁ బరిణమించినవి. అవి యనుభవమాత్రగమ్యములును, అగాధవిజ్ఞానమానితములును, శాస్త్రసమ్మితములునై, సామాన్యజన దురవగాహములుగా నున్నవి. గురుకృపాకటాక్షచంద్రికా ప్రసారమున నిరాకృతావరుణులగు జిజ్ఞాసువులకే యట నిక్షిప్తమగు సర్థమనుభవమునకువచ్చును.

విజ్ఞానబీజములు కేవలశాస్త్రములు, పురాణములు, కావ్యములు, గేయములు, (లేత్వములు) నని వివిధరూపములుగా సారస్వతోపాసనా పరవశులగు భారతీయవేదాంతవేత్తలనుండి వ్యాప్తినొందుచువచ్చినవి. వ్యాసుని సూత్ర పురాణ నిర్మాణము, శంకరుని భావ్యరచనము, వాల్మీకికృదుల కావ్యఫణతులు, కృష్ణమిశ్రుని ప్రబోధచంద్రిక దయకల్పనము, త్యాగరాజుని కృతీరచనము నందులకు తత్తులక్ష్యాశ్రయములు. ఇందుఁ గావ్యశాఖకుఁజేరినది యీ తులనీదాసు చరిత్రము. కృతికర్త బ్రహ్మశ్రీ దంటు శ్రీనివాసశర్మగారు.

కవి యీ గ్రంథమును బ్రధానముగా నాత్మవిజ్ఞాన విషయమై మనమునకుఁగాను వ్రాసికొంటినని వాకొనెను. ఆ మననదశలో గురువాక్యము, దాని కుపకారకమైన యుపనిషద్వాక్యార్థము, నన్వయించుకొనుచు, సచ్చాత్రియగు కనకాంబగారి జీవయాత్రాది గ్రంథములనుండియు ‘బ్రత్యక్షము గాఁ “దా ము గు రు ము ఖ ము న ను ం డి యు, విని” జీవయాత్రాపథమున ననుభవములోఁగనిన యుపమానములమూలమున సుబోధముగా జ్ఞానమును సిరపరచుకొనుటయే యీ గ్రంథరచనమునకుఁ గారణమను గ్రంథ కర్త కఠోక్తి గమనార్హము. ఇది సూక్ష్మదృక్కులగు యోగులధర్మము. పురాణములయందలి సత్రయాగాదివ్రశంసలు, నధ్యత్మచర్చలు నిందులకు నిదర్శనములు.

సృష్టిచిత్రమును గాముకుఁడును, యోగియును సమముగానే పరిశీలింతురు. కాని కాముకుని పరిశీలనమతాత్మికము, బాహ్యము. యోగిపరిశోధన మట్టిదిగాదు. అతని దృష్టి వేరు. అది తత్త్వసమన్వయైకమూలము. ఆంతరంగికము. ‘యోగః కర్మసుకౌశలమ్’ అనుటచే నట్టి కర్మ కౌశలమును, ‘తానధనమగు చిత్తనిరోధనమును యోగమని పిలువఁబడెను. అదియే సమాధి. సారస్వతోపాసనము నిపుణైకగమ్యముగు రహస్యము. అట్టియుపాసనాస్థితికి సమాధియే యుపాయమని చెప్పలనిరి.

“సారస్వతం కిమపి తత్సుమహారహస్యమ్

యదోచనే చ విదుషాం నిపుణైకసేవ్యమ్

తత్త్విదయే పరమయం పరమోఽభ్యుపాయః
యచ్చేతనో విదితవేద్యవిధే స్సమాధిః.”

కవికి సమాధి (ఏకాగ్రత) యెప్పుడు ప్రధానమంటిమో; తత్కార్యమగు కావ్యమునకు, 'మోక్షము' ప్రధానఫలమని తెల్పినట్లే. మోక్షమానందరూపము, అది విగళిత వేద్యాం తరమును శాశ్వతమును. దానిఁ బొందఁగోరి యోగమార్గమున నడచువానికి దారిలోఁ దత్సద్భవములగు నానందము లెన్నో యానుషంగికముగ ననుభవమునకు వచ్చును. ఆరు రుక్మిణున కవిసోపానములు. నాదానుభవగమ్యమగు గానము శబ్దార్థగమ్యమగు కవిత్వము మొదలగు కళారూపముల ఖండానంద తేజోమూర్తియగు నాత్మయొక్క కిరణలేశములు. వాని కంతర్లక్ష్యమున నమన్వయము వేటు. ఇది తెలిసివ్రాసిన కవితయందాలక్ష్యములు మణిశేకలములుపైలె మిణుకు మిణుక్కునఁ దేజరిల్లును. వానింగని రససిద్ధులు ముగ్ధులగుదురు. సూక్ష్మదృక్కులగు రత్నపరీక్షకుల పరీక్షల కవి నియచును. అవిలేనికావ్యము లసత్కావ్యములు. 'కావ్యాలాపంశ్చ వర్జయేత్' అను శాస్త్రమిట్టి కావ్యములనే నిషేధించుచున్నది.

నవిద్యతే సత్బ్రహ్మ తదసత్ కావ్యమ్, (బ్రహ్మ పత్రిపాదకముగాని కావ్య మసత్కావ్యము) అని వేత్తల హృదయము. బ్రహ్మపత్రిపాదకముగాని కళ కళయేకాదు. శాస్త్రము శాస్త్రమేకాదని మన్వాది స్మృతుల నిర్ణయము. ఇది భంగ్యంతరమున నీ గ్రంథమునఁగూడ యిట్లుదేలువఁబడెను.

“భక్తిరసహీనశుష్క వాక్సృగ్ధివలనఁ
గమలజామోదగరిమంబు గలుగునెట్లు
వట్టివడగాలితాకున వట్టివేళ్ళఁ
బుట్టునే తావి రనపరిపుత్తినిగాక”

జీవుడు తురీయవస్థయందున్న తఱి ‘మోక్ష’ సాధనము
లన్నియు నంజేలయించును. అపుడు కేవల బ్రహ్మస్వరూపుఁ
డగును. ఆదృష్టిలోఁ గవిత్వాదు లనిత్యసాధనములే. అయినను
యోగపథగామియగు వాఁకిఁ గవిత్వసిద్ధి యానుషంగికము
కానచ్చును.

గురువద వంకజరసమా

ధురిజొక్కెడు యోగి యుక్తకులు నేయఁడుబ

భరమట్టు; లనుభవమువర

కరయన్ రొద నేయు శ్రుతులనాత్మారా నా!

అనుటసహేతుకము. అదిగాక పానకరసాస్వాదన
పరుండగు వానికి, తత్సంపాదనయత్నమున, నేలకులు, పచ్చ
కప్పురము మొదలగు సుగంధద్రవ్యముల సౌరభానుభవ ము
వాంతర గమ్యమైనట్లు, బ్రహ్మనంద రసాభిలాషికిఁ దత్స
దృశములగు కవితాదికళ లాత్మ వికాసజనకములగును.
కావుననే కవిత్వము యోగసిద్ధులలో నొకటిగాఁ బరిగణింపఁ
బడినది. అయోచిత లభ్యమైనయీసిద్ధి కభ్యాసి(ఉపాసకుఁడు)
ముగ్ధుఁడగును. అహాగ్ధ్య మొకప్పుడు పెడదారిం బట్టింపఁ
గలడు. అపుడేయోగభంగమగును. ఆనమయమును నిర్వహిం
డుగమనించి తప్పుకొనును, అట్లుతప్పుకొనవలయునని యోగ

ఇది కావ్యమంటిని. కావ్యము కాంతాసమ్మితము. అగుచో నిందు వ్యంగ్యార్థమేది? అనునది చర్చకుఁ జిక్కినవిషయము. ఆలంకారికులందరు కావ్యసామాగ్రీ నిరూపణమున వ్యంగ్యమున కుదాహరణముగా నొక్కొక వాక్యము నుదాహరించుచువచ్చిరి. దానినిబట్టియే “వాక్యం రసాత్మకం కావ్యమ్” అనికావ్యమును వాక్యమూత్రముగా లాక్షణికులు వాకొనిరి. ఈలక్షణము యథావస్థితముగా నన్వయించిన భారత భాగవతాదులయు మఱియితరపురాణములయు, రచనములయందుఁ గావ్యత్వము ప్రసక్తముకావలసినదే. కాని యది రూఢమగు విషయముగాదు. కావ్యము వ్యంగ్యప్రధానమనఁగా, కావ్యము నందలి యఖండార్థమున వ్యంగ్యము ప్రధానముకాదగునని భావము. ఆప్రాధాన్యమునఁదరతమభేదమును బట్టి కావ్యము త్తమమధ్యమాధమ భేదముచే మూడుతెఱఁగులగుచుండును. తులసీదాసు చరిత్రము వ్యంగ్యప్రధానమగు నుత్తమకావ్యము. ఆ యంశమును గవియే “భక్తుని చరితమిషము నన్ జెప్పవాడఁ ద్వచ్చరితంబున్” అనిసూచించెను. ఇందు ‘మిషము’ అనుపదము వ్యంగ్యత్వసూచకము.

తులసినిదొలత “బ్రహ్మచారిఁగాఁబిమ్మట గృహస్థుగాఁ జీతించి, ధర్మార్థ కామ స్వరూపములఁజూపి, యావల వాసప్రస్థునిగామార్చి యా ధర్మములకు మోక్షపర్యవసాయిత్వము గల్పించెను. ఇందుఁదులసి కథప్రధాన వాక్యార్థము. మోక్షవిషయమిందు ప్రధానవ్యంగ్యార్థము, ఈవ్యంగ్యబీజమే.

“తివిరి యోనమాలు దిద్దించు నాఁడెద్ది
మాణవకుఁడు నేర్పు మానురిదియె

జపము సేయుచుందు) సంసారము క్షిక్త
మొదలె తుదియె నిత్యపూర్ణమునకు”

అనువద్యమున నిక్షిప్తమైనది. ఇదియక్షరాభ్యాస
బోధకమై యయ్యక్షరాభ్యాస మూలకమైనది. ఇందలిపూర్ణ
వద మాతృకము. తక్కినాస్త్రములకువలెనే గణితము
నకుఁగూడ తత్వబోధము వరమలక్ష్యము. బిందు - సంఖ్య
లచే నాత్మప్రకృతులను సూచించుచు‘సంఖ్యశాస్త్రము’ అను
నొక దర్శనమును శ్రీవిరూపాక్షపీఠాధిపతులు శ్రీ శ్రీ బోధా
నంద భారతీస్వాములవారు వ్రాసిరి. “ఓం పూర్ణమదః పూర్ణ
మిదం పూర్ణాత్పూర్ణముదచ్యతే, పూర్ణస్య పూర్ణమాదాయ
పూర్ణమేవావశిష్యతే” అనునభర్వణచేద శాంతిపాఠము నూఁ
తగాఁగొనియీసిద్ధాంతమువిస్తరింపఁబడినది. నిత్యపూర్ణమునకు
మొదలె తుదియుననుట యీసిద్ధాంతరహస్యమే. అక్షరసంకే
తమగులిపి యీకుండలీ రూపమునుండి యుద్భూతమైనది. ఇది
కుండలీశక్తికిసూచకము. ఇది క్షుద్భుజ్జేయము. స్థూలదృష్టి
కిఁగూడప్రాచ్యుల వర్తులాకారలిపులిందులకు సాక్ష్యము నిచ్చు
చున్నది. ప్రకృతమునఁ దులసికి దిద్దించిన ఓనమాలు శివమం
త్రమును సూచింప, లిపిరచనమునకుఁ బూర్ణానుస్వారముల
బోధించిరను నభిధేయముమూలమున జ్ఞానోపదేశము వ్యంజిత
మొనర్పఁబడె. మఱియును శైశవేభ్యస్త విద్యానామ్ అను
నట్లుబ్రహ్మచర్యాశ్రమ ధర్మములసూచితము ఇట్లు “తొలుత
నాటినబీజంబె మొలచి, పెరిగి, శాఖయై, పుష్పఫలంబులొసం
గు” వసుటలో, బాల్య, కౌమార, యౌవన, వార్ధక్యవస్థలు,

బ్రహ్మచర్య, గార్హస్థ్య, వానప్రస్థ, యత్యాశ్రమములును వ్యంజితములైనవి. “అతనిప్రబోధచంద్రుడు వదారుకళల్ దనుఁ జెందఁబూర్ణుడగుటలో బ్రహ్మచర్యాశ్రమసంపూర్ణత సూచింపఁబడినది. పిమ్మట గార్హస్థ్యమునకు దులసికిఁ గుల రూప వయోగుణముల ననుకూలవతియగు భార్యతోడికాపురము వర్జితము. యోగాంతరాయము కలుగకుండగృహస్థునకు శాంతిరక్షణము ముఖ్యము; సంసారమునంటియునంటనియోగిఁ దద్గుణబోవము లంటవనుటకు, సాగరముకంటె గొప్పని శాంతి’ అను సూత్రముపై రాజభార్యకథ చిత్రింపఁబడినది. రాజాశ్రయాది గార్హస్థ్యధర్మములను బోషించి తులసికివేశ్యా సహవాసము గూర్చుఁబడినది. ‘ముముక్షువున కంతరాయము లుకల్గును. అవితాత్కాలికములు. వానివలన నించుక’ కాల భంగమైనను, ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానసంస్కారమంతటఁజెడదు. ధీరులువానినుండి తప్పుకొందురు’ అనునది యిందలి వ్యంగ్యార్థము. కులసతీయెడ విరాగము, వేశ్యయెడననురాగమును వర్జించుటచే, స్వధర్మవిరతి, పరధర్మరతి సూచితమైనది. ఇందవాంతరమగు గండకీచరిత్రము మమత ప్రాతివత్సధర్మమును బోషించుటకుఁ జిత్రింపఁబడినది. ఉత్తమవతికుండఁదగిన లక్షణములను నిరూపించుటలో నిటఁజూపఁబడినకవినైపుణ్యము ప్రశంసా పాత్రము

పిమ్మట దులసికిఁ దండ్రుచేసిన హితోపదేశము ‘కడ చినతిండితావి త్రేవునకువచ్చినట్లు’ క్షణక్షణమునను జ్ఞప్తికి వచ్చుట సంస్కారబలమును సూచించును. మరియు వేశ్యయెడనిరాగమునకు వేశ్యయే కారణమైనట్లు వర్ణించుటలో

చింతామణిపియుడగు లీలాశుకని గాథ దలంపుకువచ్చుచు
న్నది. ఉత్తమసంస్కారి కాలకర్మములననుసరించి విషయ
లోలుడయ్య నాదారినే మరలుననుటయిందు వ్యంజితము.
ఊబిలో దిగఁబడినవాఁడూబినుండియే వెనుకకు రావలయునని
పెద్దలనిరి.

తులసి 'కలతఁజెంది యలఁతఁజెంది, పెడచెవిఁబెట్టితి
గురువులనుడువుల' నని వాపోవుట యాయుత్తమ సంస్కార
మునకు సూచకము. అపుడాతఁడనుభవించు పశ్చాత్తాపమే
ప్రాయశ్చిత్తమయ్యెను. మమతయెడనకృత్రిమమగు ప్రేమ
మున, సమృత్తోపమానముగఁ బలికించిన.

“అమలంబు న్వార్థహీనం
బమాయిక మసూయ లేనిదై యొప్పెడు ప్రే
మము భూమానందప్రద
ము మోక్షదమునగును బుణ్యపురుషులకనుచున్ ”

“ఒండొరులఁ గూర్పు సత్యునాఘండు గలియు
జగముతోఁచునె కై వల్యమగు నిజంబు”

అనుమాటలు శృంగారరససర్వస్వ నిధానములైశాంతి
రస నిదానములైయలరారుచు “కామిగాక మోక్షగామి
గాఁడు” అను సిద్ధాంతమునకు వ్యంజకములై “యథా
ప్రియయా సంపరివృక్తః సబాహ్యం వేదనాంతరమ్”
(ఒకఁడెట్లుప్రియురాలు తనంత కౌగలించుకొన్నప్పుడు బాహ్య

భ్యంతరము లించుకయు నెఱుగకుండునో యట్లే బ్రహ్మవేత్త యగునాతఁడుబౌద్ధభ్యంతరముల నెరుంగఁడు) అనునుపనిషత్తాత్పర్య పర్యవసానమున విలీనములగుచున్నవి. క్రమముక్తికి గార్హస్థ్య మొఁ సోపానము. అది యొడుదుడుకు లేనిది. అందు నిలిచిన ధీరుఁ డిహమును బరమును, దేహళీదీపవిధిన్ గాంచును. 'వనితాచందన మాల్యలేపములు' ఘనము, నిర్భరము, అఖండము, నిష్కామము, శాంతమునైన బ్రహ్మసుఖమునుస్థూలార్థభీన్యాయమునఁ జూపఁగలవు. తాకికుండగునరున కిలాకిక బ్రహ్మానందము బోధకు రావలయునన్నచో విగళిత వేద్యాంతరమగు 'రస' స్వరూప మనుభవమునకు రావలయును. ఇదియే కామ పురుషార్థముయొక్కరహస్యము.

భార్యను దేవతామూర్తిగాఁజిత్రించి తులసికి హితోపదేశము సేయించుటలో నామెకు గురుస్థానమిచ్చుట కవి తాత్పర్యము. అది శ్రుతిస్మృతి పురాణాది తాత్పర్య పర్యాలోచనైకనిపుణులకు మాత్రమే గమ్యమగు రహస్యము.

∴ ఏ కాంతబోధ మొనఁగెడు

నాకాంతయె ముక్తికాంత యాస్థానంబే

నాకము శూన్యస్థానము

త్రీకామేశ్వరుఁడు గురుడుఁసిద్ధము జీవా!"

అని జీవయాత్రాదులును—

'విమలచారిత శిక్ష కాచార్యకంబు'

అని భారతమును, కాంతాసమ్మితతయోపదేశయుజే

అను నాలంకారికుల వాక్యమును నిందులకు బలవన్నిదర్శన

ములు. ఇందు 'ఆచార్య' ఉపదేశ' పదములు శ్రీయైశ్వర
వాడుటచేఁ బ్రాచ్యులదృష్టిలోఁ గాంతకీఁబడినగౌరవస్థానము
మరెచ్చటను లేదని చెప్పనచ్చును. పుష్పేణా²సినతాడయేత్,
అనిమన్వాదిస్మృత్యల యాదేశమును బట్టిచూడ గురుదేవతా
మూర్తిగా శ్రీ యుపాస్యయనియేతేలును. ఆ యంశమును
వేదాంతజ్ఞు లెల్లరును జాటిరి.

శ్రీ శంకర భగవత్పాదులు —

‘శివశ్చక్తాయుక్తోయది భవతిశక్తః ప్రభవితమే
నచేదేవం దేవోనఖిలు కుశలః స్పందితుమపి
అతిస్తా మారాధ్యాం హరిహర విరించాదిభిరపి
ప్రణస్తౌ స్తోతుం వాకథ మకృతపుణ్యః ప్రభవతి’

అని ప్రశంసించుటలోఁ బైయర్థమిమిడియున్నది. సమర సమిధు
నము ప్రకృతి పురుషైక్యమును సూచించుననుట విజ్ఞుల పరి
పాటియే.

కాంత కాధ్యాత్మికోప దేశాధికారమెప్పుడు లభించె
నో, యప్పుడు కాంతాసమ్మితమగు కావ్యమునకు విజ్ఞానోప
దేశాధికారములభించినట్లే. కాని యీగ్రంథమున మతొక
చిత్రముగూడ జరిగినది. కవి యిందొక కార్యమునఁ బ్రయో
జనములను రెండింటిని సాధించెను. కావ్యముమొత్తముమీఁద
మోక్షవిచారమును వ్యంజితమొసర్చుటయొకటి, కావ్య
కథాంతరూఢితమగు మమత పాత్రమునుగూడ మోక్షవిచార
సాధనముగాఁ జిత్రించుట మరొక్కటి. పర్యవసానమునఁ
దులసినివాప్రవర్ణనిగాఁజిత్రించి కవి కృతకృత్యాడయ్యెను.

కాంతా సమ్మితమగు నీ : కావ్యమునందు 'రసము'ను గూర్చి కొంత తెలుపవలసి యున్నది. 'రసోమైసః' అను శ్రుత్యర్థప్రతిపాదితమగు రసముగాఁ గావ్యరసము నాలంకారికులన్వయించిరి. యీ సమన్వయ మభిమానమూలకము. రసము విగళిత వేద్యాంతరమేకావచ్ఛను. "ఎందే డెందముగందళించు రహితేనేకాగ్రతన్ నిర్వృతిం జెందున్" అని పెద్దన ఈరసము నూతగాఁగొనియే ప్రవరునిబరీక్షించెను. సహజపూర్ణరసోఽస్మిహాహమ్" అని యలకారవేత్త లింద ద్వైతమును సూచించిరి. ఇదంతయు తత్వవేత్తదృష్టిలో నకించిత్కరము. ఈ మాటలకతఁడు చలింపఁడు. ఇది తాత్కాలిక సుఖలేశమేకాని శాశ్వతముగాదని యతఁడెఱుంగును. 'సద్యఃపరనిర్వృతయే.' (అప్పటికప్పటికి మాత్రమే యానందముకలిగించునది కావ్యము) అనుమాటలోని 'సద్యః' అను పదమునాతఁడు క్షణక్షణమునుసంధానించును. అతఁడేధీరుఁడు. అధీరత్వముతోడనే —

'చెప్పకుమిట్టి తుచ్ఛసుఖముల్ మీసాలపైదేనియల్' అని యాంధ్రకవియపితామహుఁడీ యానందమును ద్రోసిరాజనెను. పెద్దన యిట్లునిఱిసింతుట దేశకాలపాతాదులకనుగుణమై, సిద్ధాంతమునఁ బ్రస్తుతముకావచ్ఛను; కాని యీ యతమునకే యిక్కవి

“ చెకిముకిరాతను గల్గు శి

ఖకణముల వెలుగుతిరంబె? కృత్రియగః సతఁడ

చెకిముకి సాయమునను దీ

పిక వెలిగించి సుఖముంచు వీతలముండై”

అనియొక సందేశమును బ్రతిపాదించెను.

‘తుచ్చసుఖముల్ మీ సాలపైఁదేనియల్
చెప్పకుండుని చెప్పన, న నెత్తాచందనమాల్యవేవ
ములు సంభావించ భావ్యంబగున్’ అనిమనకవి, ఇట్లు
వీరిరువురకు ‘తాతామను మలవరుస’ కిది ఘట్టము.
చెకుముకిరాశ నిష్పకణములు పడును. అట్లే సంసారికిఁ
దాత్కా-లిక సుఖశ్రేణులు బంటును. ‘తిరంపె’ యగుటలో న
విశాశ్వతములు గాననియే కపి తెల్పెను కాని ‘చెకుముకి’
సాయముననే దీపము వెలిగించి పితృమంత్రానట్లే. తాత్కా-
లిక సుఖవేషము గల వనితా చందనాదుల యనుభవమున
శాశ్వతమగు నాత్మానంద రసము ననుభవగమ్యమగునట్లు
గుచిచూచి ముముక్షువగుననియు, నపుడాతఁడు పితృమండు
(తమోగుణరహితుఁడు) అగుననియు, కావునఁ గ్రమముక్తిని
గోరువానికి గాఢస్వముపకరణమేకాని యుపకారము కాద
నియు కవి సిద్ధాంతముచేసి గలుపొందెను.

ఈ విషయమునే—

సరస శృంగారరస సుధా సరసిఁదేల్చి
భేదభావము హరియించి విశ్వమెల్ల
మఱవఁజేయుచు వెతలెల్ల చూపనోపు
తరుణిలేకున్న నరున కీశ్వరుఁడుగలఁడె?
పటముకపటంబు బోఁద్రోచి బఁ ధురమగు
బాహుబంధంబునను సర్వబంధముక్తి
సనదృశంబగు లీలమై పొనఁగఁజేయు
తరుణి . . . . .గలఁడె?

ఆరురుక్మూడు దిగజారి కళమమున
నున్నతంబగు స్థానంబు నొందుపొంటె
గాలిబందంబుగానోపుఁ గాంతయరయ
దరుణి.....గలడె?

పాలలీలను జిత్తంబు భవమహగ్ని
నుడుకఁ గైవల్య నవసీత మొందభువిని
ఆడుదియెతోడు వాస్తవ మరసిచూడ
దరుణి.....గలడె?.....

అను పద్యములలో సమర్థించుట గాననగును. సంసార విష
వృక్షమున కమృతతృప్త్యములగు ఫలములు రుచిచూచుట
యన నిదియే. మమతాహంభావ స్తంభసంభవాద్భుతరూపా,
యనుటలో స రహస్యమే యిమిడెను. కాని యీ లోకి
కానందమాత్రము బ్రహ్మానంద సాధనమని పలికి యూర
కున్నచో, గేవలైహిక విషయోపభోగముల కున్నతస్థాన
మిచ్చినట్లేయగును. అదియెంచి పర్యవసానమున దానిని
గూడ తోసిరాజని, యభ్యాసి, గురుకృపాకటాక్ష పాత్రుడగు
నని సిద్ధాంతము చేయుటలోఁ గవి యేమరుపాటుఁజెంద లేదు.
'యదహరేవ విరజేత్ తదహరేవ ప్రవ్రజేత్' అను వాస్తవ
స్థాశ్రమ స్వీకార వైభవమునకు వలయు పునాది యిదుటలో
కవిసుసపుణముగాఁ బ్రవర్తించెను.

కాలిబందంబుగానోపుఁ గాంతయరయ' అనుతులసి
వాక్యమును.

“ఆరురుక్మన కరయనీవన్నయట్లు

కాలిబందంబె యగునువకారినిజము

బండమిడుకొని క్రిందనే ప్రాకులాడ
నడుగుసాగునె పడఁడె యాజడుఁడుచెడఁడె”

అని మమతమాటలఁ బూర్వవత్ మొనర్చెను. మాటియు

“కైవల్య నవనీత మొందుపొంటె
ఆడుదియెతోడు” అనితులసియు,
“తోడుజెట్టినమాత్రాన దుగ్ధమందు
వెన్నఁబడయంగవచ్చునె యెన్నఁడైన?
నిశ్చలంబుగిక్కిరంబు నిలువవలయు
నాథ! యటుపైన గురుమథనంబువలయు”

అనిమమతయుగానించిన పూర్వవత్తసిద్ధాంతములు యోగి
జనహృదయంగమములు. ఇట నిక్షిప్తమైన ‘భావ’ మద్భు
తము. ఇట్లుతులసివాక్యములయందు గార్హస్థ్య ధర్మమును,
మోక్షసాధనముగా నిరూపించి, మమతగార్హస్థ్య
ధర్మమునందే విశ్రమించుట మోక్షసాధనముగాదని
‘గురుమథనంబు వలయునని’ శ్లేషచమత్కృతితో సయుక్తిక
ముగా ‘బల్కించి’ క్రమముక్తిసాధించుటలో విహంగ
మార్గము ప్రమాదకరమనియు’ నందులకు గురుచరణసమా
శ్రయణము, వేదాంత తత్వవిచారము ముఖ్యములనియు తో
పింపఁజేసి, తులసియొక్క వానప్రస్థాశ్రమాధికారమును వ్యం
గ్యరూపముగా బోధించెను. తులసియొక్క తురీయాశ్రమ
వైభవమును భవిష్యత్కథాపథమునఁ జత్రింపనెచిం
యందులకు బీజముగా గురుమథనంబువలయునని యిరువురు

సూక్ష్మలనిక్షప్తమొనర్చుట గమనార్హము. ఈగురుమథనము ముందు భాగమున జరుగును. అప్పుడు కేవల్యనవనీతముపుట్టును. అప్పుడు, తులసితో బాటు భావుకులుర సాస్వాదన మొనర్తురు. ఆపుడు వారమరు లగుదురు.

“అంభోజాక్షుడు మమతా

హంభావ స్తంభమందు నగవడును”

ఇక్కావ్యమునందలి ప్రధానవ్యంగ్యార్థము లివియ. అవార్తర వాక్యార్థములఁ బెక్కుచోట్ల వ్యంగ్యసంపదయిరవు కొనికవిని నిసర్గ సంస్కారిఁగారూపింపఁజాలియున్నది. విస్తరభీతినింతట సంక్షేపింపవలసె.

కావ్యమునఁ గథావస్తువు రసపాకశయ్యాదులు ముఖ్యములు. కావున నిందయ్యై విషయములఁగూడస్థానీవులాకముగానిరూపించి నా విమర్శనమునకు సమగ్రతను సంపాదించెడఁగాక.

నిసర్గకవికలంకారాది సామగ్రిసంస్కారలభ్యము. అభ్యాసమున నించించుక సాధింపఁజూచిన నది కృత్రిమముగానేగోచరించును. కామతాత్ర పతనమాత్రమునఁ గళానుభవము కానియట్లు, కేవల శాస్త్రులు కవితాచిత్రమలంకారపాత్రము నొనర్ప నాత్రవడిననది స్తుతిపాత్రముగాదు. ఆతని వాఙ్మయ ప్రవాహమున నవి నిసర్గ సుందరగమనమున దమంతవచ్చియిరవుకొఁవలయును. అప్పుడే యీ చిత్రమును జూచి “కికిమివహిగుఘరాణాం మండనం నా కృతీనామ్” యని రసికుఁడు తన్మయుఁడగును. అవి యమత్సరులగు సూక్ష్మపరీక్షకులకే గోచరించును. అట్టి భావుకలబ్ధియు కవియదృష్టమే. అపు డిరువురును సంభావ్యులే.

“ఏకఃస్వాతే కనకముపల

స్తత్పరీక్షాక్షమో న్యః|

కశ్చిద్వాచాం రచయితుమలం

శ్రోతుమే వాపర స్తామ్||”

కథావస్తువు- తులసిదాసునుగూర్చి భక్తవిజయమున నొక గాథ వినవచ్చుచున్నది. ఆకథాచ్ఛాయ నూతగాఁగొని, రస పోషకములగు మరికొన్ని సంఘటనములను గూర్చుకొని కవి కవితారథమును నడిపించెను. ప్రసిద్ధుడగు నాయకుని గొని, యితీవృత్తమును రసానుగుణముగామార్చి పెంచి తగ్గించి, కావ్యము వ్రాయవచ్చునని లాక్షణికు లంగీకరించియేయున్నారు.

వర్ణనములు—కావ్యమున నష్టాదశవర్ణము లుండవలయు ననుట మొదలుగాఁ గొన్ని నియమములున్నవి. ఇందుఁ బదు నెనిమిది వర్ణనములును గానరావు. అందుచే దీని కావ్యత కొఱవడదు. కావ్యలక్ష్మికివ్యంగ్యముప్రధానమగుటచే తత్సహ కారి సామాగ్రికి వర్ణనములు ప్రధానములనుట శాస్త్రకర్తల హృదయముగాని యన్ని వర్ణనములు పూర్తిగానుండి తీర వలయునని కాదు

“వీనిలో నెవ్వయేని లోపించినంతఁ

జెడదు కావ్యం బుపాత్తముల్ చేవగలిగి

కావ్యహృదయజ్ఞతా విచక్షణులమదికి

సంతసంబు నొసంగఁగఁ జాలునేని”

—ఆంధ్రకావ్యాదర్శము.

గ్రంథము ప్రాచీన ప్రబంధలక్షణముల జాడ నేనడచినను, నేటివారాక్షేపించు ప్రత్యంగశృంగార వర్ణనములకుఁ దావు గల్గింపని కతన నవనాగరికులనుగూడ యాకర్షించునని తోచెడిని.

రసములు-ఇందు శాంతము ప్రధానరసము. శృంగార, హాస్య, కరుణ, అద్భుతరసములంగములై, పరిపుష్టములైనవి. తులసికి సామాన్య నాయికాయోగమున శృంగారము గోచరించినను నది మమతా శృంగారరసపరిపోషమున కంతరాయముగా నుండుటచేఁడుద కాభాసమైనది. వియుక్తులగు మమతకును తులసీదాసునకునుపునస్సంయోగప్రసక్తికలుగుటలో శృంగార రసరూపము సహృదయహృద యావర్జకమైనది. ఇవన్నియుఁ దుదకు మమతా నిరాకరణచరణములగు మమతాచతుర వచన రచనలలో జాలువారిన శాంతరసమున కంగములై కథాబీజమునఁజిందెడు శాంతరసస్థాయీభావమునుకొని బరిపోషకములై యలరారుచున్నవి. వీరము, భయానకము భీభత్సము, రౌద్రము, ననురసములు ప్రధానరసపోషకములు కాకమీఁదు మిక్కిలి తద్భంజకములగుటకవి వానికిందుఁదావు గల్గింక పోవుట వింతగాదు.

అలంకారములు:— శబ్దాలంకారములు: ఇక్కాన్యమున ననుప్రాసము విరివిగా గోచరించుచున్నది. నైసర్గికమగు పోకడయే యిందుఁగలదు. ఛేకానుప్రాసము, వృత్త్యనుప్రాశము 121 పుటలో 49-51 పద్యములు.

అర్థాలంకారములు- ఉపమ (2౪-82) దృష్టాంతము (2 ౪ - 85) ఉపమాలంకారధ్వని (31 ౪- 65) అప్ర

స్తుతప్రశంస (2 ఆ- 102) వక్రోక్తి (2 ఆ- 109 జాతీయ శ్లేష (3 ఆ-88) శ్లేషానుప్రాణిత మధ్వాంత రన్యాసము (3 ఆ- 114) పరిణామము 3 ఆ- 134.

వృత్తి: శృంగారకరుణముల కుపయుక్తముగ మధ్యమ కై శికియు హాస్యశాంతాద్భుత రసముల కుపయుక్తముగ భారతీవృత్తియు నిందు గోచరించుచున్నవి. సార్వత్రిక ముగాఁ బొంచాలి- వైదర్భీరీతు లిందుగోచరించును. పాక- శయ్యాదులు రసోచితముగా నున్నవి. ఏదియోయొక్కపాక మే సమగ్రముగఁ బోషింపఁబడెననుట సాహిత్యవేత్తలఫక్కి కాదు. రసోచితములగు పాకాదులయ్యెచోట్ల భావుకులకు రుచిగొల్పుచునే యున్నవి.

గుణములు—ఇవి గ్రంథము మొత్తముమీఁద హృదయంగమములై యున్నవి. లక్ష్య లక్షణ సమన్వయమున విస్తృతీయగునని దిజ్ఞాత్రముగా నూచించుచున్నాను. భావుకులయ్యై పద్యములను దప్పక గమనింతురుగాక! ఓజస్సు, (1ఆ-2వ) అర్ధవ్యక్తి, 1ఆ6వ ఊర్జితము 1ఆ-20 శ్లేషగాంభీర్యాది గుణములు 2 ఆ11వ. గాంభీర్యము 2-38, 3-9 ప్రసాదము 2 ఆ 73. సౌక్యము 2-99 ప్రేయము 2 ఆ. 103. 2-105. ప్రాధి 2-120. రీతి 2-120. భావికము 3-3. చాటూక్తి 5-44. ప్రసాదమాధుర్యములు 2-5.

ప్రకృతి శోధనసాధనమగు విశేషదృష్టియొకటి కవియైశ్వర్యము. దానననుభూతవిషయములను సమయోచితముగఁగ్రహించు పరిధి, రసమూర్తినారాధించు వైదగ్ధ్య మాతనిది. అట్టి సంఘటనములు నిసర్గకవుల రచనలలో సావదీరి

యుండును. ఆముక్తమాల్యద, పాండురంగమాహాత్మ్యము మొదలగు నుత్తమవబంధములనిట్టి కల్పనములు విరివిగా గోచరించును. లోకానుభవలబ్ధములగు నిట్టి భావరత్నములుకొన్ని యీగ్రంథమున నపూర్వవైభవమునఁ దేజరిల్లుచు గవిప్రతిభను బ్రదర్శింపజాలియున్నవి. దిక్షాత్రముగానిటచుదాహరించుచున్నాను.

గుణముప్రధానము - కులముగాదు. అనినందర్భోచితముగ పలుకవలసి-

కస్తురియుఁబున్న నాయామృగమ్ములందు
బేరుకొనరాని నెలపులఁ బేరుకొనిన
గర్హ సేయుట రసికుల కర్హమగునె
గుణ గణముగల్గుచోఁగుల గణన మేల,

అని కూర్పుటలో భావసౌష్ఠ్యవము, పేరుకొనరాని నెలపుల, యను జాతీయపదయోగము వ్యంగ్యమోహనమై యున్నది.

స్త్రీలకు సవతిపోరుకంటె దుస్సహమైనదిలేదు. ఆదోనమును సహించుట మహాప్రతివతధర్మము. అట్టి ధర్మసమన్వయముచే మమతపాత్రమును లోకోత్తరముగస్తుతిప్రతమొనర్చుట కవికిఁదాత్పర్యము. అందులకు-

“పుణ్యగరిమను జండు లావణ్యసుధను
దానోలి చకోరి యుద్ధతి వహింపఁ
బగవహించునె తొగకన్నె? పంకజారిఁ
గనులఁగాంచిన యంతనేకనదే ముదము”

అనిమమతచేబల్కించెను. ఈయక్తియందలి యుపమాన మనుపమానము. చంద్రులవణ్యసుధను గ్రోలుటలో దొగకన్నకు జకోరియు భాగస్వామియగు చున్నది. పైన యాద్యత్యమువహించుట (ఆకనమటుట) మఱియెకటి. ఇన్ని జూచియు దానియెడఁదొగకన్న పగఁగొనదట. సరికదా నాయక సందర్శనమాత్రముననే హించునట ఇట్లనుటలో దొగకన్న యెడఁద్యనించు మాగ్యమాసందము నించుచున్నది. “కనులఁగాంచిన యంతనే” యనుచో కనులన్ యనుపదము తొలఁచుటవసరము. ‘ముదము’ కనదె యనుటలో ముదమునకు మారుగ వికాసము అనుపరమి శోధిక సుందరమగునని తెలుపఁగోరెదను.

“దేనఁదప్రలక యినుఁ డుదాసీనుఁడగుచుఁ
గరముమెరయంగఁ దత్కరగ్రహరణభాగ్య
గరిమ మోదింతుపద్మినీ కాంతలె,
దక్షిణుండౌట తప్పొనె దక్షుచకిల”

అనియొకపద్యముకలదు. పతివ్రతకుఁబతి యెడఁగల చెడుగుకూడమంచిగనే సమన్వయించును. అదియకృతిమము. ఏకరిససాధ్యము. ఆసమరసమున కాత్మతోనై క్యమొందిన యోగివృత్తికంటె మించినవోలిక లేదు. అట్టి సామరస్యమునే మమతపాత్రమునెడఁబోషింపనెంచి కవియిదుఁజూపినపరితనముగొప్పది. మమతతననాధుని వేశ్యాసహవాసమును దక్షిణనాయకధర్మముగా నన్వయించుట యిందుఁగానగును. అందులకుఁ బద్మినీకాంతలు, ఇనునికరగ్రహరణభాగ్యగరిమ మోషించుట

సాటిగాఁగొనెను. పద్మినీకాంతలనుటలో, పద్మినీస్త్రీలయుని, తామరలతనియు, ఇనుండనుటలో, నాయకుఁడు, సూర్యుండనియు శేషింపఁజేయుట కవినై పుణ్యమునకుగూర్తు. అదిగాక 'ఉదాసీనుఁడగుచు' అనుటలోనొక చిత్రముగలదు. తుల్యోజ్జ్వల సేకత్రదక్షిణః, (అనేకనాయికలను సమానానురాగమున రంజింపఁజేయువాఁడు దక్షిణుఁడు) లనులక్షణముంబట్టి ఉదాసీనుఁడగుట, లాక్షణికముగాదు. నాయికారంజకములగు హావ భావాదులఁ గరంగింపవలయుఁగాని, తెల్లఁబోయిచూచుట దక్షిణనాయకత్వమని పించుకొనదు. కావున 'ఉదాసీనుఁడగుచు' అనుటయుక్తముగాదని శకించుట కవకాశము కలిగినది సత్యమే; కాని యాయుదాసీనత రక్తినిచూపుటలోఁగాదు. నాయికలుపలువురలో దేని కదియే ప్రియునిదనవలలోఁదగు ల్కొనఁ జేసికొనుటకై విశేషహావభాదులు చూపగా నవి చూచియు 'దేనఁదవులక' యొకేనాయిక యందత్యాసక్తుఁడు గాక యుదాసీనుఁడైనమరసుఁడైనయందెననుట కవిహృదయమని సమర్థింపనగును. ఈయకాదాసీన్యమునసరసికత ప్రస్తావన మగునేమోయని శంకింపకుండ, కరము మెఱయంగఁ ఆని వాడుటయు సరసమై మనసమర్థనమునకుఁ జాలియున్నది. ఇదియిట్లుండె, ఉదాసీనుఁడు ఉద=ఉదకములయందఁ, అసీనుఁడు= ప్రతిబింబరూపము ఉన్న వాఁడు, ఇనుఁడు= సూర్యుఁడు, అనియు, తత్కరగ్రహణ భాగ్యగరిమను తత్కిరణప్రసార భాగ్యమున తత్పాణిగ్రహణ భాగ్యగరిమను, పద్మినీకాంతలుమోదింతు, అనిరెండర్థములు సద్భూతరీతిని సమన్వయించుచున్నవి. ఇటదేనియందును దవు

లకయను నర్థమాసింది, దేనఁదవులక' అనికవిప్రయోగించెను. కానియదియంత సువ్యక్తముగాలేదు. 'దేనినఁదవులకినుండుదాసీనుఁడగుచు, ననుట సరి.

ఇట్టిఘట్టములను గల్పించుటలోఁ బరమార్థమునఁ దులసికిని మమతకును గల దాంపత్యధర్మమునందృఢితియు, ప్రేమరసమూర్తిని బ్రత్యక్షముసేయుట కవితాత్పర్యమనునది మరువరాని విషయము. అదిప్రకృతిపురుషులయైక్యమేయని కూడ వ్యంజితమైనట్లు తొలుతనే వాకొంటిని. అట్టి యైక్యసాధనకుఁ దులసియెడ వేశ్యాసహవాసాదులు వికార హేతువు లంతరాయములు. అట్టివియున్నను వికృతి సేవ కుండుట ధీరుల లక్షణముగదా! అట్టి ధీరత్వము గురువుల కుండును. మమతకు గురుస్థానము కవి యిచ్చినదే, అది

“తరుణులు స్తనజఘనములన్
గురుత్వము వహించుటొప్పగునుగానియిటన్
వరునకు గురువరు తెఱగునఁ
బరతత్వముబోదసేత భావ్యమె”

యని తులసి మమత నపహించుటలో వ్యక్తము. ఇవి వేదనాసౌందర్యజ్ఞాన మాత్రమునఁ దృప్తుఁడగు కవికిఁ జేతనైన మాటలుగావు. అగాధవిజ్ఞాన విషయముల నిట్లతిసులభముగ నందించుటకు గంభీరమగు తత్త్వ సమన్వయదృష్టి కవికిఁ గావలయును. ఈ దృష్టితోఁ దిలకించి నపుడే—

భూతకాలంబు మదిఁదలపోయఁగాల
భుజగభూతంబెయైచుట్టుముట్టుకొనును;

ముందు ప్రెస్కలఁజలఁపక పొందుటావు

వర్తమానంబుతోనై కృతవర్తనంబు.

ఆను మాటలలోని యర్థ మమృతోపమానమై యమరత్వ సాధకముగాఁ జాలియున్నది. ప్రకృతిపురుష వివేకమూలమగు నీ భావమునే కవి,

ఉల్లిగడ్డఁజూపి యుపనిషద్దోష్యంబు

నెల్లదానఁజూప నెవ్వఁడోపె

నెవఁడు విశ్వమందు నెల్లఁడెఱతత్త్వ

మరయఁజాలెనట్టి గురునిగొల్తు

అని గురూపదేశస్మరణమున రహస్యముగా నిమిడ్చెను. ఈ యంశమే జీవయాత్రాదులందును వివరింపఁబడెను. ఈ ప్రకృతి పురుషుల వివేకమునఁగాని దృశ్యవిలయము గాదని యొకచోఁ గవి;

“మిథునమునఁగాక సాధ్యమే మీననయన

దృశ్యవిలయంబుసేసి నర్వృతిని జెంద,

రెండుచేతులు గలియక యుండెనేని

కలుగునే చెలియ! లయసుఖంబు భువిని”

స్పష్టపఱచెను. “దిక్కాలంబుల నెన్నక” దృక్కేశీషించి నట్టి ధీరవతంసులులేరా? యనియు, సాంబా! దిక్కాలంబుల నెన్నక దృక్కేశీషించినట్టి ధీరులదిక్కై నీవుందువు అను నిక్కవిమాటలును,

దృశ్యమెందాకఁదోచు నవశ్యమతఁ

దనుక శాంభవి నభ్యసించిన నరుండు

దృక్కుగానిచ్చి శాంతిని నిక్కముగను

సాధుజనకల్పభూజ! విస్తాతేజ!

ఆని మఱి పెక్కుతావుల జీవయా తాదులును, నీ దృగ్దృశ్య వివేకమును వ్యాఖ్యానించుచున్నవి. ఇట్లు బోయినకొలఁదియు నుపనిషద్వాక్యార్థరత్నస్థగితమై యన వ ద్య మ గు ప ద్య సోపాన పరంపర మనలను విజ్ఞానసౌఖ్యమునకుఁ గొంపోవఁజాలి యున్నది. అందందు దారిలోఁ గన్యాకుమారీస్తోతాది ఘట్టము లానందరససుధాసేచనమునఁ బాపవిమోచన ములై యలరారుచున్నవి.

కవితాప్రవాహవేగమున నందం దొండు రెండుదొసఁ గులు దొరలు టస్వాభావికముగాదు. అవి నవరంపవలనుగా నంత సూక్ష్మరూపములుగాఁ గవివిమోహపెట్టును. కానిసార గ్రాహకులగు చదువరులు కవితాచిత్రమునేకాంతసుందరముగా గనుఁగొన నిచ్చుగించినపు డవి యెదుటనే నటించును. అట్టి వానిలో నొకటి,

సానులందునరుంధతీ సతినిబోలు

శీలవ టులును గలరై?

అనునది. ఇట నశ్లీలదోషము వారింప రాకున్నది. ఇట్లే

అబ్జబాంధవుసాహచర్యంబు నెఱపి,

మహాఁ బత్నివతిలకు నుపమాన మైన

ఛాయయే నాథుఁగనుబ్రామి సంజవడిన

క్షుద్రదీపంబులను దగ్గ లొక్కునునయారె!

అనుపద్యమొకటిగలదు. పత్నివతయని పేరొందినదానియం

దును ధర్మలోపము గానవచ్చుచున్నదని సమర్థించు
టకై కవి యీ కల్పన మొనర్చెను. ఇందు ఛాయకు
అభిసారికా నాయకత్వము వర్ణించెను. అది చూచుటకుఁ
జిత్రముగా నేయున్నది. కానిమహాపతివ్రతల కుకమానమై,
అబ్జబాంధవు సాహచర్యంబు నెరపు ఛాయ ఛాయాభిమాన
దేవత; సంజవడిన క్షుద్రదీపంబులనుదగుల్కొను ఛాయనీడ.
ఇట్లారికముగా భేదము కనబడుచుండఁగా నా ఛాయయే
క్షుద్రదీపంబులను దగుల్కొనుననుట యెట్లు? అపుడలంకార
లక్షణముపొసఁగదు. అట్లుగాక ఛాయయను నెడశబ్దమాత్ర
ముగాఁగోచరించినయభేదమునకేత్తప్తివడుదమన్నను, 'మహా
పతివ్రతలకు సుపమానమైన' యను విశేషణముడ్డతగులును.
అది 'నీడ' యెడల నన్వయింపదు. అదిగాక ఛాయసూర్యుని
భార్య; ఉపాస్యదేవత; అయ్యెడనిట్టికల్పన మాచితిదూరము.
కావున నీవద్యమన్నివిధముల సవరణ మపేక్షించుచున్నది.

మొత్తముమీఁద నిక్కావ్యముస్వతంత్రరచనమగుట,
తత్త్వసమన్వయదృష్టికలిగియుండుట, యను రెండు ప్రధాన
గుణములచే నావంద్రితారార్కము సహృదయాకర్షక
మగునని నావిశ్వాసము.

ఇరువదవశతాబ్దమున నిట్లు స్వతంత్రరచనారమణీయ
మగు వినూత్నాలంకారమున భాషాయోగ్య నలంకరింప
సాహసంపడిన కవికి ధన్యవాదము లర్పించుచు నింతలో విర
మించుచున్నాను.

విద్వాం, కల్లూరి వెంకటసుబ్రహ్మణ్య దీక్షితులు,
బెజవాడ, పురపాలకొస్తుత పాఠశాల పండితుఁడు.

పండ్లి తా భి ప్పా యములు.

బ్రహ్మశ్రీ పంట్ల శ్రీనివాసశర్మ బి.యే. బి. యర్
గారిచే రచించబడిన “తులసీదాసు చరిత్ర” మనుగ్రంథరాజ.
మును పఠించి యమేయానందము నందితిని.

ఈ కృత్యధునాతన కవివరుల ప్రాథమిక నిర్మితి
యైయ్యు, సనాతనులగు పోతనాది కవిపుంగవుల లలిత కవి
తలతోఁ దులదూగుచున్నది. గురుకటాక్ష పరంపర నమ
కూరిన వారెంతటి మహిమాధ్యులైన నగుదురుకదా! కనుడు
కవితా సుమగంధమావంతయు నెఱుంగని వాల్మీకికి బ్రహ్మ
నారద సరస్వతీ కటాక్షపరంపరచే నసమాన లావణ్యకవిత
యగుప్రాథమిక కవితాకన్యకకు జనకుఁడగు భాగ్యమబ్బలేదా?

అటులనే శ్రీనివాస కవితలకులకు బ్రహ్మస్వరూపు
నమృతానంద నాథస్వాములవారు గురువులగుటను, ఉభయ
కవితాధారేయులగు వైద్యరాజ సుబ్బావధానులు గారగ్ర
జులగుటను, భారతీయవ తారమనదగు కవితలక కాంచ
నవల్లి కనకాంబగారు సారస్వత బీజప్రదాత్రి యగుటను,
వీరి కవిత యమృతానంద సువర్ణ భారతి భాసురమై తేజ

రిల్లు చున్నది ఈ విషయమును కపిగారు తమ స్మృతిలో
 “జ్ఞానబీజంబు నాగభూషణుడు నాటె” అను పద్యమున వెల్ల
 డించి యున్నారు.

అసభ్య కవితా పరాగటలములు చెలరేగుచున్న
 ఈ సమయాన నిట్టి పావనభావ బంధురమగు సచ్చిత్రా
 మృతిమును వర్షించి, ఈకవిఘనలు త్రిలింగ దేశమున కమూ
 ల్యభాగ్యమును సమకూర్చినట్లు అతిశయోక్తిగాదు. ఇం
 క్కను పీఠ్ఠి సత్కావ్యముల విరిచించి సోదర సంఘమునకు,
 విజ్ఞానానందముల నందజేయుదుగావున.

మి. మత్సర దేవతామైసమః

(కిం కవీంద్ర) ఘటా పంచాననేత్యాది బిరుదాంకితులగు

బ్ర॥ శ్రీ॥ శతావధాని చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రి గారి
యభిప్రాయము)

బ్ర॥ శ్రీ॥ దంటు శ్రీనివాసులుగారికి

ఆశీః కుశలోపరి—మీరు తులసీదాసు పంపినారు. అప్పటినుండిన్నీ నేను అనారోగ్యస్థితిలోనే వున్నాను. కాని మీరు రెండేడ్లనాడు నాకు వినిపించి ఉన్నారు. అప్పుడే అది చక్కని శైలిలో వున్నదని మీతోచెప్పి వున్నాను. పరుండిగాని నేనుకూర్చుండి ఏపనిన్నీచూచుటలేదు. ఈస్థితిలోనే అక్కడక్కడ చదివి చూచాను. మంచిగా రుచించింది కవిత్వం ప్రస్తుతం ఆపిన ఆపుదల చాలాకాలం ఆపక పెంటనేతరవాయి ప్రకటించండి. మీది విద్వద్వంశం మీతండ్రిగారు వైదిక లోకకాలలో నిష్ణాతులు. మీ అన్నదమ్మలు కూడా అందరు వారిపేరుకు వన్నె తెస్తున్నారు. సంతోషిస్తున్నాను. ఇంతే ఆశీర్వాచనములు.

క డి య ౦
10—4—38.

} (Sd) చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రి
శ తా వ ధా ని.

శ్రీమద్భక్తరచనకావ్యము.

తొలి పలుకు.

ఆంధ్రవాఙ్మయమునకు శక్తికొలది సేవజేయుచు
 బరమార్థ తత్వబోధనామృతసారమును గ్రోలుచు బరమ
 పవిత్రముగఁ గాలమును వివరమున గడుపుచున్న సుప్ర
 సిద్ధ న్యాయవాదియు, మహాకవియునగు దండు శ్రీనివాస
 శర్మగారి పుణ్యగ్రాథము బ్రబంధరూపమునఁ జక్కని కవితా
 గానముతో గానముజేసి లోకప్రఖ్యాతి నార్జించుచున్న శ్రీ
 తిరుమల శ్రీనివాస క్షేత్రియ మహావిద్యా పీఠమునకుఁ గానుకగ
 బెట్టి సాహిత్యలోకమున కందఁజేసిన పుణ్యపురుషులు. వీరి
 సారస్వత సేవాపరిణామము భక్తి, జ్ఞాన, వైరాగ్య ప్రబోధ
 ముల కాలవాలమై తత్త్వప్రధానమై యలరారుచున్నది.
 కవితాకళ లలితకళలయం దగ్రస్థానము వహించుననియు,
 నయ్యది పురాకృతసుకృత తపఃఫలముచేగాని లభింపనేర
 దనియు విజ్ఞులెరింగిన విషయమే. దైవదత్తముగ, నయ్యది
 లభ్యమై వేదవేదాంత బోధనామృతపూరితమై, భగవంతుని
 లీలావినోదములనుఁ జిత్రింపఁజాలినదై, మహాపుణ్యపురుషుల
 భగవద్భక్తుల శుభచారిత్రములను లోకాదర్శముగ నివ్వటిల్ల
 జేయునదైయుండు?ని మోక్షసాధకమగుననుటలో సంది
 యములేదు. అట్టి యనన్యభాగ్యము చక్కని గురూపదేశ
 మున లభించును. ఇక్కవిగారు త్రిలింగ మహావిద్యాపీఠము

నకుఁ జేరినవాడు. త్రిలింగ మహావిద్యాపీఠము సనాతన ధర్మ నూత్రములను, గీతావాక్యములను, వేదవేదాంత ప్రబోధమును సర్వశాస్త్రరహస్యములను, ఆర్యమత సిద్ధాంతములను సూక్ష్మదృష్టితో నెఱింగి సర్వసమర్థత్వమును గాంచుచున్న తత్త్వపితృమని చెప్పనొప్పు. “అమృతానందనాథస్వామి” వారనఁబడు బ్రహ్మశ్రీ పాలావర్ణుల నాగభూషణ మహాతపశ్శాలి యాపీఠమున కాదిపురుషుడన్న దని తత్త్వ సత్త్వ గుణ ప్రాశస్త్యమును చెప్పనేటికి.

ఇక్కవిగారీ గ్రంథమును నాధ్యాత్మికదృష్టితో రచించుటకును, నిందుఁగల భక్తిప్రబోధమునకును, సత్యవాక్కుతో తిని వెల్లడించుటకును, మహాపురుషుని జీవితచారిత్రమునందుఁ గల పరమార్థతత్త్వమును నిర్వచన మహాకావ్యముగ్రవాయుటకును గల ముఖ్యకారణ మట్టి గురుమహానయనిఁ గొల్చి చేర్చిన జ్ఞానభాగ్యమే.

గురుముఖమున నిహవర సాధకంబగు జ్ఞానసూత్ర మెఱింగిన వెనుక గవితారూపమున సయ్యది లోకమున వ్యాప్తిజేయ సంకల్పించి యీ మూలముననైన జన్మజన్మములకును దీర్పరాని గురుఋణ మొకింతయైనను జెల్లుబెట్ట సంకల్పించి హంసవిజయ, జీవయాత్రానందామృతసార గ్రంథములను రచించి విజ్ఞానధన్యయనియు, బరమసాధ్వీమతల్లియనియు నారీమణుల తలమానికంబయనియు, వాక్సిద్ధిఁగన్న పూతచరిత్రయనియు, విజ్ఞానలోకమునఁ బేరుగన్న కవితలక కవితావిశారద, విద్వాన్ కనకమాంబగారియొద్ద సరస్వతీ మంత్రోపదేశమునుబొంది కవితారహస్యములను సంగ్రహించుటచే నిట్టి కావ్యమును రచింపఁగలిగితి నని కవిగారు వ్రాసి

కొన్న యీ దిగువ చాటుపద్యములే, సుధామాధురీభరిత
ములై భక్తివిశ్వాస గుణప్రభావములుచు, ననర్గళ కవితా
పాటవమును వెల్లడించి యుల్లము పల్లవింపజేయుచున్న
వనువో నెట్టి రసవద్వాఙ్మయిని వెదజల్లి యీ గ్రంథము
లలితపదసంయుతంబై, దాక్షాపాకమున మనోహరమగు
శైలితో ధారాళమగు ధారతో నేర్పుకూర్చున నొప్పుచు
న్నదో రసజ్ఞులెఱుంగకపోరు.

కం. అక్షరమెఱుంగనివారల

కక్షరత త్వంబు కరతలామకముగా

సాక్షాత్కరింపజేసిన

దక్షన్ శ్రీకృష్ణగురుని దలతున్ గొలుతున్. 1

శా|| వధ్యుల్ గారుపితామహాదులనుచున్ వాసోప్రశిష్యున్ జగ
న్మిత్యాత్వంబెఱుంగంగజేసిమదికిన్ ధీరత్వమున్ జొన్నిసా
రధ్యంబున్ బానరించుమాధవుని విక్రాంతిన్ విడంబించునా
రాధ్యున్ బన్నగభూషణద్దగునజ్ఞసంబున్ భజింతున్
మదిన్. 2

కం. ప్రణవార్థ స్ఫురణంబునఁ

బ్రతులింగన్నట్టి కావ్యఫణతులచేబా

వనమైనచరితఁ గలమా

కనకాంబాదివ్యపదయుగంబు భజింతున్ 3

కం. సారస్వత బీజముప్రియ

మారగనాయాత్మనాటి యాంధ్రకవులలో

గౌరవమే యమనాకున్

గూరిచెనాకనకమాంబగొలుతున్ సతమున్. 4

చ॥ గురువరు దివ్యబోధనమకుంతితగాంగర్పుతీ సకాశమై
 పరువులువారగాఁదన ప్రబంధనిబంధమ లందు నాగీ పా
 మరజన మానసంబులనుమళ్ల గసంబును జలువార్పు బం
 ఘరకవితావిశారదకు దోయిలియొగ్గి సమస్కరించెదన్.

బ్రహ్మసృష్టియందెట్టి పవిత్రతయు, నాకర్షణమును,
 నానందమును బ్రకృతి తత్త్వంబెఱింగిన తత్త్వజ్ఞులకు గోచరిం
 చునో యట్టి విజ్ఞానలావణ్యాతిశయ మీగ్రంథమునఁ బ్రతి
 ఫలించు చున్నది.

ఇక్కవి జీవిక, కనుగుణ్యంబుగ నేర్పరచుకొనిన
 వృత్తికిని, జీవిత తరణోపాయమున కవలంబించి సాధించిన
 వృత్తికిని, హస్తమశకాంతరభేదముగలదు. ఈ రెంటికిని సం
 బంధమెయ్యెడలఁ బొసఁగనే పొసఁగదు. కాని యిక్కవి
 మహాధీరుఁడుగనుకనే, శాంతి శమదమ సద్గుణ నికరంబులను
 దనస్వాధీనము నుంచుకొనఁగల్గిన బలాఘ్యుడని ఈ గ్రం
 థరచనా సామర్థ్యమే చెప్పక చెప్ప, కవియందట్టిసత్త్వగుణము
 శోభిల్లని నాఁడు కవిత్యమట్టి గుణభూయిష్టమై యుండదు.
 కవి, బ్రహ్మస్వరూపుఁడు. కనుకనే ప్రకృతి చిత్రములను జిత్ర
 ముగఁ జిత్రించి విశ్వప్రేమచే బంధించి విశ్వమోహన మొన
 రింపఁగల సమర్థుఁడు. అట్టిసరుపమాన నైపుణ్యమొకవియందు
 నీకవిత్యంబునందు విరాజిల్లుచున్నదనియు, గ్రంథము సర్వజన
 ప్రీయమై మోక్షసాధకంబై, శాశ్వతానంద సౌఖ్యప్రదమై,
 వేయేల సమస్తమానపులకు జ్ఞానోపదేశముచేయుఁ జాలినదై
 యాచంద్రార్కము వెలయఁగల నుత్తమ గ్రంథమని నిరూ

పించుటకుఁ గొన్ని చక్కిని కవితాచమత్కృతులతోఁ జెత్రించిన భాగములను విశదీకరింతు.

కవితన్మయుఁడై కొన్నియెడల విశ్వమును మఱచియుఁ గొన్నియెడలఁదన్నుఁ దామఱచియు, మఱికొన్ని యెడల సర్వమును మఱచియుఁ బరమేశ్వర తన్మయతంగాంచుట గోచరించు.

కం. భగవద్భక్తుల భజనమె
భగవంతుని భజనమగును భావింపగా
భగవద్భక్తుల చరితలు
భగవంతుని చరితలగుటఁ బన్నగశయనా?

యనుపద్యముతోఁ బ్రబంధింపఁబడిన యీకృతి సుకృతిభూషణముకదా.

కావ్యము ఆగ్రాపుర వర్ణనముతోడను, నాటికిని నేటికిని తనమతములవారికేగాక యన్యమతస్థులకుఁ గూడచిరస్మరణీయుఁడై ప్రియుఁడై, పరమపావన చరిత్రుఁడై వెలసిన అక్కరు చక్రవర్తిరాజ్యరమా విభవముతోడను ప్రారంభమగుట, శుభనూచకమగుటయేకాక, పాఠకులకు గ్రంథప్రారంభమున నుత్సాహమును నాహ్లాదమును డెందమున హత్తిముందునకు లాగికొని పోవుచున్నది. కావ్యారంభ మాకర్షణీయముగ నుండుటలో కవివృద్ధయ మెట్టిదో తెలిసికొనుటకును నాతని భావగాంభీర్యముల ముస్కలు తెట్టుచు నానందరసమును గ్రోలికవివలె దన్మయుఁడై భగవంతుని లీలావినోదంబులను నేఱుగుటకును నవకాశముకలుగును. ఉత్తమ తరగతికిఁ జేరు కావ్యములన్నియు నిట్లులేశ్రావ్యముగ నుండును.

“శ్రీరామాంఘ్రిసరోజచింతన సుధాసేవావిలోలుండును..

“అఖిలాంగమాంత విదుఃశార్తతాణ పారీణుఃశాత్మా
రాముండు”ను. నగు బ్రహ్మకుల భూషితుండట్టి ధర్మవ్రభువు
నకుందోడు నీడవలె మంత్రిగనుండుటయును బాదుషాకు
బ్రహ్మవిజ్ఞాన మును హడఁ దెలుపుచుండుననియుఁ జెప్పటలో
నెట్టివింతయులేదని చెప్పటకుఁ గాబోలు నిక్కవి

“నిక్కమైనట్టి జ్ఞాన నెలపు కొనిన
జాతిమత భేదమెంతురే జ్ఞానివరులు”

అని సర్వసమత్వమును హృదయంగమముగఁ జెప్పి
సత్యవాక్కుతోని చాటిన ప్రేమమయుఁడని తెలియుచున్నది.
మనకథానాయకుండగు తులసీదాసుఁ శాత్మారామరత్నాంబి
కాపుణ్యవంతుల నోములపంటయై జనించిన లీలామానుష
విగ్రహుఁడే. తనయున కాత్మోపదేశము చిన్నతనాననుండియు
నుపదేశించి తనవలె బ్రహ్మజ్ఞానిగఁ జేయవలయునని సంక
ల్పించి మాయాషహారియగు హరియొక్కరుండే సత్యపదార్థ
మని తెలిసికొనునట్లు నిరూపింప నెంచి రాజయోగముచే నాత్మ
స్వరూపమును నెఱుంగఁగఁ జూపించె రాజధర్మమెఱింగిన
మానవులకిలనసాధ్యం బాకండునులేదు. ఈ తత్త్వోపదేశ మే
యిక్కావ్యమునకుఁ బీఠప్రాయము. ఈతత్త్వోపదేశ మొక్క
తులసీదాసుని కొరకుఁగాక లోకమంతకు నిదియే యాధార
మనియు, భవసాగరమును చాటుటకదియే చక్కని నావయని
యు తెలుపవలయునన్న గొప్పయుద్దేశము మనముననిడుకొని
సమస్తసామర జనములకు సులభంబుగఁ బోధపడునట్లు తాత్

రాముని ముఖమున నిక్కవి చక్కనికథ నొకడుగల్పించె. శాంతగుణమే ప్రతిమానవునకుఁ బెట్టని భూషణరాజమనియు, నరిషడ్వర్గమును జయించి జగమంతయుఁ తన స్వాధీనములో నుంచుకొనుటకిదియే ప్రధాన గుణరాజమనియు నిక్కధానం దర్భమునఁ గడు నాకర్షణీయముగఁ జిత్రించిన కవిసామర్థ్యముగణనియము. “సాగరముకంటె గొప్పది శాంతియనుచు” నుడివె, ఆమహావాక్యమొక ఋషిప్రోక్తవాక్యమువలె రామ రక్షిగ నకలసంపత్తులు సీయఁజాలుననిచెప్పి యొకతాళ పత్రమును లిఖించి కుమారునికిచ్చుట దానినతఁడొక రాజున కిచ్చుట, రాజుదానిని తన కత్తిలోనిముడ్చుట కారణాంతరమున దైవమాయచే నీదభార్యయందు దోషముకలదని రాజు చంపఁబోవుటయు, నంతలో గత్తినుండి శాంతిప్రతము జారుట తన్మూలమునదాను. నొకల్పించిన ఘోర కార్యమునుండి విరమించుట, భార్యనిర్దోషియని ముక్తి తనసహజనైపుణ్యముచే నిరూపించుట. తాళపత్రము మహిమమును గొనియాడుట, సీతాసతివలె రాజభార్య యగ్నిపరీక్షకాగి తన వనితతను వెల్లడించుకొనుట మొదలగు చక్కని విషయములతోఁగూడి కథను తులసిదాసునకు బోధించి శాంతిగుణ ప్రభావమును జాటిచెప్పె. ఈకథలో రాజనేవాధర్మమెట్టిదో, నచివునకుండ వలసిన గుణమెట్టిదో, పాతివ్రత్యమనెట్టిదో, మనకుఁదెలియ వచ్చెడిని. ఇన్నిగంభీర భావములతో నేర్చికూర్చిన కథ కవికలము తద్దయు సంశ్లాఘ్యమనిచాటెడిని అనంతరమున నాత్మా రాముఁడు తనమంత్రితృప్తపదవిని కుమారున కప్పగించి పుణ్య తీర్థసేవాఫలము నార్జింపనేగె. తులసిదాసుఁడు ప్రవరాఖ్యుని

నిలై బావన చరితుండై లోకులు తన్ను మెచ్చునట్లు సంచరించుచుండె. ఒకనాఁడా రాజసభయందు సగరాజకుమారి యను వేశ్యనృత్యము చేయుటచూచి దాని కళానైపుణ్యమునకు, దానిగానమాధుర్యమునకు పరవశుడై క్షణములో దనదేహమును ధర్మమును మఱచి మోహపరశుడై.

“కాసున కాసఁజేసి తనకాయము నద్దెలకిచ్చువారకాంతానహవానమే తులసిదాసుఁడు భాగ్యమటంచు నెంచి”

స్వీమున్ రోసికృశించుచుండె. చివరకు విధిప్రేరణమున సగరాజ కుమారికి తులసీదాసుఁడు దాసుఁడయ్యె. తన నర్వస్థమునుగాను కఁగఁబెట్టె. జననీహిత బోధకుఁ బెడచెవిఁ బెట్టె భార్యపై నేవముఁబుట్టె. కులబలాచార ధర్మములు మఱచెట్టె. సతీత్వముగన్న సతికి పతిపై నెట్టివేశలయందును మారుతలంపుండమగదా!

“గుణసాగరలుండరె వారకాంతలన్” అని యెట్లో తనమనంబున కించుక సమాధానముచెప్పికొని ధీరస్వాంతయై “పతిచర్యల రోయక” “సుతుని యవలక్షణముల కెంతయఁ గృశించు నత్తగారికి వారకాంతయగు గండకీ వృతాంతమును బూసగుచ్చినయట్లు నచ్చఁజెప్పె వేశ్యయయ్య నొక దీక్షా నూత్రముచే బంధింపఁబడి గండకీ తన పాత్రివర్త్యమును నిల బెట్టుకొనుట హరిహరాదులు మాయరూపములు దాల్చివచ్చి నను తన్నెంతగా వలచినను తన దృఢప్రతీతిమును వదలక వారి కిదిసవరీక్షల కాగుట, త్రిమూర్తులచే పరముఁ గొంటు.

కం. సాలగ్రామమునేనై

గ్రామిలుదు సీగర్భమందు గంజానన! యీ

లీలన్ నీవుతుండనై

చాలగ నీనచ్చరిత్ర చాటెదమహిలో॥

నని హరి సాక్షాత్కరించి చెప్పట మొదలగు వృత్తాంతమంతయుఁ బాత్రివ్రత్యమహిమ యిట్టిదని చెప్పదలచి కవి తులసీదాసుని భార్యముఖమున నీయితివృత్తమును గల్పించె. దీని మూలమున దులసీదాసుని భార్యకుఁగల నోరిమియు, సతీత్వమును లోకమున కాదర్శముగ నుండెడిని.

అటఁ దులసీదాసుని తండ్రి పుణ్యనదీనదంబులం గ్రుంకులిడి పుణ్యక్షేత్రరాజముల సందర్శించి యాసేతుహిమాచలము తిరిగి యాయాస్థలమాహాత్మ్యమును గుర్తించి ప్రకృతి సందర్శనోత్సాహమునఁ దన్మయై డేవదేవుల మహిమాతిశయములను నోచార నోరార,

కం. వ్యాపారాపారమహా

కూపారమునందుమున్గి కుర్గకయుండన్

దేవైతరిమించకమున్

గాపాడుము దరినిజేర్చి గౌరీనాథా!

యని స్తోత్రముచేసి యిలుచేరె. ఒడలు పులకరించు నీ భక్తి స్తోత్రగీతములఁజూడ మనకవియగు శ్రీనివాసుఁడాత్మారాముఁడయ్యెనేమోయని తలఁపునకు రాకమానదు. క్రమముగఁ గుమారుని దుష్పార్శితమంతయు నెఱింగె. తులసీదాసుఁడు తాను గావించుచున్న యకార్యమునకు సిగ్గుఁజెంది తండ్రి మొగథును జూడనోడి యెడ మొగము పెడ మొగము జెట్టుచున్నను గన్నకుమారుని మిన్నగ నాదరింది “పుత్రమోహ మెంత ముమ్మరంబో” యను వాక్యమునకు ప్రథమలక్ష్యముఁ

డయ్యె. “నీకక్కడదొఅక్కడ గామినీగ్రహమకటా” యని నయమునఁ బ్రయమున భయమున ననేకవిధముల గుమారుని బుజ్జించె, “భోగులకీవిరాగమునచ్చునా? రామావ్యామోహ నిమగ్నమానసులకు వైరాగ్యమబ్బునా? వేదాంతబోధము మూర్ఖునకుఁ దలకెక్కునా?”

కం. చెడగొట్టెడివాడొకఁడును
జెడియెడి వాడొక్కరుండె శివ శివ! తలవక
జెడఁగొట్టినఁ బడగొట్టిన
గడతేచ్చిన సఖలమునకు గర్తవునీవే.

అను తత్త్వమెఱంగిన మన రామపదభక్తుండగు నాత్మా రాముడిట్టి భవసాగర దుఃఖవిషయములకుఁ దన నిర్మల చిత్తమును గలతఁబెట్టుకొని పాడొనరింపనొలక మెల్లగ గృహముఁదాటి యానందవననివాసముఁ జేయనరిగె. తులసీ దాసు తనకు తన తఁడ్రిపోరు తీరెనని చెలరేగె. నిజప్రాణ సతినిరంతర దీనాలాషయైవను దులసీదాసుని కఠినచిత్తమును గరగించి మరలింపజాలనిదయ్యె. “రుచింతురే కులసతుల్ వారాంగనా భోక్తృకున్” యను మహాకవివాక్కు లీతనియెడ నిజమయ్యె.

ఇప్పట్లున కంసాలి రుద్రకవిప్రవీణుడై, నిరంకుశో పాఖ్యానాంతర్గత కథానందర్భము దీనింబోలుకథ యగుటం జేసి జ్ఞప్తికివచ్చెడిని. ప్రేమపెంపునఁ దండ్రయిచ్చిన సవరత్న హారముగూడ “నీవేకొమ్ము ప్రాణేశ్వరీ” యని మనసారి దనివిఁదీర సంబోధించి యారామామణీ కంఠహారముగఁ జేసి “త్రిదశపదంబునందినగతి” గడునుబ్బె” కామలోలునకు

ప్రపంచమంతయు గామాకృతిగనే కనుపించును. మంచి, చెడ్డగను-చెడ్డ మంచిగను కన్పించుటయునుగూడ గలదు. “తన సర్వస్వము ధారమ్రాసి యిటు భృత్యప్రాయుడై కొల్పినన్” వనజాతేక్షణ వానికన్మోచి విశ్వాసంబులేక” చరించుటలో నాశ్చర్యమేమి? కనుకనే “భోగినిపోకతిన్న నగు టెండైనన్ గనన్వచ్చునే” యని మాయామోహపాశబద్ధమగు లోకమునకొక నీతిపాఠముగా కవి బోధించినాడు. ఈ బోధ తులపీదాసు తన యనుభవమునఁ దెలిసికొనినవాడై పురాకృత సముపార్జిత బ్రహ్మజ్ఞానశీతమునఁ గన్ద్రువి తన నిజధర్మ స్వరూపమును స్మృతికి దెచ్చుకొని,

.కం పెడచెవిబెట్టితి గురువుల

నుడువుల నిల్లాలియెడద నొగిలించితి ని

చెడివకులోనైపడితిన్

జెడితిని నేరెంటనకట చింతింపంగన్.

అని ధృతిదూలి వలవలనేడ్చి యింకేమొగంబుతో నిజపాణసఖని జూచుభాగ్య మొదవం గలదనియు, నిందనుకఁ గన్లప్పి సంచరించిన తనప్రవర్తనముపై నాప్త బంధుజనంబుల కెట్లు నమ్మక ముదయింపగలదనియు, దనమూలమునగదా భూలోక దైవతంబులనంబడు తన జననీజనకులకు నార్పఁ దీర్పగరాని శోకాగ్ని డెందంబునఁ బ్రజ్వలించెననియు.

గీ॥ ఎంచుమనియెడ నెవ్వరి నేమనియెడ

సిగ్గు పోనాడి మదిగల చింతయెల్ల

నున్నదున్నట్లు చెప్పకో నొప్పుకొన్న

దప్పుక్షమియింపఁగల మహోదారుడేడి.

యనియు నేమియుం దోచక దిక్కులఁ జూచుచు, గటగటం
బడుచుఁ జేయునది లేక యెట్టి కేలకు ధైర్యంబుఁ జిక్కఁబట్టు
కొని

కం॥ క్షమియింపుమనుచునే దీ
నముగా నొరువేడ నేల! నయ మొప్పంగా
క్షమియింపుము రమియింపుము
మమతా నీవాఁడనన్న మానిని విన దే.

యనియు.

కం॥ పశ్చాత్తాపముగల్గి వి
వశ్చితులగు నాపులొద్ద బల్కుటయే ప్రా
యశ్చిత్తమనుచు నెఱుఁగుము
నిశ్చయముగ ధర్మ సూక్ష్మ నిర్ణయమిదియే.

యని తొలుదొలుత తనతండ్రి బోధించిన వాక్యంబులు తన
మనోనిశ్చయంబునకు మఱికొంత బలంబునీయఁ దన కాంతా
మణిని గూడ నిశ్చయించుకొనిన వాఁడయ్యె.

అగ్నిసాక్షిగ వివాహము చేసికొనిన భార్యభర్తల
కన్యోన్యాసురాగ మేనాఁడును నెట్టి సంయోగ వియోగ
విపదటములయందును దరుగనిది ప్రేమ పదార్థముగదా: శ్రీ
హృదయము సహజముగ నవశిరీషకుసుమమువలె కోమలమై
మృదువైయుండు. అందు పతివ్రతయగు తనభార్య తన తప్పు
లను సైచి యాదిరింపకపోవునాయను దృఢసంకల్పముగూడ
తులనీదాసుని హృదయమునకుఁ దట్టె. భర్తపై భార్యకు ఁడు
బాధ్యత మరెవ్వరికుండును. భర్తకు భార్యపైనుండు ప్రేమాతి
శయమును జనువును, స్వాతంత్ర్యమును మరెవ్వరిపైనుండును.

ఆ యీ నమ్మకమే తులసీదాసుని గృహభిచూఖంబునకు ముం
దంబవేయఁ బురికొల్పి.

కం॥ మునుజేసిన యవరాధం

బున కీదే నిష్క్రొతియటన్న పొడిబునంతనో,

దన హస్తపద్మములన

వ్వనితామణి పాదపల్లవంబులఁ బట్టన్॥

జేసె. అంతలో సాదామనీలతవలె మెఱయు

“సాధ్యయొడిలోన మమతాయటంచు వ్రాలివినంజుఁ
డయ్యె”

ఇట॥ “ఒండురులఁగూర్చు సతియు నాధుండుగలియ,
జగముతోచునె కైవల్యమగు”గాక.

యనియొక్క ప్రేమ ఘంటానాదంబు కవివాక్కునండి వెడలుట
కావ్యమునకు నూతన వికాసమును గల్పించి కావ్యము
శుభాంతముగ ముగియునట్లుచేయుట యొక సంతోషకరమగు
వార్త. ఇంతలో మమతల్లె వచ్చి మమతకు

“కం॥ పతికింగూరుచు బంధు

ప్రతతిని మిత్రతాళి నుడితవైఖరి నెపుడు

న్నతిసేసి ప్రీతిగొల్పుము

పతిఁ శృంగుడగుట కీదే యుపాయమునల్లి.”

యని ప్రతిప్రతాధర్మం బుపదేశించె. ఈ సందర్భమునఁ జెప్పఁ
బడిన పద్యభాగముల నుద్యోగపర్యాంతర్గతమగు సత్యభామా
ద్రాపదీ సంవాదమునందలి పద్యభాగముతో నిండుమించు
భావగాంభీర్యమునందును, బాత్రోచిత్యము నందును, పదలాలి
త్యమునందును సరివచ్చు ననవచ్చు ననురీతిగ, జిత్రింపఁబడిన

దని చెప్పట సాహసోక్తిగాదు భగవత్కరుణాకటాక్షవీక్షణ
 దీప్తితులు తమయగగు ప్రసంగిచుటజేసి గూఁ పుణ్యదంపతులు
 “పోకబోడెనెనసి యల్లుట” నయెడు నాగవల్లిబోలె” కలసి
 మెలసి రాగ రసస్వార్థి మెఱయఁ గవితాగానమునఁగ్రీశించి
 సుఖముగనుండిరి. కవితారసాస్వాదవ నిపుణులగు పుణ్యదంప
 తుల కిదియె పెట్టనిసామ్యము.

కం. ఎన్నమనోహరిణియగు
 నన్నులమిన్నతన వెంటనమరినగానే
 వన్నెయొసంగును గవితకు
 దిన్నని సంగీతమునకుఁ దెన్నుఘటించున్!

అని చాటిన కవివాక్కులయందలి యధార్థ మనుభవైకవే
 ద్యము. తులసిమమతాసంభాషణము, తత్త్వరూపమున వెలువ
 రించుటలో గవి యాశయము కావ్యప్రాశస్త్యమునుఁ దెల్పు
 చున్నది. కవిసామర్థ్యమన్నిరసములయందు నొకేతీరున మనో
 హరముగ దొలుకాడుటయును భాగ్యవీక్షేషమే. కాంతతన్ను
 విడచి పుట్టింటికేగినవార్త విని విరహవేదన సహింపలేక,
 వెనువెంటనేగి, “తరణితేకున్న నరునకీర్వరుడు గలఁడె,”

యని ప్రణయకలహరహస్యమంతయు విప్పిచెప్పె. ఈ తత్త్వ
 వాక్యములతో గంధము ముగిసె. తులసిదాసుని తదనంతర
 పవిత్ర జీవితమునకీ యమృతవాక్యములే దోహదములయ్యె.
 ఇంతటిలో నశాశ్వతంబగు శాతకశరీర వ్యామోహమంతయు
 నాతనికి నంతరించె. అంత తులసిదాసుఁడు శ్రీనివాసుడయ్యె.
 ఈ కావ్యము శృంగారరసప్రధానమైనను నియతి కాట

వాలమై జ్ఞానమునకు మూలకందమై, వైరాగ్యమునకు మార్గ
దర్శమై భక్తికి నెలవె యొప్పుచున్నదనుట నిర్వివాదాంశము.

ఇక సుత్తారార్థమున తులసీదాసుని భక్తివైరాగ్యము
లేఖించుతేది మన శ్రీసీవాసకవిగా రిపరిపాతన్నయను బిగుద
మున కేంతమాత్రముఁ దీసిపోవని వైఖరి పాఠకుల డెందంబు
కరగించుచందాన గ్రంథము నడపించగలరని యీక్రిందనున
హరింపఁబడిన సుత్తర భాగములోని పద్యముల ధోరణియే
చెప్పుచున్నది.

కం॥ స్మరలీలాసౌఖ్యంబుల
స్మరణమురాసీకు నాకు స్మరహరయింకన్
స్మరణా న్ముక్తియనెడుభవ
హరమగు వాత్సార్యబోధమర్థింతునదా॥

కం॥ మానినులఁదలప కేయను
మానసమురాసీకనిరభిమానప్రతిన్
మానసమందిరము న రా
మా! నీవదపద్యయుగము మానకకొలుతున్॥

శా॥ రామా! మారవిచోదలఁపటుఁడనై రామాపరీరంభమే
భూమానంద దమంచునెంచి మదివ్యామోహంబునుం
బెంచిను

త్రామాదిత్రిది వేశపూజిత భవత్పాదాంబుజధ్యానమా
ధ్వీమాధుర్యము గుర్తెఱుంగనయితిన్ దేవేశమన్నింపవే

ఉ॥ కైతయొకింత నేర్చి నిజకైతవ మంతయుఁ గప్పిపుచ్చియీ
రీతినినీతిమార్గమురీకృతమయ్యెనటంచు నేర్పుమె

నీతఁడువల్కు నోయనియువేక్షయొనర్పకురామచంద్ర! నా
చేతమనీక్షఁ గైవసముచేసితి జీల్చి పరీక్షచేయుమీ!

ఉ॥ గానుగఁద్రిప్పనట్టి తిఁఘాతకు నెద్దువితానగమ్యమున్
గానఁగ లేక యింతదనుకన్ భ్రమియించితి రొప్పవచ్చెనా
చే నికగాదు నీకు సిదెచేతులుమోడ్చి నమస్కరింతురా
మానుజ! నందగోవ్రజమునందు రహి౯ నను జేర్చి
కావుమీ॥

ఉ॥ అక్షికి పక్షులంబటులహర్నిశమున్నినుభక్తిగొల్పున
స్వత్కుండు లక్ష్మణుండతనివై ఖరిసాధ్యమెనాకునీకృపా
వీక్షణమబ్బినన్ భరతువీకభజించెద నయ్యపాదుకా
దీక్షనొనంగ వేవసుమతీతనయాహృదయాధినాయకా

గీ॥ దశరథుండయ్యు నిన్ను సీతండ్రిరథు
జేసిరాకాసి మూఁకలఁ జెనకబంపె
నామనోరథమిత్తురా రామ! రార!
యధివసింపుము ధశకంతునణచి వైవ॥

శా॥ సాకేతాధిపపాదపద్మమధుకోశంబైన వాల్మీకిక
స్తోకాలంబమొసంగి సంయుమిజనస్తోమంబు సేవింపసు
శ్లోకత్వంబునుగాంచి నారహాహా! ముల్లోకంబులన్

మీరువ
స్త్రీకోత్తఁసములార ! తెల్పుకొకొ సౌమిత్ర్యగ్రజస్థాన
ముల్

గీ॥ నేనురూపముదాల్చి గోపీననాథు
ధనువుచందమునొంది కోదండరాము

సతతముభజించి నట్టివంశంబుమీది

వంశమా! రాముడెందున్నవాడె చెప్పుము॥

రమణీయార్థ ప్రతిపాదకమును రసాత్మకమును పద
లాలిత్యమును, సర్వగౌరవమును, నలంకారచమత్కారమును,
రసానుభవసామ్రాజ్యమంద జేయఁజాలు చక్కని యుపమాన
ములును, సూచించి నిరతిశయానంద సంధాయకమగు నిట్టి
రసనత్కావ్యమును రచించిన కవి యెంతయు ధన్యుడు,
కల్పనాకౌశలమున వెనుబడక నింత సరసముగ నిట్టి యశ్వరథ
ధారతో సర్వజనామోదముగాఁ గావ్యము వాయువా
రరుదు. “పుణ్యశ్లోకస్యచరితం ఉదాహరణ ఋర్హతి” యను
ప్రతాపరుద్రీయవాక్యమందు లక్ష్మ్యముంచి యిట్టి యుత్తమ
చరితముచు వ్రాసి కవిలోకమున కందఁజేసిన మనకవిగారి
ధీరత్వము గొప్పది.

“గీ॥ జ్ఞానబీజంబు నాగభూషణుడనాటె

శాఖిగాఁబెంచె పెద్దన్న శ్రద్ధమెఱయ

సరికనకాంబచేసె దోహదముదాన

ఫలముగంటిని నాజన్మఫలమదంటి”

యని వ్రాసికొనిన కవిగీతమే, వారిప్రజ్ఞావైభవములకుసాక్షి.
వంశమా విద్వద్వంశము. తాతతండ్రుల నిఖిలవేదవేదాంత
కోవిదులు. జ్ఞానబీజమా నాగభూషణకృపావలోకనము పోష
ణమా, పెద్దయలోకమునఁ గవిలోకమున సుతిగన్న వీరి పెద్దన్న
గారగు సుబ్బావధానిగారి హస్తప్రవీణ్యము, దోహదమా,
కనకమాంబికాకృపాకటాక్షము కావ్యవస్తువా, సర్వజనాభిలాష
సమూపాదకమగు భక్త తులసీదాస చరిత్రము. కృతీభరియా.

లోకావసరమగు శ్రీ వేంకటేశ్వరుడు. | కాయదలపెట్టు
శ్రీనివాసచిత్తమా, భక్తిరసపరిపూరిత సరోజపేశలము, అభి
వృద్ధిహేతువా, త్రిలింగమహావిద్యాపీఠము. ఇతఁ గావ్యము
శ్రావ్యముగ నుండకసోవునా, ఇంతటిమహావైభవము కవిగారి
పూర్వపుణ్య ఫలమున లభించె.

ఇతోధికభక్తిరస కావ్యము లనేకము లిట్లే రచించు
సామర్థ్యమును తాహము చిరాయురున్నతశ్రీల నిచ్చి భగ
వానుడు మన కవిగారిని సర్వదా రక్షించుగాతయని ప్రార్థిం
చుచు నిట్టి యుత్కృష్టకావ్యమునకు తొలిపలుకు వ్రాయు
భాగ్యమును, నవకాశమును నాకుఁ గలుగఁ జేసినందులకు
కృతజ్ఞతాశీర్వాదమును గవితారూపమున గానుకగాఁ బెట్టి
విరమించుచున్నాను.

క॥ శ్రీతులసీదాసుని ప్ర

ఖ్యాత మహాతత్వమెల్ల సద్భూతకవితా

చాతుర్య ప్రతిభఁడెలుపు

రీతిన్ వ్రాసితిగదయ్య కృతకృత్యుడవై.

చ॥ కలమును జేతఁబూని కవికాండము తద్దయుమెచ్చురీతి స
ల్లలితపదార్థ సారభ విలాసవికాస మనోజ్ఞభావముల్
సలుదెసలంటురీతి పదిలంబుగ వ్రాసెడు నేర్పుకూర్పు నీ
కలవడె నాపరాత్పర మహామహిమాదరణంబునన్ నఖా!

ముద్దులుమాటఁగట్టు రసమున్ గురిపించుచుఁదక్కువ్రాతలన్
వద్దనిరద్దునేయఁగల ఘక్కిని తీయదనంపుమాటలన్
దిద్దుచుఁదీర్పుచున్ మిగులఁ దేజముఁగాంచగఁ దేనతేటలో
నద్దుచునుంటి వాకలము నాదరమొప్పగఁ జెప్పుమొకవీ?

· విసనింపైరమణీయమైసు కవితాజేశంబునై యర్థగుం
భవమై భక్తులకెల్ల కల్పకమునై భవ్యంబునైజాహ్నవీ
ఘనవేగవతిమానమై లలితమై కన్పట్టు నీ కావ్యమో
యనఘా! శ్రీయుత శ్రీనివాస! కవితచంద్రా! కీర్తిధారేయమై.

॥ శ్రీ లావణ్య విలాసవైభవగుణ శ్రీలక్ష్మీబ్రహ్మకాశించు స
త్యాలోలాక్షి యురుక్మణీసతియు నిత్యానందమున్ గొల్పు న
వ్వేశన్ సత్కరుణాకటాక్షతతులన్ వేడ్కన్ బిసాళించు గో
సాలస్వామి చిరాయురున్నతులచే బాణించు నిన్నెప్పడున్ .

ఇట్లు
బుధజననిధేయుడు

కొల్లాపురి
జట్రాలోలుసంస్థానము }
15—12—37.

వాజ పేయూజాల

రామసుబ్బారావు

వి వి వి ఇ.ఇ.

స్నేహలతాకవితాసంఘాధ్యక్షుడు.

శ్రీ తులసీదాస చరిత్రము

ప్రథమ స్వాసము

నాథా! గురునాథా!

నానా కల్యాణ గుణసనాథా! వజరాం

తానాథ! విశ్వనాథా!

మానీంద్ర హృదబ్జనాథ! మాయానాథా!

చ॥ కరివరదా! భవార్తిహర! కంజదళేక్షణ! శ్రీనివాస! ము
ష్కర దనుజాదినాథ బలగర్వవినాశక! భక్తభక్త! శ్రీ
కర! కరుణాలవాల! కలికల్మష ఖండన! నాగభూషణ!
హరిహర ధాతృరూప! యభయప్రద! శాశ్వత! వేంకటేశ్వరా!
క॥ నిమిషంబేమఱకయెనీ

విమలాంఘ్రి సరోజయుగము వీక్షించుచుని

ర్మముడౌ నీభక్తుని పరి

తమిషమునంజెప్పవాడ౯ ద్వచ్చరితంబున్.

కం॥ భగవద్భక్తుల భజనమె
భగవంతుని భజనమగును భావింపంగా
భగవద్భక్తుల చరితలు
భగవంతుని చరితలగుటఁ బన్నగశయనా॥

కం॥ హృత్కముల మందు నిన్నెపు
డుత్కంఠను దలఁచి కొలిచి యుష్మత్కథలన్ ।
సత్కపుల తెరువుబట్టి చ
మత్కృతి మత్కృతినిఁ దెల్పి మహిఁగృతి నగుదున్ ॥

ఆ॥ సుకవినికరమునకు జోహారులర్పించి
కుకవిజనులఁబేరుకొనక విడిచి
శౌరి! నీకు నిత్తునహృదయ మధుపంబు
లలరఁగావ్యమసఁగనలరు దండ॥

సీ॥ భక్తిరసహీన శుష్కవాక్ప్రౌఢివలనఁ
గమల జామోదగరిమంబు గలుగునట్లు
వట్టివడగాలి తాఁకునవట్టివేళ్ళఁ
బుట్టునే తావి రసపరిప్లుఱినిగాక॥

కం॥ సారాసార విచారము
భారతి, వ్యర్థప్రపంచ వాంఛావిరతిన్
గోరి భజించెదనామన
సారఁగ భారతిని సనసిజానను రాణిన్ ॥

కం॥ ఏకరదనుఁ గొల్తు నెప్పుడు
లోకవశీకరణు నాత్మలోన సుకవిత్తా
పాకట సింహాసనమున
శీకర శీకరముల నభిషిక్తుండైయున్ ॥

గీ॥ ఆయవారంబునను జీవయాత్రఁ గడపు
హరునిఁ బార్వతి వరియించినటులుసాధు
జనుల పంచల విజ్ఞాన శకలములను
ఏఱుకొనువానినన్ వరియించెఁగవిత ॥

గీ॥ అచ్యుతునిచేత భూషితుఁడయ్యెనెవ్వఁ
డెవఁడు భూషణమైయొప్పు నిందుధరున
కట్టి నాగేశ్వరుని భక్తిసభినుతింతుఁ
జిత్తమందున నెపుడు వాక్సిద్ధిఁగోరి॥

కం॥ పర మేష్ఠిగురుని మల్లా
దిరామళాస్త్రీ బరమగురుధీరున్ నాగే
శ్వరుఁగోరాడన్వయహిమ
కరు గురువరు నాగభూషుఁ గరమర్ధితున్ ॥

సీ॥ బాలులీలను శిష్యజాలంబుతో వేడ్కఁ
గ్రీడించు గోపాలకృష్ణమూర్తిఁ
బ్రీతిమై శ్రితజన వ్రాతంబు కోరకే
వాంఛలొనఁగు శ్రీనివాసమూర్తి
విమత పాపండాది భేదవాదంబులఁ

జీల్చి చెండాడు నృసింహమూర్తి
కపట భక్తుల యహంకారంబుఁ గ్రక్కించి
పాటఁదోలెడు వీరభద్రమూర్తి

గీ॥ సకల దైవతమయమూర్తి సాధుకీర్తి
సవరసస్ఫూర్తి సచ్చిదానంద మూర్తి
సర్వసమవర్తి బుధతోక చక్రవర్తి
పుణ్యమూర్తిని నాగురుమూర్తిఁడలఁతు ॥

కం॥ ఏషణ శోషణములును మ
 నీషాజనకములుఁదత్వనిష్ఠులకున్ సం
 తోషణములు శ్రీవిద్యా
 పోషణములు నాగభూష బుధ భాషణముల్ ॥

కం॥ శీఘ్రును మించఁగల్గెడు
 మాధుర్యముతోడ వెలసి మమతనహంతన్ ।
 శోధించి నాగభూషణ
 బోధము స్వాస్థ్యంబునిడు, ముముక్షులకెల్లన్ ॥

కం॥ ఉపమాన సహస్రములని
 రుపమంబగు తైలిలీల నుపనిషదర్థం
 బుపదేశించి ముముక్షుల
 కవవర్గమొసంగు ప్రోడయహి భూషణుఁడే

ఆ॥ ఉల్లిగడ్డఁజూపి యుపనిషద్దోష్యంబు
 నెల్లదానఁజూప నెవ్వఁడోపె
 నెవఁడు విశ్వమందు నెల్లెడఁబరతత్త్వ
 మరయఁజాలె నట్టిగురునిఁగొల్తు॥

గీ॥ కాంచినట్టివియెల్లను గాంచనముగఁ
 జేయఁజాలిన యారససిద్ధు నటులు
 గన్నదెల్లను బ్రహ్మంబుగాఁగఁదెల్పు
 సముఁడు తత్త్వమునుండు నిర్మముఁడు గురుఁడు॥

ఆ॥ తాత తండ్రులెంత దాచియిచ్చిరయేని
 స్పర్శవేధి కలిమి సాటియగునె
 శాస్త్రసంచితంబు జ్ఞానమొత్తెనను
 స్వానుభూతి భూతికౌనె సాటి॥

- ఆ॥ చేతఁగాని రీతిఁ జేతులుజోడించి
సాణువటులు గురుల దరినిఁగొలువఁ
దరిని తరుముకొని కదంబ కోరకముల
సరణి సకలసిద్ధు లకుఁగుదెంచు॥
- ఆ॥ గురుఁడు శిష్యవరునిఁగరుణించుచందంబుఁ
దాఁచి కతినునట్లు తోఁచుదొలుత
రాత్రిచరులఁజంప రాముఁగోరినమాని
సీత పెండ్లిమాటఁజెప్పడయ్యె॥
- గీ॥ వర్ణములడాఁగుతీగ సంపంగిలీల
బ్రహ్మవేత్తలు జ్ఞాన సౌరభమునింఁత్రు
కానరాకుండ గూఢులై మానులగుచు
నేర్పు నోర్పునుగల్గు తన్నిష్ఠులెవరొ
వెదకి సాధింతు వారిఁదద్విదులుబుధులు॥
- ఆ॥ చెంతనున్నఁ జాలుఁజింతలెల్లనుమాని
చేరఁదీసి గురుఁడె శిష్యునిఁదన
యంతఁనిఁజేయుఁగాంత మాకర్పించి
తనదుశక్తి లోహమునకునీడె॥
- గీ॥ అనుభవంబునఁ గాంచనియట్టి వట్టి
దంటమాటలు వల్కూరీ దంటులెప్పు
డంబుజోదరుపదము సూదంటురాయి
నినుము చందానఁదన్మతి యెనయుచుంట॥
- ఆ॥ న్యాయవాదివృత్తి కాయవారముమేలు
కలియగమున నిజము కంజనాభ!

క్రోడమైన నీడు కీడను వలపోసి
బురదయనక యందె పొరలుచుండు॥

కం॥ కనకమున కంగలార్పుచు
గనుకనిజరియించునన్నుగని, కరము, మదిన్
గనికర మెసంగంగ నిన్నున్
గనకాంబర ! చూపెనాకు గనకాంబరహిన్ ॥

గీ॥ జ్ఞానబీజంబు నాగభూషణుండు నాటె
తాళిగా బెంచె బెద్దన్న శ్రద్ధమెరియ
నర్థిగనకాంబరచేసె దోహదము దాన
ఫలముగంటిని నాజన్మ ఫలచుదంటి॥

కం॥ బ్రహ్మీభూతుని పౌత్రుండ
బ్రహ్మవిదుసుతుండ నవృష్టవశమున సాక్షాత్
బ్రహ్మీవరివస్యనునే
బ్రహ్మణ్యుండనైతి శ్రీశ! ఫణిభూషకృపన్ ॥

గీ॥ సత్యవధవర్తి సాహిత్యచక్రవర్తి
దర్పకోపమమూర్తి విస్తారకీర్తి
దాంతుండనఘుండు నిఖిలవేదాంతవిదుండు
జనకుండగు వేంకటప్పయ్యశాస్త్రి మాకు॥

కం॥ పుణ్యచరిత్ర పతివతి
పుణ్యకథాసక్త పూర్వపుణ్యోదితసా
ధుణ్య ప్రభావబంధు శ
రణ్యయు, దుర్గాంబయంబరాజ్ వాక్షా!

కం॥ అగ్రజులు నాకు బ్రహ్మవి
ద గ్రేసరు లిద్దరాపుల లఘుమతులునా

కగ్రాహ్య ధర్మనూక్షుమ

నుగ్రహమునఁ దెలియఁబలుకు నుతఁచితులిలన్ ॥

కం॥ బుధలోక మాన్యులును నవ

బృథ పరిపూతాత్మలార్య విద్యాకుశలుల్

విధిచోదిత షథవర్తులు

మధుసూదన! సూరివరులు మాతామహులై ॥

గీ॥ వెలయుదురు వారిగోపల నలఘుమతులు

సూరిజనవంద్యుఁ డౌరామసుబ్బశాస్త్రి

శ్రితజనావసరతుఁడు నృసింహశాస్త్రి

మాన్యులీయిద్దరును మేనమామలైరి॥

గీ॥ ఆత్మబోధంబుకొఱకు సహర్నిశంబు

భక్తవర్ణల చరితముల్ భావమునను

నిలిపికొనుటకు నిది మంచి నెఱియఁటన్న

యాప్తవాక్యంబు భక్తిమైనవధరించి

పల్కితిని తులసికథ బ్రబంధమైలి॥

ష ష్ఠ్యం త ము లు .

కం॥ నిష్కపటహృదయ సదనా

విష్కృతకల్యాణరూప విభవ్రాన్నతికిన్

నిష్కలునకు నిష్క్రియునకు

నిష్కంచనభక్తలోకనిధికిన్ విధికిన్ ॥

కం॥ జననమరణ రహితున కజ

జనకునకున్ దుష్టదనుజసంహారికి స

జన రక్షాదీక్షితునకు
 జనార్దనునకున్ విభునకు శార్ఙ్గధరునకున్ ॥
 కం॥ సంకల్ప ప్రేరకునకు
 శంకరమిత్రునకు భావజనకునకు న
 పుంకజనాభునకహిప
 ర్యంకునకచ్యుతునకుఁ గనకాంబరునకునున్ ॥
 కం॥ సురవర సేవితునకు భూ
 సురరూపున కాత్మ భక్తసురభికి హరికిన్
 గరివరదున కరిగణ భీ
 కరునకునజ్ఞానతి మిరకమలాపునకున్ ॥
 కం॥ పురహర శరరూపునకు నృ
 హరికిన్ లక్ష్మీమనోవిహారికి నింద్రా
 వరజునకున్ గురురూపున
 కరవిందాక్షునకును భువనాధారునకున్ ॥
 గీ॥ విన్నపంబుగ బుధలోకవిశ్రుతుండు
 భక్తిసామ్రాజ్యపద పట్ట భద్రుడైన
 తులసిదాసుని చరితమిటులను వినుతుఁ
 జిత్తగింపుము దేవ! దాక్షిణ్యభావ!!

క థా పాఠ్య రంభ ము .

కం॥ కాపురమై సిరులకు నల

కాపురిఁబురుడించి రత్న కాంచనమయసా

ధోపేతయగుచు భవినా

గ్రాపురివిలసిల్లు నగ్రగణ్యంబగుచున్॥

౧

కం॥ పావన యమునాభంగ

ప్లావితకుట్టిమ పదములు స్వర్లోకధునీ

సౌవర్ణాం భోజవరా

గావలవలభీ సలంబులా పురిమేడల్॥

౨

కం॥ వెలలేని మానికమ్మల

నిలువెల్లన్ స్థితమగుచు నింగినొరయుచున్

వెలయున్ దుర్గము శత్రునృ

పులు చేరఁగ నలవిగాని బురుజులతోడన్॥

౩

గీ॥ భారతీయులమేటి శిల్పంబునొఱపు

నెఱపఁగా నింద్రనీలమణి వికార

ములుగజంబులు డిగ్గజములొయనంగఁ

గోట తూరుపువాకిట నీటుఁగులుకు॥

౪

కం॥ పురుహూతుని పురమునకున్

బురుడనఁదగు నాగ్రపురిని భూదేవులుడె

ప్పరములఁగుడుచుచు నకటా

వరతంత్రతఁదేజమేది బ్రతుకుదురెటులో॥

౫

గీ॥ యవనచౌరాత్మ్య మారుతాహతిననేః
భూసురప్రాంశు భూజముల్ బ్రుంగిపోవఁ
జిక్కినక్కెడు కుబ్జకోశీరములటు
కొలఁది బాపలుమిగిలిరి గూఢవృత్తి॥

సీ॥ యజ్ఞోపవీతముల్ యవనులుగనకుండ
మేర్వాణి మేనఁగై నేయువారు
తురకలు బల్మిమై పెరికకుండఁగజుట్టు
తురికీ కుళాయిలోఁ దుఱుమువారు
మొగలులకాతిధ్యము నొసంగనిండ్లలో
హుంకను గుడిగుడి నుంచువారు
సుద్యోగములఁ గోరి యుద్ధభాషను నేర్చి
యులుపాలఁగొంపోయి యొసఁగువారు

గీ॥ నగుచునవ్వీటి భూసురులార్యవేష
భాషలను మానివైదిక పథమువిడిరి
ఉండెనో లేదో నూటికినొక్కరుండు
నిజకులోచిత ఛర్మంబు నెఱపుద్విజాఁడు॥

కం॥ సామాగమ గానంబుల
నేమఱుచుఁగొరాను పాడియింపాదవంగా
నోమరుఖాయముఁ జదివిరి
భూమీసురులార్హ కావ్యములువలదంచునె ॥

కం॥ సుక్షత్రియులై బహుసమ
రక్షత దృఢగాత్రుల మ్యుఁ బౌరభమునన్
రక్షింపుమనుచుఁ గట! యవ
నక్షితిపతి భృత్యులైరి నగరపురాజుల్ ॥

కం॥ పులధర్మము వదలకజ

క్కులరాయని నిధులనై సఁ గొనఁగల్గిసిరిన్

దులఁదూగుచుండు పురివణి

జలునంతలే దానరతులు సుకృతముకలిమిన్॥

౧౦

గీ॥ అగ్రవర్ణాల వారలెయవిధిఁ బడగఁ

బాదజలమాటవేటి చెప్పంగనేల

మాననీయులు పురిముసల్మానులగుటఁ

గడఁగి యెల్లరు వారికింకరులైయైరి॥

౧౧

గీ॥ యవనపాపండులీగతి నార సప్ర

దాయములకెల్ల దాయలై తనరమాను

పాపభూపతియైన ప్రహ్లాదునటులు

యవన సింహాసనంబున నక్కరొప్పె॥

౧౨

కం॥ శూరుఁడు ధీరోదాత్తుఁడు

నూరిజనవిధేయుఁడు పరిశుద్ధాత్ముఁడహం

కార విదూరుండకృరు

భూరమణుఁడు శ్రేష్ఠతముఁడు మొగలునృపులలోన్॥

౧౩

కం॥ నవ్వఁడు పరులమతములన

నవ్వగమదిజెందఁడెట్టి నెగులుగలిగినన్

గ్రొవ్విన యవరాధులనే

నవ్వసుధాధిపుఁడు కరుణనరసిక్ష్మమించున్॥

౧౪

గీ॥ అరుణుఁడు దయించువేళ మధ్యాహ్నమందు

సాయమందున నడిరేయి జనవిభుండు

నిజమతోచితమైనట్టి నియమమునను

భవన కర్తకు భక్తిమై మ్రొక్కుచుండు ॥

౧౫

గీ॥ చూడని వియన్ని యాపరంజ్యోతి కళలె
యంచు దీపంబులను, సూర్యు, నబ్బు, ననలు
భక్తిబూజించుచుండు నాప్రభువరుండు
దినదినమొక్క ప్రొద్దుండు దీక్ష మెఱయ ॥ ౧౬

గీ॥ తనివితీరని జిజ్ఞాసజనవిభుండు
శ్రవణ మొనరించు నెపుడుసద్గ్రంథములను
కడఁగి నేర్పరులైన లేకరులనేరి
ప్రతులు వ్రావించు సద్గ్రంథ రాజికెల్ల ॥ ౧౭

గీ॥ భారతంబును శ్రీరామ భద్రదుకథయు
నిషధ నాథుని చరితంబు నేర్పుమీఱఁ
బారసీ భాషవ్రావించి పేరుగన్న
చిత్రకారులచే తరసి కవరుండు
తత్కథోచితమైన సందర్భములను
జితపటములు వ్రావించి చేర్చెనందు ॥ ౧౮

కం॥ నలుదెసలు కలియవెదకిన
కలులను రావించియంతికమున సతతమున్
నిలుపుకొని వారిగోష్ఠిన్
దెలియున్ సకలంబు సతఁడు ధీచాతురిమై ॥ ౧౯

శా॥ శ్రీరామాంధ్రుని సరోజచింతన సుధాసేవా విలోలుండు స
త్కారుణ్యంబుధి పాపదూరుండు మహాగంభీర చిత్తుండు నా
త్మా రాముండఖిలాగమాంత విదుఁడార్తతాణపారీణుఁడా
త్మా రాముండననొక్కవిప్రవరుండయ్యాగ్రాపురి భాసిలున్ ॥

సీ॥ ఆత్మయేబ్రహ్మవిష్ణుశివ దేవతలెల్ల
నాత్మయేనిత్యమైనట్టి వస్తు

వాత్మయే సత్యమానాత్మయే తారక
 మఖిలవిశ్వంబులు నాత్మమయము
 లాత్మయే బ్రహ్మ మానాత్మయే మూలంబు
 ప్రణవాది సర్వమంత్రములకెన్నఁ
 దత్త్వమియ్యది దీనిదర్శింపఁగల్గిన
 వారెగెల్చెద రహంకార, మద్ది

గీ॥ చచ్చినంగాని భవబంధజాలమూడ
 దనుచు నెల్లప్పుడతఁ డవ్యాజకరుణ
 బోధనేయుచునుండు సమ్మోదమెసఁగఁ
 గదిసియూచించు సత్తి జిజ్ఞాసువులకు॥

౨౧

కం॥ ఆత్మారాములు గండీ
 యాత్మే తరవస్తువింతయైనను లేదం
 చాత్మజ్ఞానముఁ దెల్పుట
 నాత్మారాముఁడతఁడ నఁగనవనిన్ బఱఁగున్॥

౨౨

ఉ॥ ఆతని సత్ప్రవర్తనము నాతనిపాండితి సూక్ష్మబుద్ధియున్
 జేతమునందు నారసిప్రసిద్ధమొగల్ ధరణీధవుండు ప్రే
 మాతిశయంబునంబిలువ బంచిస్వరాజ్యమునందుమంత్రిగా
 నీతివిశారదుఁడతఁడునిల్పె బృహస్పతినిండుచాడ్పునన్॥

ఉ॥ లోకీకభోగవాంఛలనలంపటుండై ముప్పైరిపాద చిం
 తాకలితాత్మఁడయ్యును గతస్పృహఁడయ్యునురాజ
 కార్య మెం
 తోకుశలత్వ మొప్పనతఁడుత్సుకతన్ నెఱవేర్చుచుండునా
 గా! కరణీయకార్యములఁ గౌశలమేసుమియోగమార
 యన్॥

౨౪

గీ॥ తీటుబడిగల్గిన పుడెల్ల ధీయుతుండు
 బ్రహ్మవిజ్ఞానమును దెల్పుఁ బాదుపాకు
 నిక్కమైనట్టి జిజ్ఞాస నెలపుకొనిన
 జాతిమత భేద మెంతు రే జ్ఞానివరులు॥ ౨౧

కం॥ జనకుఁడు రాజ్యంబట్టులు
 జనవల్లభు దండనుండి సచివగ్రణియై
 జనపరిపాలనలీలన్
 జనవంద్యుడతండు శాంతి నలుపుచునుండున్॥ ౨౨

కం॥ పాయక యెప్పుడు రత్నా
 బాయి యనంబఱుగు సాధ్వీ వాల్మభ్యమునన్
 దీయము పెంపై తనరెడు
 తోయమునంగొలుచు భక్తితోడుత నతనిన్॥ ౨౩

ఉ॥ తారకమూర్తియైన వసుధాతన యాధపు పుణ్యగాథలం
 గూరిచె నాదికావ్యమునఁ గోవిదుడెవ్వఁడతండు యీశ్వర
 ప్రేరితుఁడొంచు భాగవతరీతులు దెల్పుఁగఁబుణ్యదంపతుల్
 పీఠని రత్నగర్భమున లీల జనించెను నోముపంటయై॥ ౨౪

కం॥ రాముని మఱి మఱి యాత్మా
 రాముఁడు స్తుతియించె సుతుని రాకేందుముఖున్
 రామా జనమనసిజనభి
 రాముంగనుఁగొనుచు మదిని రత్నచెలంగన్॥ ౨౫

కం॥ ఇచ్చెను గోభూ కనకము
 లెచ్చుగ ధరణీ సురేంద్రులెంతయు మదిలో
 మెచ్చుగఁ, దులసీదాసని
 యచ్చిఁబుతకునామకరణమృలిశ్శేసెన్॥ ౨౬

గీ॥ శుక్లపక్షంబుచంద్రుని చొప్పుమెఱయ
 చినదినంబును బాటుండు తేజరిల్లి
 శల్లిదండ్రుల మనసు రంజిల్లుచుండ
 వరుస నై దేక్షల్పాయంబు వాడుగాఁగ॥ 30

కం॥ భవవరమై భవహరమై
 భువి నెయ్యెడుపాస్యమయ్యె మునివృషభులకా
 శివపంచాక్షరి ధులసికి
 నవితథముగఁజేసి రక్షరాభ్యాసంబున్॥ 31

అ॥ తివిరి యోసనూలు దిద్దించునాడెద్ది
 మాణవకుండు నేర్పు మానులదియె
 జనము నేయఁచుండు సంసారముక్తికై
 మొదలెఱుదియు నిత్యపూర్ణమునకు॥ 32

గీ॥ అక్షర జ్ఞాన పూర్ణుడైనట్టి తండ్రీ
 యక్షరాభ్యాస మొనరించెనతనికిట్లు
 నొలుతనాటికి బీజంబెమొలచి పెరిగి
 శాఖయై పుష్పఫలము లొసంగుఁగాడె॥ 33

కం॥ తులసీ దాసంతటని
 సులమా విజ్ఞానగరిమతోడుత వేదం
 బులును దదంగంబులునున
 ఖిలమగునితి హాసచయముఁ గ్రీడన్ నేర్చెన్॥ 34

చం॥ అతని ప్రబోధచంద్రుండు పదారుకళల్ దనుఁజెందఁ

[బూర్ణుడై
 యతులితలీల నొప్పెను పదారవయేటి కనంతరంబునన్
 మఱిదలపోసె దండ్రీయనమాన సురూప సుశీలసంపదు

- న్నతివెలుగొందునట్టి యొకనాతినిఁగూరిచివెండ్లిసేయఁగన్
 గీ॥ కులము గోత్రంబు గుణమును దెలియరాని
 వింతవడుచుల కాసించి వెతలఁబడక
 మేనమామ కొమారిత మేలఁటంచు
 మమతయను కన్యకామణి మమతఁదెచ్చి
 పరిణయముఁజేసె జనకుండు వైభవమున॥ ౩౯
- గీ॥ వ్రతిదినంబును దనతోడ రాజసభకు
 సుతుఁగొంపోయి లోకము వితముఁజూపి
 చెంతనాసీను గావించి చెప్పుచుండు
 రాజనీతి రహస్యంబులోజ నిటులు॥ ౪౦
- ఉ॥ భామలచిత్తపృథ్వులటు పార్థివచిత్తములోకు మారకా!
 వ్రేమముఁబైకీజూపిరని వీఁగుచునేమటుపాటుఁ జెంపియకా
 గాములెటుంగకుండ నధికంబుగనమ్మి చరించుటాచ్చెమాఁ
 బాములతోడఁజెల్మిసుమి, పార్థివ సఖ్యములెంచిచూడఁగన్॥
- కం॥ వాద వ్రతివాదంబులు
 భేదము మదినరసిచూచి విజతతోమ
 ర్యాదా తిక్రమణములే
 కౌదార్థముతోడఁ దీర్చనావాదంబుల్॥ ౪౦
- కం॥ హితులైననహితులైనను
 మతిలోపలఁ బక్షపాతమాలిన్యములే
 కతిశుద్ధబుద్ధి న్యాయం
 బతులితగతిఁ జెప్పనచివుడాపుడు పతికిన్॥ ౪౧
- గీ॥ ఉల్లమందునశాంతిఁ బూర్వోత్తరముల
 నరసియధిపుఁడు తనృద్ధునట్టివశ్శు

కుత్తరంబీయ నొప్పును తత్తరంబు

హానిఁదెచ్చును మంత్రీకే నధిపునకునొ॥

౪౨

గీ॥ దయయు ధర్మంబు విడనాడి ధరణివిభుఁడు

ప్రజల కవకార వరుఁడౌచు బలఁగెనేని

యుచితరీతుల బోధించి నచివవరుఁడు

మంచితోవకు నతనిఁదే నెంచవలయు॥

౪౩

చం॥ నచివుడనేను నాకెవరు సాటియటంచు మదంబు పెంచి నీ

చచయముఁజట్టు జేర్చుకొనిసాధుల బాధల బెట్టకుండఁబా

పచకితుఁడౌచు న్యాయపరిపాలనచేసెడు మంత్రీసత్తముం

డుచిరముఁ గీర్తిగాంచుచు గడుంజగమందునఁ బెంపుఁ

జెందెను॥ ౪౪

గీ॥ సాధుసేవయె సంసార సాగరమున

మునిఁగి శ్రేలెడు గేస్తులౌ జనులకెందుఁ

బరమతారకమట్లాట భాగవతుల

స్థితిగతులు గనిపెట్టి పూజింపవలయు॥

౪౫

గీ॥ అష్టగజములుగావు శేషాహిగాదు

భువనభారంబుదలపైన మోయుటరయ

సాంద్రకాననములయందు జపము నేయు

తాపసీయె నిల్పుధారణి ధర్మమెల్ల॥

౪౬

గీ॥ దట్టమైనట్టి యడవి సుధర్మయగును

సాధశోభితనగరంబు సంద్రమగును

సాధుజనమ ల మహితతేజంబువలన

వారి నొప్పించి రాజులు బ్రతుకఁగలరె॥

౪౭

కం॥ ఎన్ని గుణంబులుగల్గినఁ

బున్నెములెన్నెన్నో చేసి పొగడితఁగన్నఁ॥

సున్నయగునన్నికన నో

యన్నా! యొక శాంతిలేని యాప్రెగ్గడకుఁ॥

౪౮

సీ॥ శాంతియే సర్వార్థసాధకంబగు విన్ము

కలదు ప్రాక్తనమైనకథ యొకండు

వసుధలోపల మున్నవంతియఁ పురియందు

విప్రవర్యుడొకండు వెలయుచుఁ దు

నాతండు గృహమేధి యయ్యను సతతంబు

నభ్యాత్మతత్త్వంబునందు నిలిచి

యచ్యుతంబైన బ్రహ్మనందమనుభవిం

చుచు సంత్యదశయందు సుతునిఁజూచి

గీ॥ సాధుసేవయు నబ్జాక్షుచరణసేవ

పరమవైరాగ్యమును భవవార్ధిదాఁటఁ

బంచజనులకు నెంచ నుపాయములని

బోధసేసినఁదెలియని మూఢుఁడతఁడు॥

౪౯

ఉ॥ నాయన! నీవుపోయినను నాగతియేమగు నాకుఁ బెండిలిం

జేయు నెవండు కానయినఁజేర్చి యొసంగవయింక నెట్టలేఁ

జేయుదు జీవనంబనుచు సిగ్గరియగ్గలమైనరీతి వా

పోయెనుదండ్రియుఁ సుతునిబుద్ధికోకించుకనవ్వి

యంతటఁ

౫౦

గీ॥ తాళవల్రంబుఁ దెప్పించి దానిపైన

సాగరముకంటె గొప్పది శాంతియనుచు

ప్రవాసి కొనిపోమ్ము దీనిని రాజుకడకు
ధనమునతఁడిచ్చు నీ దరిద్రతయడంగ॥

౫౧

కం॥ అని చెప్పి విప్రవర్యుఁడు

ఘనబోధము మదిని వెలయఁగా శాంతిం గై

కొనఁ గైవల్యపదంబును

ధనసుతదారాకులందుదాసీనుండై॥

౫౨

చం॥ జనకునియు త్తరక్రియలు సర్వముఁదా నెఱవేర్చియంతనా

తనయుఁడు తాటియాకుఁడనతండ్రివచించినరీతి తేనికి

వినయఁబుతోఁపనీయఁగనుబీతిని గైకొని దీని నెవ్వరో

ఘనులు లిఖించిరంచుఁ గడు గౌరవ మొప్పఁగదాళపత్ర

ముఖ॥

౫౩

కం॥ తన కత్తియొఱనునిడుకొని

మనుజేఘుఁడు విప్రబాటు మన్నించి తగ

ధనమిచ్చి యనువ నాతఁడు

చ నెజనకుని మెచ్చుకొనుచు సంతోషమునన్॥

౫౪

కం॥ అంతఁ వేడుక నా భూ

కాంతుఁడు వేటాడఁజనియెఁ గానన సీమ

శాంతాత్ములైన తాపస

సంతానమునొంచు జంతుసంతానములన్॥

౫౫

శ్రీ॥ వన్యమృగముల వెనుకొని పార్థివుండు

తఱుమఁ దఱుమంగఁ గానలోఁ దరణిగుంక

మర్దుమాతంగి మెట్టెనో మనుజవిభుఁడు

దారిఁదప్పుచుఁ గానలోఁ దారితడసె॥

౫౬

१॥ రాజులడసిన యవ్వేళ రాజశయన
మందిరంబున శయ్యనమరుచుచుండి
యచటి శృంగార వైభవమంతజూచి
చాకియొక్కడు మదిలోనజాలమెచ్చి॥ ౫౭

చం॥ జలనముతోడనిత్యమును చక్కగనీశయనీయమేనయూ
యితమొనరింతురాజునకు నెన్నఁడెటుంగనుదీనిహాయి నీ
యతలపుదిండపైనక్షణమైనను నామెయిఁజేర్చితీర్తు నా
కుతుకమటంచు నావెకలికొంకకపాన్పునమేను
ప్రవాల్చినక॥ ౫౮

१॥ మేనుప్రవాల్చినయంతనే అంటికెగసి
నట్టులయ్యెనుబ్రాణము లంత,రాణి
తొనికేతెంచి మృగయావిలోలుఁడగుచు
తేఁడుశ్రమఁజెంది నిద్రించినాఁడటంచు॥ ౫౯

ఉ॥ పానువుపైన నారజకుప్రక్కనెమెల్లన మేనుప్రవాల్చి య
మ్మానిని లోనొకింత యనుమానము నూనకవానితోడనే
తానునునిద్రవోయెనటధాత్రిధవుండు నిశీధవేశకుం
గాననసిమనుండి యధికంబుగ డస్సి గృహం
బుఁజేరుచుక॥ ౬౦

ఉ॥ అంతిపురంబులోనికి రయంబున నంతట నేగి యాత్మనా
వంతయుశంః లే యె సుఖాశిశయంబున వింతవాని య
త్యంతికమందు దాశయితయై తనరారెడునాత్మపత్ని భుజి
కాంతఁడు చూచి యిర్వురను ఖడ్గమునం దెగ్రవేయ నెం
చుచుక॥ ౬౧

గీ॥ కోధఘూర్ణితనేత్రుడై కువలయేళుఁ
డసిన్మొయిలునుండి పెలుకుచు నదయఁడగుచు
నటుకగమకించునంతలో నాటి తాటి
యాకువాలెను వింతగనతనిముందు॥ ౬౨

గీ॥ తాళవత్రంబునద్దాని ధరణీసురుఁడు
తనకునిచ్చిననాటియుదంతమంత
విస్మృతంబైన కతమున వేల్పులెవరొ
దీనిఁ బడవైచిరంచు భూజానిదాని॥ ౬౩

గీ॥ విస్మయంబున దీపంబు వెలుఁగులోనఁ
జదువఁబోయెడు నంత నాగది వెలువల
వేచియున్నట్టి సచివుండు వేగిరమునఁ
బటచెలోనికి విభుని సంభ్రమముఁజూచి॥ ౬౪

గీ॥ మంత్రిరాకను గాంచి యమ్మనుజవిభుఁడు
చదువమానుచు రాణి దుశ్చరితమెల్ల
బట్టబయలయ్యెదడసినఁ బరువుదక్క
దనుచు నటుకంగ నసిదూయునవసరమున॥ ౬౫

చ॥ తిటుకునమంత్రియడ్డమయి ధర్మముగాదిదిరాజచంద్ర! నీ
విలులవిచారతః సతినహీనగుణాధ్యక్షునిద్రలోననే
వటుకరవాలధారఁ దెగవైచెదె? తాళుమయీతఁడెవ్వఁడో
యటమట కాఁడురాజసతి యందొకదోసములేదు చూడఁ
గన్॥ ౬౬

గీ॥ పరువునకు నీవు భూమిశ! పరువులెత్తి
చేయఁబోకుమకార్యంబు బోయచాయ

- శాంతచిత్తుండవగుము రాజా! యటంచు
 నతనిచేనున్నయా కుఁ దానందుకొనియె॥ ౬౭
- గీ॥ సాగరముకన్న గొప్పది శాంతియనుచు
 వాసిరరయుమ దీనిభావంబుమదిని
 దైవయోగంబునుమ్మ యీ తాళవ్రత
 మిట్టియదనున నీకుఁ గన్పట్టుటెన్న॥ ౬౮
- కం॥ ఇందలి యాథార్థ్యము నీ
 కుండెలియఁగఁ జేయువాఁడ కువలయనాథా!
 కొందలమందక యీ తెర
 నందునఁగూర్చుండుమొక్క క్షణమని యటుపై॥ ౬౯
- గీ॥ నచివ వర్షుండుచప్పటుల్ చటవ రాజ్ఞ
 మేలుకొని సిగ్గుఁ గోపంబు మేళవింప
 నెంతవనిగల్గినను నిట్టులంతివురికి
 రాత్రివత్తురై మంత్రివర్యా! యటంచు॥ ౭౦
- కం॥ మేలుముసుంగిడికొని యా
 లోలేక్షణ సంభ్రమమున లోనికిఁజన భూ
 పాలుఁడువచ్చెనె చెపుమా
 చాలంబనిగలదటంచు సచివుఁడు వెంటకొ॥ ౭౧
- గీ॥ చనఁగఁగోపంబుగదుర నా సరసిజాక్షి
 పనులుగలిగిన బరిచారజనులు లేరె
 వారిఁబంపక మీరలేమేరమీటి
 చొరఁగదగునయ్యశయనమందిరమునందు॥ ౭౨
- గీ॥ మించిపోయెడు పనియున్నమేది నీకుఁ
 గాంచనేరవె సెజ్జనిదించువాని

లేవుకొనుమీ వెయందుల కోపు దేని

ననుచు నిష్ఠుర భావలనాడమృతి॥

23

ఉ॥ దోసము లేదు రాణిదెనదుష్టుడెవండా నృపుండు లేనిచో

మోసముచేసె నీనతిని భూధవు వేసము వేసెనేమొయం

చీసెద మోసులెత్తగ నహీనబలంబున మృతిసత్తముం

డేసెనుపిప్తిమైమఱచుహీన కులుండగు చాకిజేతి

తోన్॥ 24

క॥ దద్దటిలి రజకుండంతట

నిదురమేల్కొలించి సచివునింగని యెదుటన్

ఉద్దవెఱబుద్ది గదురంగ

మొదెళయనంబు డిగ్గి భూమింబడియెన్॥

25

క॥ కొంతవడి కంతతెప్పిటి

యంతకనిభుడైన మృతినారసి మదిలో

నింతింత యనంగ గూడని

చింతాసాధ్య సములాలయజేడ్పడి యాపై॥

26

క॥ గజగజ వడకుచు మదిలో

గజ బిజగదురంగ మృతికాళ్ళను బడియా

రజకాధముండు “సామీ

నిజభృత్యుంగావు” మనుచు నెగులున బాగులన్॥

27

గీ॥ నిజము చెప్పితివేని యోసీచనిన్ను

గాచివిడిపింతు నటుగాక కల్లబొల్లు

మాటలాడిన నీమేనితాట లొలిచి

యువ్వకారంబుబట్టించి యూరవైతు॥

28

ఉ॥ దారితపైరి వీరుడగు ధాత్రితలేశుని వట్టుపాన్పుపై
 స్వైర్వరత నెట్లురా? రజక పాంసనవండుకొనంగ గుండియన్
 ధీరతగూరె నీకు బల తేజసమున్నతుడైన తేడని
 న్నారసివట్టులైన తిలలంతలుతున్నలుగాఁగఁగోయఁడే॥ ౭౯

గీ॥ నిక్కమెఱింగింపు పాన్పున నీదుప్రక్క
 వండుకొని నిడఁజెందిన వారలెవరొ
 యనుచుగద్దించి నచిపుండు తనునడుగఁగ
 వినయ వినమిత గాత్రుడైయనియెఁజాకి॥ ౮౦

ఉ॥ వెకలితనాననే నృపుఁడు వేటకుఁ బోయిన వేళవేచిపా
 యకమడిఁ బొంగు కొతుకమునాగఁగఁ జాలకమంచివేళమి
 న్నకకడవంగఁబెట్ట మఱినాకు లభింపదటంచు నెంచినే
 నొకతృటి విశ్రమింతునని యుబ్బునఁబాన్పున మేను వాల్చి
 తిన్॥ ౮౧

గీ॥ వతిదినంబును నిచ్చోట రాజుసెజ్జఁ
 జక్కఁజేయుచు నాచుది నొక్కనిముస
 మేనిదీనను బండిన మేను గలుగు
 ఫలము గలుగటంచునుదలఁ చితలఁచి॥ ౮౨

గీ॥ సెజ్జపై నెట్ట నామేనుఁ జేర్చినంత
 మత్తుమందును జల్లిన మాడ్కివిగత
 చేతనుండైతినిపుడు నీచేతిదెబ్బ
 తగులు నంతకు నెఱుంగ నేతగులమనఘ॥ ౮౩

గీ॥ ఒంటినుంటిని సెజ్జపై నొఱగు నపుడు
 నిదురమేల్కొలించి యెదుటను నిన్నుఁగంటి

ఏడుకొండల వెంకన్నతోడు సున్నుమి
యింతకంటెను దెలియనే సుంతయెన||
జేద.....

గీ|| చాకిలేకిని మతిమాలి సచివవర్త
తప్పనేసితి మనుపుమదయదలిర్ప
ననుచు మొక్కంగ యాధార్థ్యమును గ్రహించి
సేవకునిబిల్చి బందిలో జేర్చు మితని||

౫౫

కం|| అనివానిబంపి సచివుండు
మనుజేశునిజేరి రజకుమాటలు వింటే
కనరాదు దోస మింతయు
ననుమానము మానురాజ్ఞి యనఘాత్మసుమీ||

౫౬

గీ|| అనుచు సచివుండు చెప్పిన నవనిభర్త
వినియు విననట్టులుండిన వితమురాజ్ఞి
ప్రక్కగదినుండి కనిపెట్టి వనటజెంది
విభునిదరిజేరి మెల్లనవిన్న వించె||

౫౭

మ|| అనుమానింపకు మయ్య! నాయెడల రవ్వంతైనదోనంబుగ
ల్లున? సామాజ్యరమా సతీరమణ! నీకుంగూర్చుపట్టంపురా
జ్ఞిని నీచాత్ముని వానినంటుదు నె నీనిస్త్రిశధారాక్షతం
బనఘా! చాకినఘాంక పాళికినిమే తొనింతని నిక్కం

బునూ|| ౫౮

గీ|| నిదుర యదఘన నీరేయిగదికివచ్చి
పాన్పుమీడను బండినవానిజూచి
నాదుపాపంబు పండెనోనాథ! నీవే
వేటబడలిక నిద్రించిలోటటంచు||

౫౯

మ॥ ధరణీనాథ! వచింతుసన్యసును నిద్రాభంగముంజేయునో
 డిరవంజేనియు సద్దుసేయుక మె నిరి ప్లాత్తి నైశయ్య ని
 ద్దురకుంజూచ్చితి నంత పిచ్చు ప్రమూహంబునన్ లేచినా
 పొరపాటున్ గ్రహించిచి న్నితెదనా మూఢత్వమున్ సై
 పవే ౯౦

కం॥ అని మనవిసేయ విని యె

మనుజేశుడు మానిని! వినుమనకున్ వశమే

జనములనోళ్లం గట్టంగ

జననిందకులోకువయ్యె జాకియైనన్॥

౯౧

గీ॥ రజకుసరనను నిద్రించె గాఢాయనుచు

సైచె రాజది కనులారజూచి యసుచు

నింక నేమేమి యాడరు శంకమాని

తెల్లవారిన తోడనే యెల్లవారు॥

౯౨

ఉ॥ శారదచంద్ర చంద్రకల స్వచ్ఛత నవ్వెడుచారుకీర్తి పెం

పారుగుణోన్నతిన్ బజ్జుల సట్టెదె జన్మమనంగనాదురా

చారపరాయణత్వము నస్వైరతేనున్న మనుష్య జన్మమే

లా? రనమేలుగావైకొ? బులాయము లాదిగగలు జన్మ

ముల్॥ ౯౩

గీ॥ వకల వర్ణాశ్రమాచార సరణి ధరణి

నిలుపు భారంబు వహించుచు సేతనైన

సేనయెట్టులు నీదుదుర్నితదాచి

నాచికొందును నాకీర్తినాతి! చెప్పుము॥

౯౪

చం॥ పలుకులు వేయునేలయింక భామిని! నీచరితంబులోపలన్

గలువత సుంత లేదనుచుగల్గవచింపవయేని చెప్పెదన్

నిలుపుము రేపు రేపకడ నీదగుశీలము నిండుకొల్పులోఁ
గళవెళ గాఁగు తైలమున గాయమపాయములేక చొన్న
చున్॥ ౯౩

చ॥ అనికతినంబుగా నృపతి యాడిన పల్కులుముల్కులైమ
నం

బునఁబెను శోకవహ్నిని రవుల్కొనఁ జేయఁగఁగొంతసేపువి
న్నని వదనంబుతోడ నయనంబులఁ గ్రమ్మెడు బాష్ప
రాజితో

బెనఁగి పెనంగి యాపయినిఁ బెన్నడు శోకముడిగ్గఁ గ్రావు
చున్॥ ౯౪

ఉ॥ పావనమై మహిళ వెలయు వంశమునందుఁ గళంక లేశమే
నావలసన్ జనించుటకునాథ! సహింతునె? భక్తిసీదునా
జ్ఞావశవర్తినాచువె నఁగ్రాఁగెడు తైలమునందుఁ జొచ్చెదన్
దైవము మున్నువాసిన విధంబున సర్వమునిర్వహిల్లె
చున్॥ ౯౫

ఉ॥ పావకుండంత నిర్దయుఁడె! పాతక లేశములేని నన్నుఁదా
గావఁడెచ్చలపై యటులుకాక దహించిననేమి పోవు? నీ
శేవము నాపయింగలుగ నేబ్రతుకంగల లాభమేమి? యో!
భూవర నాకు నెట్లయిన మోదమెనుమ్మతలంచుచూ
డఁగా॥ ౯౬

గీ॥ ఉడుకునూని యఁ బాణంబులడఁగెనేని
యడఁగు నవమానజంబగు నడలుతోనె
బ్రతుకుఁ గంటినయేని యోప్రాధివేద
నీతరీతిని లోకప్రసిద్ధిగాంతు॥

కం॥ వినయముఁ బ్రణయము శోకం

బునుమనమున సందడించి ముప్పిరిఁ గొనన

వ్వనజాక్షి రాజుతోసి

ట్లను భావముతోఁ ప్రమాటలాడెడు వేళన్॥

౧౦౦

కం॥ పాపము! పాపధ్వాంతం

బేపారదు రాజ్ఞమదిని నెంతయు ననుచున్

భూపునకుఁ జెప్పనోయన

వ్యాపించెను వెలుంగు తెల్లవాతెను దిశలున్॥

౧౦౧

ఉ॥ తెలకటాహ మందల సుధన్వునిపోలిక రాజ్ఞ నేడున

చ్చీలము ధారణీ స్థలిఁ బ్రసిద్ధికి నెక్కఁ బ్రతిష్ఠఁ జేయఁబే

రోలగమందుఁ గాంతునని యుత్సుకుడై వెనఁ దూర్పు

గొండపైఁ

గ్రాలెనుగర్మ సాక్షినిజకాంతుల ధ్వాంతముఁ బాటదోలు

చున్ ౧౦౨

ఉ॥ అంతటమేది నీశుడు సభాంతర సీమకునేగుడెంచినా

మంతపురోహితాదుల నమాత్యులఁబిల్వఁగఁ బంచిచెప్పెని

శ్చింత నొకింతయేనియు విస్మయము సేయక యాత్మవత్తివృ

త్తాంతము సభ్యులెల్లదన ధర్మరతిన్ బలి! యంచుమెచ్చఁ

గన్ ౧౦౩

కం॥ మెచ్చుకొను సభ్యులెల్లరు

ఱిచ్చవడంబలికె నంతజేడుగనుండి

చిచ్చునఁగ్రాఁగెడు తెలముఁ

జొచ్చెడు నాభార్య తన విశుద్ధతఁదెలుపక॥

౧౦౪

కం॥ అని యనుచరులను బనిగొని

మనుజేశుఁడు ధైరవముగ మనలఁగఁ జేసెన్

జెనుబానలోన నూనియఁ

దనపత్నిఁ బరీక్ష సేయ ధైర్యయుతుండై॥

౧౦౧

సీ॥ గ్రీష్మర్తువునఁ గడునూష్ణచే వసివాడు

లతకూన విలమున శయ్యు దాని

వర్షకాలంబున వనదంబులట్టులు

శన్నీటిబిందువుల్ గార్చుదాని

మోడులొశిశిరర్తుభూజంబులట్టులు

భూషణంబులనూడ్చి పోలయుదాని

శరదబజ్జచందికా స్ఫారతేజముపైలె

నకలువంబగు చిత్తమమరుదాని

గీ॥ రచ్చకెక్కఁగ నెట్లోర్తుఁ బ్రజలయెదుట

ననుచు సీతున వడఁకెడు ననువుదోఁపఁ

గంపమొందెడుదాని నక్కఱతనంతఁ

గొల్వుకూటంబునకు రాజు పిల్వఁబంచె॥

౧౦౨

గీ॥ మగని యాజ్ఞానుసారియై మగువమిన్న

నిండుకొల్వున కేతెంచి నివురుగప్ప

నిప్పుచందాన నిలుచున్న యొప్పుఁగంచి

మంత్రియిట్లనె రాజుతో మంతనమున॥

౧౦౩

ఉ॥ విన్నప మొందునీకుఁ బృథివీవర! చేసెదనల్ల, తాటియా

కున్నదిగాదె నీకడ మహోన్నత సత్త్వముదానఁగల్గు నం

చెన్నుదుఁడైలభాండమున నిప్పుడు దానినివైచి చూతమీ

యన్నులభిన్నదానసఘయైనను నయ్యదికాలకుండెడున్॥

కం॥ కానిమ్మ ప్లేయని భూ

జానియు నందులకు నొప్పు సచివుండంతన్

నూనియగ్రాగెడు బానను

బూనికతోఁ దాటియాకు భూపుడుసభ్యుల్॥

౧౦౯

గీ॥ చూచుచుండఁగ నద్దాని వైచియనిమెఁ

బుణ్యచారిత్రయా నేని భూపువత్తి

తైలవహ్నికి నివ్వుడు తాటియాకు

కాలకుండఁగ స్వచ్ఛమై కాలుఁగాక॥

౧౧౦

గీ॥ తాళపత్రంబు నటుపైనిఁ దైలమందుఁ

గొంతవడియుంచి విస్మయా కాండుఁడగుచు

సభ్యులెల్లరు వినఁగనా సచివఁడు

వలికె నిట్టులు విన్నప్తుభావణముల॥

౧౧౧

ఉ॥ చిత్రమయారే! మంబరమునేయదుమండెడు తైలవహ్నియా

పత్రముఁ జూడుఁడీ సభికవర్యులు రాజ్ఞి సతీత్వమెన్న సా

విత్రి ధరిత్రిజాతముఖ విశ్రుత పుణ్య సతీలలామ చా

రిత్రలఁబోల్పనానికఁబరీక్షలతోఁ బనియేమిచెప్పఁడీ॥ ౧౧౨

గీ॥ అని యహూత్యుండు వలికెడు సంతలోన

సంతఁదనుకను వంచిన యానసంబు

మెల్లమెల్లనఁ బైకెత్తి మేదినీశుఁ

గాంచి యిట్లనివల్కె నక్కొంచనాంగి॥

౧౧౩

ఉ॥ ఇంతకు వచ్చినంతట మహీవర! చాలునె తాటియాకునా

స్వాంత విశుద్ధతన్ సభికవర్యుల ముండటఁ జాటిచెప్పనీ

చెంతను మిన్నకుండిన విశ్వంఖలవృత్తిని వీరియింద్లలో

మంతిరి, యాకుపైఁ బసరు, మందెదొపూసెనటంచునాడ రే॥

౩౦॥ అనియంత నారికేళముఁ

గొనిరమ్మని దాని నూనెకుండను వైవం

గను, బెటిలున నదిపగులం

గనిక్రచ్చుటరాణి నూనెకాండన దుమికెన్॥

౧౦౫

గీ॥ కంఠదఘ్నంబుగా నామె గ్రాంగులై

మందు నిలుచుండి కంఠక క్షయిగించె

నీటముగ్గిన తామరతూటైవైసఁ

దేలి వికసించు కెండమ్మి తైలగుదోచ॥

౧౦౬

శా॥ చేతుల్ మోడ్చి నమస్కృతుల్ సలిపిరాశీతాంశు

బింబాస్యకున్

జేతోవీధుల భక్తిపాంగంగ నభాసీనుల్ ప్రహృష్టాత్ములై

మాతా! పూతములయ్యె జన్మములు యుష్మద్దర్శనప్రాప్తివి

ఖ్యాతింబొందుము సీతరీతిని యుత్కంఠన్ బ్రశంసించు

చున్।

చం॥ అకలుష చిత్తయా మగుననాటిడి వెట్టితనంచు సిగ్గునన్

వికలమనస్కుడై యపుడప్రేయసిమోమునుజూడలేమి

న్నకనమితోత్తమాంగుడగు నాధునిజూచి సతీలలామచెం

తకుఁజని వానిపాదములదద్దయు భక్తినివాలె సంతటన్।

ఉ॥ అచ్చపుఁ గూర్చి వెల్లివిరియన్ సరపాలుఁడు లేవనెత్తిదాఁ

గ్రుచ్చికవుంగలించుకొనికుంతలముల్ సవవరించిమానినిన్

మెచ్చెచు మంత్రినత్తమున పేయ ముదంబునఁజేరబిల్చియే

మిచ్చిన దీరుసీముణమహీనగుణాకరయంచు మొక్కినన్॥

ఉ॥ రాణనురాజ్ఞబౌష్పములురాల నమాత్యుని పాదపద్మముల్
 పాణులనంటి మొక్కుచు నపారకృపాకరఁ నేడు నీవునా
 ప్రాణముమాన మొక్కవడి రక్షణఁజేసితి తండ్రివోచు వి
 న్నాణముఁ జూపియంచును బ్రణామముఁ జేసెగ్రమ్మఱఁ
 నెమ్మిమై॥ ౧౨౦

క॥ వింటే యీకథ వుత్రక !
 కంటిచెక్కిశాంతి వలనఁగల్గు ఫలంబే
 వెంటన్ నీమదిఁ దత్తర
 మంటఁగనీకుండ సల్పుమా కార్యంబుల్ ౧౨౧

గీ॥ స్వతమమందున నభినివేశమును విడక
 పరమతంబులు సైరింపభావ్యమగును
 దత్వమెన్నంగఁ బరదైవతం బొకండె
 విశ్వమంతటఁ బూర్ణుడై వెలయుకతన॥ ౧౨౨

క॥ అనియిటు లాత్మా రాముడు
 తనయునకుఁ రాజనీతి తత్త్వము మదికిం
 పొనరఁగఁ దెలుపఁగ శ్రద్ధన్
 విని సునిశితబుద్ధి యతఁడు విజ్ఞుండయ్యెన్ ॥ ౧౨౩

క॥ వేంకటనాథా! నిజపద
 కింకర కైంకర్యలోల! కితవవిదూరా!
 శంకర! దురిత తమోనా
 శంకర! సకలార్థసాక్షి! సర్వేశ! హరీ! ॥ ౧౨౪

(3)

28

మా॥ భుజగపతికలాపా! భూరికల్యాణరూపా!

నిజజనపరిపాలా! నిర్వికారాత్మలోలా!

అజహరిహరమూర్తీ! ఆర్త రక్షాచ్ఛక్తిరీ

విజయరథకుటుంబీ! విజృంభణావలంబీ!

౧౨౫

ఇది శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రితీర్థ మహా విద్యాపీఠ స్థాపనా

చార్య శ్రీ నాగభూషణ గురువంశ కృపాకటాక్షలబ్ధ

సారస్వతోపాసనాసాక్షి సకల కపితావిలాస

శ్రీనివాస కవితృ తులసిదాస చరిత్రం

బను మహా ప్రబంధరచయిత

ప్రథమా శ్వాసము

ఓమితి శీవం.

శ్రీ తులసిదాస చరిత్రము

ద్వితీయాశ్వాసము

—o—o—o—

విద్యోపాసక హృద
యావాసా! వాసవార్చితాంక్షు నరోజా!
భావాతీతా! అభవా!
గోవిందా! కంసదమన! కుంజరవరదా!!

గీ॥ తన ముడిట్టులఁ బ్రాజ్ఞుడై తనరమెచ్చి
తనదు మంత్ర త్వవదవి నతనికి నిచ్చి
పుణ్యతీర్థంబులను జూడ బుద్ధివోడమఁ
బయనమయ్యెను రాముండు ప్రమదమెనఁగ!

౨

క॥ తలలోపల నామకవలెఁ
దులసీదాసుండు సృపతితో మెలఁగుచుఁదా
నలిపెన్ నచివత్వముని
స్తులనై పుణిఁ బుడమిడనులుస్తాతము నేము॥

౩

సీ॥ వైరిరాజన్యుల వశవర్తులను జేయు
మంత్రమాదేశించు మంతనమున

నధ్యాత్మచర్చల మాధ్యస్థ్య మొనరించి
 సిద్ధాంతములఁ దేల్చి చెప్పఁచుండుఁ
 బండిత కవులతో వాక్యార్థములు నేసి
 తారతమ్యము లెంచి గౌరవించు
 సంగీత నృత్యప్రపంగంబుగల్గుచో
 మేలుకీడుల నెంచి మెచ్చుకొనును

గీ॥ ఆటపాటల వేటల మాటలందు
 రాజనత్తమునకు బహిష్కరణమగుచు
 నొక్కక్షణమేని పాయకయుండు నెపుడు
 సకల విద్యాప్రవీణుఁడా సచివవరుండు ౪

ఉ॥ అంతట సార్వభౌముఁడుమహావిభవంబునఁ బేర్చియొక్కవా
 సంతదినాంతమందు దొరసానులు చుట్టుచుఁ జేరికొల్పిన
 భ్యంతరమందిరమ్మన సుఖాసనమం దిరవంది భోగపుం
 గాంతయొక్కర్తుదా భరత గానకళాగరిమన్ వెలార్పఁగన్ ౫

కం॥ రాణులుఁ దానును సత్తతి
 రాణదలిర్పంగ మదిని రసవంతంబౌ
 నేణీతోచన నృత్యము
 నాణెము గానంబునందు సయగారంబున్ ॥ ౬

గీ॥ మెచ్చి యచ్చెరువంది యమ్మ చెప్పకంటి
 పాట వినుపించువేడుకఁ బొర్లివుండు
 మృతినత్తమునచటికా మంత్రణంబు
 నేయఁబంచెను దగినట్టి నేవకులను ౭

చం॥ సరవతిపిల్వనందుకొని నర్తకిజూడనమాత్యుడంత సం
 బరమున రాంగ, వేళ్ళ కని, బాపురె! యీన మోహ
 నాంగు సుం

దరవదనారవింశరుచి, దర్పకుదర్పమధఃకరించు; నీ
 సరసునిఁగూడకున్న నిఁకజన్మచుదేలని చాలమెచ్చుచు॥

గీ॥ కేలుఁదమ్ములు మోడ్చి యవ్వలుఁగంటి
 నిటలతటమున ఘటియించి నీటుగులుక
 (మొక్కి కే)గంటిచూపులఁడక్కులాడి
 చూచి సచివుని చిత్తంబుఁజూఁగొసెయె॥

౯

గీ॥ పార్ధివుండం సచివునివంకజూచి
 వేడుకయ్యెను విబుధేంద్ర నేడు మాకు
 దీని విద్యాతిశయమును దేల్చిచూడఁ
 దరిచిచూడుమటన్న నాదరము మెఱయ॥

౧౦

సీ॥ కళ్యాణిరాగంబు గాన్పింపు మొక్కింత
 బయలుపరుపు చక్రవాకమింక
 నీలాంబర మొకింత నేక్కుమై సవరించి
 మోహనాకృతిఁ జూపు ముద్దుగుమ్మ!
 భూపాలరాగంబు పొనఁగదిత్తజీఁ దన్వి
 దర్పారెఱుంగవే తరుణి! నీవు?
 కోకిలధ్వని చాలఁ గువలయాక్షి! మేలు
 'ధన్యాసి' మెచ్చితి తరళనయన!

గీ॥ చాలనొప్పెడు బాలవసంతపిట్టి
 తలని సుఖమిచ్చు మలయమారుతమడెంతో

మదికి సంవయ్యె సింహేంద్రమధ్యమనుచుఁ
గొనఁపాడించె సచివుండు పిసువులేక॥

౧౧

గీ॥ గాహఁమునేసి యూరీతిగానఁపవారి
లాశ్యనృంగార లేలాపిలాసఁబులును
అనయాభ్యాసనైపుణీ విభవమలను
గాంచి లాహిరి గ్రమ్మినకరణిదోష॥

౧౨

కం॥ పరవశుడై యతఁడుండిన
పరువముఁదాగాంచి వారభామిని నావా
గురఁదగులుకొనియె నితఁడని
మురిసెనుమదిలోన సచివముఖ్యుండంతన్॥

౧౩

గీ॥ ఉర్విసాధుండుదన దండనుంటఁదెలిసి
తెప్పిటిలిసానిదానికి నవ్వునంబు
లొప్పజిథముననిప్పించి యూహఁగలఁగి
వేదురుంగొన్న విధమున వెడలుతఱిసి

౧౪

కం॥ సామీ! పనివినియెదనని
చామికరగ్రాత్రవాని సరసకుఁజన, నీ
నామంబేమీ? మీనా
క్షీ! మాకెఱిగింపుమన్న సింగారముగన్॥

౧౫

కం॥ నగరాజకుమారీ! యని
నగరంబునఁ బిల్చుచుండ నన్నందఱు నా
సాగసునువిద్యయు సరసుఁడ
మిగులఁగ శోభిల్లెనీవు మెచ్చినకతనన్॥

౧౬

కం॥ రచ్చలఁబాడెడు పాటల
మెచ్చదవునె? సచివవర్య! మీదయయున్న న్

విచ్చలవిడిమాయంట వి

యచ్చర గాయనుల మింతునశ్రమలీలన్ ||

౧౭

కం॥ అనిజాణ తనముమెఱయం

గనుబలుకఁగ సచివుడంతఁ గాని మ్మిటుపై

నశువగున త్తఱిఁగనియెడ

ననఁబోడిరొ! నీదుగాననాట్యశీలన్ ||

౧౮

గీ॥ అనుచునమయోచితంబుఁగ నాడి వార

కాంతసెలవిచ్చివంపి విభ్రాంతుడగుచు

విశ్వమెల్లనులో వెలి వేశ్యగాఁగ

సేవకులుదారిఁ జూపఁగఁ జేరెగృహము

౧౯

చం॥ అరమర లేనిప్రేమ నయనాబ్జయుగంబునఁజిందు లాడఁగా

సరసకువచ్చుభార్య విరసంబుఁగ నావలఁద్రోసి లోకీన్

సరసర నేగిశయ్య నవశంబుగ్రవాలుచు నుస్సురంచునున్

జ్వరితునిపోల్కి జేవవలఁ బడ్డవిధంబునఁ దాపమొందు

చున్ || ౨౦

సీ॥ పరమపావనమైన బ్రహ్మవంశంబునఁ

బ్రభవించి సర్వకామ్రములనేర్చి

స్నానసంధ్యాద్యనుష్ఠానతత్పరుడనై

యార్జవంబునకుదాహరణమగుచు

సార్వభౌమునియొద్ద సన్మానములనంది

ధీరశాంతుడనన్న పేరుఁగాంచి

వరసనాతనధర్మ పక్షపాతినటంచు

నార్యసన్నుతుడనై యశముఁబొంది

౨౧

గీ॥ వెలయుచుండెడు నేన యివ్వెల వెలంది
వలదగుల్లాని వెలికేసువలనులేక
కలగివలవంత మింజులంగ సొలయుటరయ
నానపుట్టెడు నాలోన నాకెయకట! ౨౦

కం॥ నగుబొట్టుకాదె నాకీ
నగర బుననింకమీద నర్తకియానీ
నగరాజకుమారినినే
తగిలితిననువార్త పెదవిదాటినయేనిన్॥ ౨౧

గీ॥ నాదునడవడి తెలివియు నాదువిద్య
నెంచిమదిలోన నెంతోహరించుతండ్రి
యెంతచింతిల్లునొ కొవారకాంతకేసు
వశుడనై బైసిమాలిన వార్తవిన్న॥ ౨౩

ఉ॥ నవ్వి ననవ్వనీ బుధులు నాయనయన్ మదిఁజింతఁజెందనీ
పువ్వులుకాని తీవ్రశరపుంఖహతిన్ ధృతిఁదూలిశూలియున్
గవ్వకుఁగాక జవ్వనికిఁగాయము సామిడెనన్న నింకనే
నవ్విధిఁ జివ్వకోర్వంగల నిక్షుశరాసనధన్వితోడుతన్॥ ౨౪

గీ॥ చెప్పటకు నేమి యెరులకుఁజెప్పినంత
చేయఁగలవారలుండిరే చింతనేయ
ధరఁబరాశరుఁడాదియా తత్త్వ విదులె
కాయజునికోడి కాంతల కాళ్ళెబడరె?॥ ౨౫

ఉ॥ జావళిఁబాడుచోఁ జెలిరసస్ఫురణంబొలయంగఁజూపు నా
హావములందలంప నహాహా! పులకాంకురముల్ జనించెడిక
బావడపాదపద్మములపైదొలుకాడగలాన్యమాడు లీ
లావతిక భుజు బెక్కులదలంపంగమంపెనఁగున్ మనంబునకా

ఉ॥ ఎందఱసుందరీమణుల నీమహిఁజూడము వారి యందు నీ
చందముఁ జూయగంబు సరసత్వముజాణతనంబులున్నవే?
యిందుశిలావిధఁబున మదీయమనంబలిసీల వేణి పూ
ర్ణేందుముఖద్యుతిఁ గఱఁగె నేమి యనంగలనింకనద్దిరా!!

కం॥ ను రితఁజాఁ బరభాషుల

సురతంబను ధర్మశాస్త్రనూక్తి యెలున్నఁ

ధరవారకాంతఁ గూడుట

పరభామారతిమటంచుఁ బలుకంజనునే!

౨౮

ఉ॥ కష్టములెంచకుండ బహుకాలముఁదిండికిమాసి నిష్ఠతో
నిష్ఠియొనర్చి వేదముల నెప్పుడుఁడప్పక వల్లవేయుచుఁ
శిష్టులమంచు వీఁగడు వశిష్ఠవరుల్ వివశాత్ములౌచుఁ ద్రై
విష్టవ భోగకాఙ్గనులవెంబడి లోఁబడి సంచలింపరే? ౨౯

మ॥ వనితారత్నము రూపనైపుణులఁదావణ్ణించి భావించి త
త్ప్రణయోద్యోతితచిత్తుడై తవులఁగావాంఛించునాలోననే
జననిందాభయరూపమా పెనుపిశాచంబడ్డమైనిల్వ నా
ఘనుడార్తుండయిసెజ్జపైబొరలుఁగింక రవ్యతామూఢుడై

కం॥ తులసీదాసిద్విధమున

వెలవెలఁదినిఁ గూడుటకును వీడుటకైనఁ

వలనింత లేక చింతా

జలనిధిఁనునుఁగంగఁజూచి సాధ్యనమొలయఁ

3౦

ఉ॥ ఆతనిజాయ యంతట రయంబునఁజేరఁగవచ్చి నిల్చి యే
మి!తడవాఁయెలేచి, భుజియింపఁగరాఁగఁడెయన్నఁడిట్టి చిం
తాతిశయంబు నీఁజెడలనక్కటకానఁగరాదు నాథ! నీ
యీతెఱవెల్లఁజూడ మది నెంతయు శోకమునందడిల్లెడుఁ

కం॥ ఆరోగ్యమొకద సీతు వి

చారంబిదియేల మామ సంఖ్యంబున్నే

దూరంబేగిరి వారిలు

నేరుటకీక నెంతతప్ప నేయఁ దురొకదా?

3 =

చం॥ సిరమగ్నకూర్మి రాఘవజన్మ పోలికరాజు నీవు నే
యరమర లేక సర్వవిషయఁబాల వర్తిలుచుందు రాధరా
వరుండెఁదేకతంబు ననవజయనర్పడుగా! వసుంధరా
మరులకు నెంతవారు నవమో నముసేసినఁ బెంపుఁగాతురే!

సీ॥ సద్గుణమునఁ బేర్చుఁ జన్మిఁచి తలిదండ్రు

లల్లారముద్దుగానరయఁబెఱిగి

సర్వశాస్త్రంబులశ్రమ లీలమై నేర్చి

సార్వభౌముని ముఖ్యసచివుండగుచు

సౌందర్యలావణ్య చాతుర్యనివౌచు

సర్వదిక్కుల సద్యశంబు పర్వఁ

బాడివంటలతోడఁ బైడిరాసులుత్రవ్వి

తండంబులైయింటఁ దనరుచుండ

గీ॥ నెందు నొక్కతల లోటు వెడలఁగునీకుఁ

జితమందిట్టి గాటమాచింక గూరు

టరయరనియందు దట్టమా నిరులు బలియు

నట్లు తోచెడిఁగద మనోహర! తలంప॥

3 >

చం॥ అరయమిఁజేసి నేనవినయంబొసరింపఁ దప్పదీయచి తమి

వరుసనుక్షోభమందెడునె ప్రాణవతీ! భవదీయదాసినె

ప్పరుసున శిక్ష నేయుటది భావ్యమొ యట్లులుచేయకివ్వధిగా

బురపురఁబాక్కుచుంటయిది పోలునె నన్గరుణించి కావవే॥

గీ॥ యుక్తమనిసీకుఁదోచిన యోజనెట్టి
కఠినశిక్షలకేనోర్వగలనుగాని
తమముపైఁబడ్డఁ దేజంబు తఱుఁగుచుండ్రు
ననుకరించిన నీమోముఁగనఁగజాల॥ 32

గీ॥ మచ్చలేనట్టిచందురు మాడ్కి వెలయు
నీదు నెమ్మోమురుచి శోకనీరదములఁ
బిహితమైపోవ నానాథ! విశ్వమెల్లఁ
గాఱుచీకట్లు గ్రమ్మిన కరణిఁదోచు॥ 33

గీ॥ మాటుపలుకవునాథ! వేమాటునిన్నుఁ
బలుకరించిన నిడియేమికలఁత యొక్కొ
మాటుమోమిడినామోము నోరగంట
నేనియొకమారుఁజూడ వేనేమియందు॥ 34

ఉ॥ భ్రాంతియెకాని కల్గదుత్రివర్గసుఖంబులశాంతి యంచునీ
స్వాంతమునందు నెంచి యవవర్గ నిరర్గళమార్గ మార్గణ
క్లాంతినిలోకమండ రతిఁగాంచితివే హృదయాధినాథ! యా
వంతయు నీమనంబు తెఱఁగారయరాదిక నేమిసేయుదున్॥

చ॥ మమతఁబరిత్యజించియవమానము మానమునాత్మలోపలన్
సమత గణించి ప్రాప్తమగుసౌఖ్యతతిన్ భుజియించి నిర్విచారమునఁజరించి, నేన నగరాజకుమారిప్రియుండనంచుశాంతముగ రమింపరాదె యిటుదైన్యమునొందమనీషకల్పియే॥

చం॥ తనువిడనాడి వారవనితామణిఁగూడుమటంచుఁజెప్పరీ
తినినిజభార్యదాఁబలుకుతీకు చెవింబడ దద్దటిల్లి, యే

యనువుననాడు నింతమాత్రాక మహానేర్పెనునాతియంచులోఁ
 గనలుచుండల్సతీమణి మోక్షబుజునం బుయిలోడియుండఁ
 గీ॥ జడువుఁగొన్నట్టి బాలునిచంద మొప్పు గన్॥
 నులికిపడియెదవిపుడేమిఁతలఁచుకొంటి?
 మనసుమెలివెట్టుభావంబు ననుగలియు
 వారికెఱిగింప భారంబు నాముఁగాడె॥ ౪౩

చం॥ అనియిటులెన్నిభంకల నయంబున నారమణీలలామనా
 ధునిమనముంగనుంగొనవృత్తవృత్తముఁ బ్రాణిమదోఁపబల్కి
నన్

వినివిన నట్టులాతఁ డురు వేదనఁజెందుచు మిన్నకున్నరీ
 తినిఁగనిచింతఁజెంది నుడతీమణియట్లనునాత్మలోపలన్॥౪౪

ఉ॥ సన్నిధిసన్నఁగాంచి సరసంబుగఁ జెక్కిలిపుణ్కియాత్మలోఁ
 బెన్నిధిఁగన్నపేదవలెఁ బ్రీతివహింపుచునెన్నో భంగులన్
 మన్నన నేయునాధుఁగిటుక్షాన్ న్నది మానముఁబూనుచున్
మహా

పన్నునిఁబోలెఱున్నుండయివన్నెఁజలుంగుట కేమిహేతువ్రా

గీ॥ కంటికింపైన వేరొక్కకాంక్షఁగాంచి
 మేలుపడి కూడ, వీడఁగఁజాలనిధృతిఁ
 దూలెఁగాబోలుఁగాకున్నబాలినూలి
 పలుకరించిన మఱుమాటపలుకకున్నె॥ ౪౬

గీ॥ నాదువొల్లభ్య సంవననాచి కొనెడు
 నితరభామలపైఁగలయచ్చగాక
 నాకుఁజెప్పక దాఁపమన్నాధునకిల
 సరయనవియేని కలఁగెగోప్యంబులకట॥ ౪౭

చ॥ అనితలపోసి నాథునిపదాజ్ఞములల్లన నూరుసీమపైఁ
గొని, వనితాలలాషానిజ కోమలపాణులఁబట్టియొత్తుచున్
మనమునఁ బొంగుకోక మణు మాత్రముఁ బైక బుకంగనీక చ
ల్లనిలలితోపచారముల లాలనసేయుచు భర్తకిట్లనున్॥ ౪౮

చ॥ మనము సనేమిచింత యిదిమన్మథమన్మథ! పుణ్యరాశియా
పనితయెవరై యేనినిజభక్తి సుశీల సురూపనందన్
మనముహరింప నీకిటులు మన్మథమార్గణపుంఖసంహతుల్
బనుపడునొక్కొనిన్ను వలవంతఁగలంచెడుకొంతలుందురే॥

మ॥ నినుమెప్పించి మనంబుఁజూటకొనునా సీరేజపత్రాక్షివి
న్ననువున వర్ణనసేయఁగాఁదర మొకోనాథా! తగన్ సీదుమ
న్ననకర్తాంబగునట్టిపుణ్యసతి యెన్నన్ నాకునుంబూజ్యయా
శనుమానంబిఁక నేలనోయనఁ ఘోయయ్యబ్జాక్షిరప్పింపుమీ

గీ॥ పుణ్యగరిమనుచంద్రులావణ్యసుధను
దానైక్రోలిచకోరి యుద్ధతివహింపఁ
బగవహించునె? తొగక న్నెవఁకజారిఁ
గనులఁగాంచిన మాత్రనేకనదెముదము॥ ౫౦

గీ॥ దేనఁదవులకయినుఁడు దాసీనుఁడగుచుఁ
గరముమెరియంగఁ దత్కరగ్రహణభాగ్య
గరిమమోదింతుపద్మినీకాంతలెల్ల
దక్షిణుండొట తప్పొనెదక్షుఁకిల॥ ౫౧

చ॥ అనుచుఁబలివ్రతాఁలకమా సతి యీగతిఁజలసేపు దా
ననునయవాక్యసంతతులనాతనిఁ దేర్పఁగ నేర్పునూపినకా
జనపరివాదభీతిమది నందడిసేయఁగలంకఁ దేరకా
జననుతుఁడార్తుడొటఁగని సర్వముఁదెల్పెఁదదంబకంతట॥

కం॥ తల్లియు నుల్లములోపలఁ

దల్లడవడియపుడు వేగఁదనయునిదరికిఁ

మొల్లమను ప్రీతిమైఁజని

సల్లలితా హవములను సాంత్యన మొనరక॥

౫౪

గీ॥ ఎంత చెప్పిన నాతఁడొక్కంతయేని

చింతవీడక కన్నమ్మ పుతగింప

నమలి యుమియుచు నేఱుచు నలిపి నలిపి

మెళుకులొకకొన్ని యెట్లెట్లా మెసవె విసివి;

౫౫

క॥ సగరాజకుమారీమణి

నిగనిగలను మంత్రివరుని నేత్రద్వయముఁ

మిగులఁగ మిఱుమిట్టులుగొని

జగమింతయుఁ గానరాక జాలింబడియె॥

౫౬

ఉ॥ అంగజరాజ్యలక్ష్మీయగు నాగణికాగణనీయ చారుప్ర

త్యంగముఁ జిత్తమందున మహాకుతుకంబున నెంచినిల్చి త

త్సంగతిఁగోరి పూజనమునల్చి తదేక నిరీక్షదీక్షమై

నింగియునేలయుంగనఁడు నిస్సృహఁజెందినయోగిక్త వడిఁ

ఉ॥ కాసునకాసఁజేసి తనకాయము నద్దెలకిచ్చు వారకాం

తాసహవాసమే, తులసిదాసుఁడుభాగ్యమటంచు నెంచియా

యాసముఁజెంది దానివయిరాసఁద్యజింపఁగ లేకలోక ముఁ

రోసి కృశించె నత్తరి ననూనమనోజ శిలీ ముఖవ్యధ॥౫౭

గీ॥ హాళిమీఱఁగ వెలయూలి కేళిఁగోరి

యూలిరోసెను రాజకార్యాళిరోసె

లోకవతివాదభీతిఁ జీకాకుపడుచుఁ

దావమొందుచు నున్నట్టితన్నిరోసె॥

౫౮

గీ॥ కొన్ని వారంబులిరీతిఁ జన్మ కడవ
 సచివుండెప్పటి యట్టులాన్త సమనకు
 రాక తడసిన విస్మయా కలఁచుడ సమఁ
 బిలువనంపించె భూమిఁశంకెలమిమిఁజి

౬౦

నీ॥ పంతులు పిల్వంగ బడికేగఁ బ్రాప్తయ
 బాబులీలను నాన గానిసిరి
 జాగారమునఁజేసి జేనుటె విను నున్న
 గణికపైఁగల నున్నది యెడల
 దన్వంగితోనేకతనుజూచి కౌగి
 నువవానకృత్యమైన యెడలుదెలుప
 మదిరాక్షి సాందర్య మది మనసుత్తత
 తడఁబాటుఁజే దెవనడక దెలుప

గీ॥ బుడమియెడయని పిల్వను గడప లేక
 యూర్పువడగాలి సభయెల్లనుచ్చుగిల్ల
 రాజునాస్థానమునుజేరె గెజమీది
 విరహదండవ్యామానుడొప్పవరుడు॥

౬౧

గీ॥ చేరవచ్చెడు సచివునిదేటిచూచి
 రాగపీడితుడని యనరామి నతని
 రోగపీడితుడని యనురా మొప్ప
 జెంత నాసీనుగావించి నేమమడిగి॥

౬౨

చం॥ అవసరమైనయట్టి వ్యవహారములిత్తరి జర్చనయ వి
 ప్రవరనిను సభాస్థలికి రచ్చునిపిల్వంగ లేదునాకు నీ
 యవనికుచింపదెద్దయు వయస్య! నిజంబుగనీవురానిచో
 భవమిది దుర్భరంబుగద పాత్రులు మిత్రులులేనివారికి॥

ఉ॥ స్వాదరపూరణార్థమయి స్వాదరభావముఁ జాటిసన్నిధిన్
బాదుకొనంగ నిచ్చకపుమాటలువల్కుచుఁజిత్తమందుఁ బే
రాదటపొంగిపొర్లి నజులాదరమున్నటియించు వారి మ
ర్యాదలు వెక్కనంబయి | పియంబునని న్బిలువంగనంపితిన్ ||

గీ॥ నీకు స్వస్థతలేకుంట రాకయుంటి
వనుచుఁదెలిసిన నేన, నికొగనఁగవత్తుఁ
గాకపిలిపింతునే రాజ్యగర్వమునను
పోయి సుఖమునరమ్మించు భూభుజుండు || ౬౫

గీ॥ తులసిదాసున కీరీతి నెలమిమీఱ
సెలవైనంగిన మఱుమాట పలుక కతఁడు
పరిజనంబుల నరయక పాదచారి
యగుచు రయమున సభనుండి యరిగెనంత || ౬౬

గీ॥ కర్ణధారుఁడు లేనట్టి కలముపగిసి
త్రాడువీడినఁ దట లేటలాడుగాలి
వడగ వడువున నిలుకడఁ బడయక వెర
వేఁకి వీధులఁ దిరిగె వివేకమేది || ౬౭

గీ॥ ఇంటికేగంగమనమున నిచ్చలేదు
ఇచ్చవచ్చిన యెడకేగ ధృతియులేదు
ఎచటికేగుచునుంటినన్ స్మృతియులేదు
ఆటకత్తియవైఁగల యానఁజేసి || ౬౮

ఉ॥ పాటలగంధిమున్ సభను బాడినపాటలు నాడుమాటలున్
నేటికివాని చిత్తమున నెక్కొని మాటికిమాఱుమోగ శృం
గాటక మందు, రావతిమకై వడి సిగ్గిడి యట్టె నిల్చి మా
ర్కాటముఁబల్కుకుండుఁబదిమందితనుంబడఁద్రోసియేగినన్ ||

కం॥ అడుగులు తడఁబడ జడునటు

నడయాడుచు నచివుడిటాలు పొరమునందున్

బడలిక తెలియక తిరుగంగ

నడురాతిరియ్యెనంత సభమనఁబెలుగన్॥

20

సీ॥ మోహంధకారంబుఁ బురికింప కార్యబ్బు

లుడురాజకాంక్షుల నవంగదొక్కి

బోగంపు మెఱుంగుల పోషముల నూపుచు

క్షణికంబు తొలఁటిత్కారతు లొలసె

వ్యర్థతొ విటకాండ నడలంగు నశ్వమా

తల బొబ్బలట్టున నసిత మొప్పె

అలఘు బుద్ధులనైనఁ జూచుకొనెనెడు మాత్తు

యావనోద్ధతిరీచినలొండెగనె

గీ॥ గట్టతెగియెనో యేమొ మా-కాశగంగ

భూత నిపహంబులెల్లనుభీతిఁజెంద

మిఱువలంబు లేకమై మేళింప

భయద నిర్ఘాత యుతముగ వానగురిసె॥

21

చం॥ అలజడి వానలోఁ దడిసి చూ ధరణీసురవర్యుఁడాత్మలో

నలజడిఁజెంది యింటిలెరు వారయఁగోయు నేరకత్తెన్

జలమముమైన వీధులను పాశుచుముగ్ధుచు నీమలామచన్

విలవిల గోయి యొక్క తుగ్రితి విశ్రమమంవంగఁ దావురో

యుచున్॥ 22

గీ॥ వాడవాడలఁ దిరిగి యవ్వాడవదినె

మేడదరిఁజేరి మొగసాల బాడఁగాంచి

‘బ్రతుకు జీవుడ’యంచు నా బ్రాహ్మణుండు
వడిగఁ జొరఁబారి వివశుడై వడియెనంత!

29

సీ॥ సాయంతనపువేళ సానిమేశముగట్ట
నాయింటివేశ్య చా నరిగియపుడు
వర్షంబు శమియింపఁ బరిజనంబులతోడ
నేతెంచి యింటికి నెదుటఁబడిన
మంత్రీవర్యునిఁగాంచి మదిలోన విస్మయం
బావహిల్లఁగ లోనికతనిఁజేర్చి
వలువతోఁ దడియొత్తి చలువలుమ్రేగట్టి
సెజ్జవైఁ జేర్పించి చెంతఁజేరి

గీ॥ యుచితమైనట్టి యువచార రచనవలన
మూర్ఖవాయఁగఁ జేసి యమ్ముద్దుగుమ్మ
నిలిచి చేతులు జోడించి నెయ్యమెనఁగఁ
బలికెనిట్టులు మధుర సంభాషణముల॥

28

ఉ॥ పావనమయ్యెనాగ్నిహము; పండెనునాదగుపూర్వపుణ్యమున్
వావిరి యయ్యె భావభవభవ్య మనోహరరూప! నాదు వి
ద్యా విభవంబు; భూస్థలిని నచ్చర లేమల పెంపుగాంచితిన్
గేవలమా కృపాన్వతిని నీ విటవచ్చుట భూసురాగ్రణి॥ 27॥

చం॥ నృపవరదుర్లభంబయిన నీవగుదర్శనభాగ్యలబ్ధిచే
నపరిమితంబుగా మదిని హరముగల్గెడుఁగాని నేటివ
ర పుఁబెనువెల్లువం గడు భరంపడి నీవిటవచ్చుటెన్నఁగా
రెవరెవమంచులోగుబులురేగెడురాగమహత్స్వ

మెట్టిదో 26

ఉ॥ ఇంతఁజీనాహసంపుఁ బనులేల యొనర్పఁగ దాసురాలికా
వంతయినన్ మనంబు రసికాగ్రణి! తెల్పఁగవార్తనంపినన్
గంతునవచ్చినీదు పదకంజయుంగంబున వ్రాలినీకెటుల్
సంతసమట్టులూడిగముసల్పకయుందునె? భక్తియుక్తనై॥౭౭

కం॥ అనియిటు లాగణికామణి

వినయము నటియించు నేర్పువీరకంగని త

జననియు జాణతనంబున

నను నిట్టులు వినఁగ సచివుఁడాదర మొప్పన్ ॥

౭౮

ఉ॥ ఈనలినాస్య నాదుహిత యేమి యెఱుంగనిముద్దరాలులో
కానుభవంబు లేనిది మహామహులౌమియుఁబోటివారిస
మ్మానము సేయురీతులనమాత్యవతంసమ! నేరనట్టిదీ
మానినిసైచియేలుము ప్రమాదవశంబున నెగ్గు సేసినన్ ॥౭౯

చం॥ అనవరతంబు గీతనటనాభ్యసనంబులఁ జారుకావ్యసా
తనవతనంబులందవిలిడాయదొకప్పుడుఁదన్నుఁజూడఁగాఁ
జనవునవచ్చునారసిక సత్తములన్ మొగమెత్తిచూ

డదున్

దనకెనయొననాయకుఁడు తారసిలండనిచెప్పు నెప్పుడున్ ॥౮౦

సీ॥ కలహభోజనమాని గర్వంబుశమియింపఁ

బాటఁబాడఁగ నేర్పు బద్ధగంధి

నటరాజమెచ్చంగ నాట్యకౌశల్యంబు

దర్శింపగాఁ జాలుధవళనయన

నలువకేనక్కజంబాలయు నట్టులుచిత్ర

మునువ్రా యనేర్పునీపూవుఁబోడి

పలుకుదొయ్యలి కూర్చి చెలిక త్రెయోయనఁ
గవితఁజెప్పఁగ నేర్పుఁగంచనాంగి

గీ॥ ఎన్ని నేర్చిన నేమి యానఁక తాంగ!

మెచ్చి మెప్పింపఁ జాలెడు మేలువాఁడు
గలుగకుండిన నేమేమి కలుగ నేమి
యడవిలోఁగాయు వెన్నెలయగునుగాజె॥

౪౧

గీ॥ వెట్టిరొద నేయు రోలంబవిసరమునకుఁ
బొందరానట్టి సంపంగిపువ్వుఁబోలె
నోట లేకయెతిరిగెడు వీటివిటులు
కదియగమకింపరానిది క్కంచనాంగి॥

౪౨

౪౦॥ మాపడుచు పుణ్యసంపద
లేపారఁగ నాటి నభమహీసురవర్యా!
భూపాలవంద్యమా నీ
శీపాదద్వయముఁగాంచుసిరి సమకూరె॥

౪౩

౪౦॥ నినుగనిన నిముసమాదిగ
మనసిజ సమరూప! బాలమపముననిన్నే
యెనయఁగననయముఁగోరుచు
గనగనఁడపియింపఁ జొచ్చెఁ గంతుని కాక॥

౪౪

గీ॥ నెయ్యమదియేడ బోగంపు నెలఁతయేడ
వనుచు నెల్లిదముగ నెంచఁ జను నెయనఘ!
బురదలోపలఁ బుట్టియు సరసిజంబు
భాస్కరునిఁ గాక కాంచునే పరులనేరి॥

౪౫

గీ॥ దేవదాసీవతంస మీపూవుఁబోఁడి
యరయమీకన్న దేవతలవనిగలరె

నీదు దాన్యంబునకు నొప్పునెయ్యమెనఁగ

దీనినేలంగవలదె భూజానివంద్య॥

౮౯

చ॥ అనియిటువేళ్ళచూతతనయావినయాదిగుణ ప్రశంసఱ్
బనివడియింపునేయుచు ననంగకుతూహలమేపుఁజెంద నా
తనిమనముంగలంచుచు సుతంగనిబేల! యికెప్పునేర్తువే
కనుమిడెసామివారలతిగా ధముగా శ్రమఁజెందిగందుటల్॥

క॥ కస్తురిఁడియం బిచ్చుచు

నిస్త్రద్రత స్వామిచరణనీరజయుగమున్

హస్తములఁబట్టి యొత్తి ని

రస్తశ్రముఁజేయకుంట ప్రాజ్ఞతఁజెఱుగే॥

౯౦

క॥ అని కనుసైగను దనతన

యను మర్మత్రవరేణ్యపై న నట్లుప్రయోగిం

చి నయముమీఱఁగ జేవా!

వనివినియెద విశ్రమింపు బడలికదీరన్॥

౯౧

క॥ ఈపగిది పలికి మోహ

కూపారమునందు విప్రకుహాఃఖనిముంపన్

నా పూర్వపుణ్యఫలమిటుఁ

జేపడె ననియతఁడు సంతసించుచుననియెన్॥

౯౨

గీ॥ వానవంగుళ్లదడిసి దుర్భరపుశ్రమను

దారిఁగానక నాతలదాఁచుకొనఁగ

వచ్చియిటఁజేర నిది నీ నివాసమయ్యెఁ

బడఁతి తన్నినఁ బూసెజ్జఁబడినయట్లు॥

౯౩

క॥ అని తన నిలయము వెలువడి

చనుదొంచినపిదప నాఁడు జరిగిన సర్వం

బును ప్రియురాలికిఁ దెలియం

గను బలుకుచు నిట్టులనియెఁ గామవశుండై! ౯౨

ఉ॥ మోదముతోడఁ జంద్రముఖ! భూధవునన్నిధిఁ జూచినంతనే
నీదగురూపుపాదుకొనె నెమ్మనమందునఁ; జాతకంబు వ
శోదయమాత్మఁ గోరుకొనుచుండునటుల్ నిఁనుగోరి లోకమ
ర్యాదనతిక్రమింపఁగ భయంపడి నీవెసరాకయుండుదున్ ।

గీ॥ శాంబరీవిద్య మనకది సాధ్యమేని
యాడిపోసెడు లోకంబు చూడకుండ
నిచ్చవచ్చినతెఱఁగుల నెల్లప్రాద్దు
లిటిగవుంగిలి సర్వంబు మఱవవచ్చు! ౯౩

క॥ అనివలుకు తులసిదాసుఁడు
తన దాసుండగుటెఱింగి ధవళేక్షణ యా
తేని మనమునఁ బెనగొను భయ
మునుఁ బాపఁగ నిట్టులనియె మోహనలీలన్ ॥ ౯౪

గీ॥ ప్రాజ్ఞులెనట్టి మీవంటివారె యిటులు
వెఱపుఁజెందుటకన్నను వింతగలబె
సానినుంచిన గౌరవహానియున్నె
యదియు మంత్రిత్వలక్షణమగునుగాదె॥ ౯౫

గీ॥ నిజకులోచిత ధర్మంబె ఋజువధంబు
పలలమమ్మియు వ్యాధుండు బ్రహ్మతత్త్వ
విదులతలమానికంబయి వెలయలేదొ
వేశ్యకులవృత్తి జారత్త్వవిధము కాదు! ౯౬

గీ॥ ఎవనినామాక్షరంబుల నవనియందు
వాసికెక్కినదీభూమి భరతవర్ష

మనఁగ; నారాజు తల్లినిగనిన తల్లి
వారభామినిగాక యెవ ర్తచెపుమ॥

౯౮

గీ॥ కస్తురియుఁ బున్న నాయామృగమ్ములందుఁ
బేరుకొనరాని నెలవులఁ బేరుకొనిన
గర్హ సేయుట రసికుల కర్హ మగునె
గుణగణముగల్గుచోఁ గులగణనమేల?

౯౯

గీ॥ బ్రహ్మజాతికి న్నాల్గువర్ణములకన్య
కలను గ్రహియింపఁదగునంచుఁ బలుకఁబడదె
సంశయంబేల విధ్యుక్త సరణినన్నుఁ
ఋణియము సేసికొనఁదగు భవ్యచరిత॥

౧౦౦

గీ॥ జాణతనమున నిట్టులాసానిమిన్న
వెఱపువాయఁగఁ బలుక మైమఱచి యతఁడు
గేహచింతనుబాసి దాసోహమనుచు
వేశ్యయింటను నివసించె వెగడుదక్కి॥

౧౦౧

కం॥ నడివీపు తడియుదనుక న
గడగడ చలియంచు వడఁకుఁగాకటుపై నో
గడిదేరి నిర్భయంబుగ
గడువెఱుఁగక తానమాడఁగడఁగుంగాదే॥

౧౦౨

గీ॥ సాని కుచగౌరవంబెంచి సచివవరుఁడు
కమ్మకస్తురిఁగులుకంగఁ గడఁగుఁగాని
యాత్మకులగౌరవంబింతయైన దలఁపఁ
డదిర! మోహప్రభావమేమనఁగవచ్చు॥

౧౦౩

కం॥ తరుణీదరహాసమునఁ

బరవశతంబొంది మంత్ర పరికింపఁడుతఁ

బరిపరివిలముల లోకులు

పరిహాసము నేయుచుంట పన్నగశయనా!

౧౦౪

గీ॥ సర్వశాస్త్రంబులను నేర్చి ఛాత్రకోటి

సంశయగ్రంథులను విష్వజ్జాలి గణిక

కంచుకగ్రంథి విష్వటకన్న వేటు

గలదె పురుషార్థమనునతండలుకులేక॥

౧౦౫

గీ॥ ఇట్లు వ్యామోహవశుడై మహీసురేశుఁ

డఖిలవిశ్వంబు మఱచి వేశ్యాంతికమునఁ

దిరుగు క్రీడామృగమ్ములనరణి ననున

రించి తమకించి యెపుడుఁ జరించుచుండు॥

౧౦౬

కం॥ ఒకనాఁడక్కటెలాలక

భ్రుకుటిం ఘటియించి ప్రియుని పొందొల్లక తా

వికలాత్మవోలె నుండఁగఁ

దికమకఁగొని యతఁడు దానిఁ దేర్చఁగనంతన్॥

౧౦౭

కం॥ ఎదియేకతమున నేర్పున

మదిరాక్షినిఁ బలుకరించి మానఁపుబిగి గ్ర

క్కదలఁగఁజేయఁగ నెంచుచు

మృదువుగదరిజేరి విడియమిమ్మని యడుగన్॥

౧౦౮

కం॥ విడియాకులొసఁగఁ దరుణీ!

విడాకు లింతట నె యియ వేడుదె యనినన్

విడి పోకలందియిచ్చిన

గడిదేఱిన విటుడు నర్మగర్భితఫణితిన్॥

౧౦౯

గీ॥ పొలంతి నీపోకముడి విడిపోకవలతు

గాక వలతునె విడిపోక పోకలాఁడి

ఛాండస బ్రాహ్మణున కిచ్చు చందమునను
వక్క లాకులు మొగమునఁ వైతె యనిన॥ ౧౧౦

గీ॥ చాల సరసాలు నీజాలు తేలెనింక
నేలిమాటలు చాలవు బేలుపరువఁ
బీతియెడలిన విడుచుట నీతిగాని
కల్లకూరిమిఁ బ్రకటింపఁ జెల్లునొక్కొ॥ ౧౧౧

ఉ॥ ఇంతటి మోసగాఁడవగు దీవని యెంచక నిన్నెకోరినా
స్వాంతముసాంతమిచ్చితి, నిశాంతముదాటిక్షణంబయేనియే
సంతకుఁబోక సంతతము శ్రాంతి యెఱుంగక నీదుసేవల
త్యంత ముదమ్మున నలుపనక్కట యీగతిఁజిన్నఁబుత్తువే
కం॥ నీవంటి వారిఁజెనఁగుచు

భావజనమరంబునందు బడలుటకన్నన్
భావజనకుని చరితలు
వే విధములఁ బాడియాడి వేనరుటతగున్॥ ౧౧౩

కం॥ అని యిటు నిష్ఠురమాడిన
వనితాదాసుండు మిగుల వగఁజెందుచు నీ
కినుకకుఁ గారణమేమే
మనసిజ సామ్రాజ్యలక్ష్మి! మనువుచు కరుణన్॥ ౧౧౪
ళా॥ రోలంబాలక! నీకు నెయ్యమెద నారూఢంబుగా నిల్వనా
యాలిం బాసితి నిల్లువీడితినిఁ ప్రీత్యాగంబు గావించితిన్
గోరీలోలుడనాచు నీకెలనపక్షిణానురాగోక్తులు
ద్వేలంబై పొరలంగఁ దన్మయత నుత్సేకించి వర్తిల్లుదున్

సీ॥ కందోవల్ నీమోము చందురుంగాక యొం
డేమి చూడఁగలేవు భూమిలోన

సామజయాన నీ సామవాక్సంవత్తి
 శ్రుతు లెల్లవేళలఁ శోభఁగాంచు
 రసనున్నవన్ని నీరసమంచు రసవనీ
 యధరామృతంబౌన నానఁజెందు
 పుడఁ ద్వదన్యంబు ముట్టఁగానోడి నీ
 కాగిలి కోరునా కాయమెపుడు

గీ॥ జాగరంబున నిదురలో న్వన్నమందు
 చిత్తమందిరమున నీవు చిందులాడ
 నఖిలము భవన్మయంబుగా నాత్మఁదలతుఁ
 బ్రాణసఖి పల్కు నాయవరాధమేమొ॥ ౧౧౬

గీ॥ అనిన వనజాక్షి బొటబొట నశ్రులొలుక
 వట్టి నయగారములఁ గనుఁబ్రామఁ దగునె
 నన్నుఁ గన్నెత్తి చూచుటె యెన్ననీకు
 నకట వెక్కనమయ్యె నేమందు నింక॥ ౧౧౭

ఉ॥ పాటవినంగ వేడ్కయగు బొటలగంధి! యటన్నవీణీయ,
 స్మిటుచు భావరాగముల నీప్రణయార్ధినినై వెలార్ప మో
 మోటయులేక నీకనులు మూయుటె పాడినయంతవట్టువే
 యేటికి నేటికిల్లు వెగలెక్కెనె యక్కట నాదుకూరుముల్
 కం॥ అనినం దరహాసము మో

మున నొలయుఁగ విటవరుండు ముగ్ధా! యిది నీ
 కినుకకుఁ గారణమగు నా
 కనుమూయుట పాటవినటకై చూవెయనక॥ ౧౧౮

గీ॥ కనులు మూయంగనలయును వినుటకొఱకుఁ
 బావజాతి కటంచును బలుకఁబడును

మనుజుల కదేల మాయలుమానుమనిన
సకియ! నినుఁగూడఁ గలిగె భుజంగవదవి॥

౧౨౦

కం॥ కనుడొచి యుండువేళల

గనకాంగీ! నీదు నంగకంబులపైనే
కనులున్మనమున్నిలుచుట
వినరాదీవేమిపాట వినిచితివేనిన్॥

౧౨౧

కం॥ వినఁగోరి నీదుపాటం

గనులారఁగ నీదుచెల్వు గాంచనితప్పన్
మనమునఁ గొనకిడె నన్నున్
ఘనస్తనీ! కౌఁగిలింపఁగదవే యనియె॥

౧౨౨

కం॥ మధుసూదన! మాధవ! నర

రథచోదక! సర్వసాక్షి! రఘురామ! మనో
రథచోదక! నారాయణ!
రథాంగపాణి! విజితారి! రాజీవాక్షా!॥

౧౨౩

మా॥ సకల సుకవిగేయా! సద్గురుస్వామికాయా!

వికలహృదయదూరా! వీతరాగాత్మసారా!
శుకముఖనుత కీర్తి! నూరిబృందాప్రమూర్తి
సుకృతి కృతచరిత్రా! శుద్ధ చిత్తాబ్జమిత్రా!॥

౧౨౪

గ ద్య ము .

ఇది శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలింగ మహా విద్యాపీఠ స్థాపనా
 చార్య శ్రీ నాగభూషణ గురువర్ష కృపాకటాక్షలబ్ధ
 సారస్వతోపాననాసాదిత సరస కవితావిలాస
 శ్రీనివాస కవికృత తులసీదాస చరిత్రం
 బను మహా ప్రబంధంబునందు
 ద్వి తీ యా శ్వాస ము
 ఓమితి శివమ్.

శ్రీ తులసీదాస చరిత్రము

తృ తీ యా శ్వా స ము

వ్రతార్చితపాదా !

పాపద్వాంతాబ్జమిత్ర! భక్తనిచయని

క్షేపా! తాపత్రయహర!

రూపరహిత! నిఖిలలోకరూప! మురానీ!

గీ॥ ఇల్లుబట్టక యారీతి నల్లవేళ
లల్లవారాంగనా లోలుడైనవిధము
నల్లనల్లనదాసుని తల్లి తెలిసి
భోజనపువేళ నొకనాడు పొంతఁజేరి॥

౨

ఉ॥ ఉల్లముపల్లవింప నరసోక్తులఁ గొల్పువఁబుట్టు వింతలన్
దెల్లముగాఁగఁ దెల్పుచు సతీమణితో నకసక్తమాడుచు
నౌలన మృష్టభోజ్యములనే బ్రతుమారఁగఁబెట్ట తింకువీ
తల్లడపాటిదేలర సుతా! భుజియింపఁగఁ దీరకున్నదే॥ ౩

గీ॥ ఎన్నినాళ్లాయెరా నన్నుగన్నతండ్రి
తనివిదీరఁగ నీవు భోజనమునేసి

- యెట్టి పురుషార్థసాధనకేని గాత్ర
 పోషణము ముఖ్యమాఁగాదె బుద్ధిదలఁప|| ౪
- గీ॥ బొట్టువెట్టంగఁ దగియెడు నట్టి క్షీర
 మునను బ్రణయా మృతరసంబు నొనరఁగలిపి
 నీకుఁగాఁజేసె నేర్పున నీదుపత్ని
 యారగింపరతండ్రి! పాయసమొకింత|| ౫
- గీ॥ పాకనైపుణి వృద్ధనవకరమునను
 నవరసంబులు దొలుకాడ నలిననయన
 మమతగావించె భక్త్యభోజ్యములు నీకు
 మారువడ్డించుకొని తృప్తినారగింపు|| ౬
- గీ॥ నవశిరీషసుమంబుల నవక మొప్పు
 మమతమేనికి నెనవచ్చు మార్దవంబు
 గలిగి హైయంగ వీనంబు నొలుకుచున్న
 యాయపూపంబు నొక్కింత యెత్తిచూడు|| ౭
- కం॥ అని తరిమితరిమి వడ్డిం
 చిన జననికి మారువల్క్ల సిగ్గించును వం
 చినతల యెత్తకయే భో
 జనమును నెట్లెట్లాచేసి చనఁజూచునెడఁ|| ౮
- గీ॥ ఆఁగుమొక్కింత తాంబూలరాగమేని
 తోఁచు నీమోముఁజూచు కౌతుకముతోడ
 వక్కలాకులుచేఁబూని వ్రణయమూర్తి
 మమతపచ్చెడు నిదిగొ విద్యమునొసంగ|| ౯
- గీ॥ వండుటాకులమీఁద నీ న్వచ్ఛమైన
 ముత్తియపు సున్నపుంబూ పాలుపు తలఁప

- విరహదోహాయమానయా వెలఁదిమేనఁ
వర్షపాండిమమట్టుల వరలుజూడు|| ౧౦
- గీ॥ ముక్తసంగుఁడు మీతల్కి పుణ్యతీర్థ
నీవఁజరియింపఁ గపిలుండు దేవహూతి
కటులు తెల్పుదు నీవు నాకన్న, నీకె
యేను చెప్పంగవలసె నింకేమియందు|| ౧౧
- గీ॥ కలము మర్యాదలెన్నక కులటనొకతె
దగిలి కులకాంత నిరసింపఁదగు నెతల్కి
పావనంబైన తులసినినేవగించి
లలిఁగలంజముఁ బోషించులాగు నకట|| ౧౨
- గీ॥ కుడుచునప్పుడు చవిజూపి చెడుగుదిండి
పిదపఁ బరిణామశూల దోషించునటులు
సానితగులంబు పర్యవసానమందు
దుఃఖకరమంచు నీమదిదోఁపఁడెటులు? ౧౩
- మ॥ విరహోర్తి నయనాబ్జయుగ్మమున నుద్వేలంబుగా
బాష్పముల్
దొరఁగఁనీకు నమంగళింబనుచుఁ దదుఃఖాబ్ధినింకించి, ని
ద్దరయంగూడునురోసి నిస్థలఁచునీతోరంపుటిల్లాల్లిపైఁ
గరుణాపాంగములొక్కమారు పరగంగాఁజేయుమీ
పుత్రకా॥ ౧౪
- క॥ అనిజనని హితముఁ డెలుపఁగ
వినయముఁబోనాడి యతఁడు వికవికనగుచున్
చనుఁబాలు దావు బిడ్డకు
వినిపించినరీతి నీతి వివరించెద నే॥ ౧౫

మ॥ ననునేనున్న సహింతుఁగాని జననీ! నానాకళాచాతురీ
 ఖనియకాదానిని సానియంచును దిరస్కారంబునేయంగనో
 ర్వనుజూ దానికిఁగల్గు నమతయు విశ్వాసంబు సౌజన్యమే
 ననితారత్నములందుఁ గల్గవు వృథావాగ్వాదమింకేటికి॥

గీ॥ సానులందు నరుంధతీనతినిఁబోలు
 శీలవతులునుగలుగరె? సిగ్గులేక
 కులముకాంతలు దిరుగరే కులటవృత్తి
 యార్జవంబున్నె యభిజాతలైసమాత్ర॥

౧౭

కం॥ అనికనలివలికి యవినయ
 మున జననిఁ దృణీకరించి పోయెను వారాం
 గనఁగనఁదనతడయుటకది
 మనమునఁ గోపించునంచు మనికితమెనఁగ॥

౧౮

కం॥ ఈరీతి నతడుడు ధర్మా
 చారమునకు దూరుడగుచు సానులవాడక
 జేరిన దూరెడు నత్తు
 వారించుచు మమత మృదులభాషనిటులను॥

౧౯

ఉ॥ అత్త! యిటాడన్యాయమగునమ్మ! మహామహానీదు

సూను న

ర్వోత్తమ ధర్మనూక్మవిదు, నూరకెనాపతిజారకాంతల
 వాత్రెడునట్టివాడె? యలయంగనయందెదియే ననన్యమా
 నత్తఁగనంగఁబోలు గుణసాగరలుండరె వారకాంతల॥

కం॥ గండకియను వారస్త్రీ

మిండఁడెవలియన్న వ్రతముమెయికోని విమలా

ఖండయశంబుంగొని యా

ఖండలుపడమందే నట్టిగాథల్ విసమే॥

౨౧

గీ॥ అనినఁ బక్కున నవ్వి రత్నాంబయంతఁ

బడుపుంగై పతివ్రతాత్వమును నెఱపు

వింతకతయేడ నేర్చితి వెఱిపిల్ల!

ప్రౌఢుగడవదు చెవుమ యాసుద్దియనుడు

మమతయిట్లని వినిపించె మధురఘటితి॥

౨౨

గీ॥ మచ్చరంబున నచ్చరమచ్చకంటి

చెలువమును గెల్వఁజాలిన కలికితనము

గలిగివిట శేఖరుల కల్పకంబనంగఁ

గలదు గండకి యన్వారకాంత యొకతె॥

౨౩

చం॥ తనుమదిఁగోరిచేరెడు నతండుదరిదుఁడొ, భాగ్యవంతుఁడొ

యనుననుమానమూనక శుభాంగుఁడు వీఁడు కురూపి

యీతఁడం

చనక, యరోగి రోగియనియారయకుండఁగఁబూర్ బుదితో

దినమునకొక్క పూరును నతీమణి నేవయొనర్చు భర్తగా॥

కం॥ వింతగు పతివ్రత్యముఁ

గాంతామణి యిట్లు నెఱపుకాలంబున శ్రీ

కాంతభజంపంగ హరియే

కాంతంబుననున్న వేళిఁ గలహాశనుడుక॥

౨౪

గీ॥ దర్శనముగోరి యేతేర దానవారి

చనపు మెఱయఁగ రప్పించి నముచితాన

నమునఁగూర్చుండఁబనిచి యోనారదా! వి

శేషములుదెల్పుమన్న నాసిద్ధుఁడనియె॥

౨౫

మ॥ జగముఁదేసి భరించి త్రుంపఁగల వ్రా సర్వేశ! నీలోన నే
జగముండుం దలపోసి చూడఁగల బ్రపంచం బెల్లనీరూపె వ
న్నగ నాయీ! భవదీయలీలఁగనియానందింపఁగాఁ గోరిము
జ్జగమే ప్రాద్దులసంచరించెదను యుష్మత్కీర్తనాన క్తిమే॥

గీ॥ అఖిల భూతంబులకు సంతరాత్మ సేవు
తెలియనట్టి యదంతంబుగలదె జగతి
సద్భుతంబులు నీలీల లబ్ధనాథ!
నేనవినిపింప విన వెడుకేని వినుము॥

౨౮

కం॥ అను సంతలోన వాణీ

వనజాసన సాంబశివులు పద్మాక్షునిద

ర్శనమునకే తేరఁగనా

మునివరఁడా మువ్వరనిట్లు పొగడె భక్తి॥

౨౯

కం॥ వెలిచూపులఁ దిలకించుచు

మలినులుమిము మువ్వరని భ్రమంపడుదురు లో

వలిచూపులఁ దెలివొందిన

యలఘులు మీరొక్కడఁట యరయుదురెలమిన్॥ 30

గీ॥ భేదబుద్ధి హరియింపఁగాదె మున్ను

మూడుమూర్తుల నొక్కమై పొందుపఱచి

జగతి నవతారమెత్తి తీర్వర! తరంబె

యద్వయ బ్రహ్మనయు లీరలంచుఁ దెలియ॥

30

గీ॥ నీవసృష్టింతు జగము వాణీ ననాథ

క్షేమమరయునునీవ లక్ష్మీ ననాథ

ప్రళయ మొందింతు నీవ యంబా ననాథ

వసులు వేతొట నామరూపములువేలు॥

31

గీ॥ అనుచుస్తుతియింప వనజాక్షుడలతి నవు

చిన్ని వెన్నెల మోముపైఁ జిందులాడ

వింత లేమాకు నీర్త్రవిధములివ్వ

క్రొత్త ముచ్చటలున్నవా కొనుమనంగ

గీ॥ అవధరింపుము దేవగా! యవనియందుఁ

గలదు గండకి యన్వార కాంతయొకతె

దానికెందుఁ బతివ్రతాత్వమున నెనయు

నతుల ముజ్జగమునఁగన జాలమనిన ।

38

గీ॥ బూతుపొగడిన యట్టులా భోగకాంత

మహిమవర్ణించెదే? లోకమాత లొద్ద

నతుల గుణశీలములుబ్రహ్మచారి వీవు

తెలియ నేరు తెయంచు వాగ్దేవి నవ్వె ।

39

గీ॥ కాలునిలుకడ లేక జగంబులందు

నల వెఱుంగక తిరుగు కయ్యాలతిండి

మాటలొకపాటిగాఁ గొనమనకుఁదగునె

యనుచులాఘవ మొనరించెనబ్ధితనయ ।

39

గీ॥ మగనివలనునఁజిక్కిన సగము మగువ

నతుల చరితంబులని నిజపతినిఁజూచి

యూరకుండెను బలుక కర్ణోక్తిలోనె

సిరియు, పాణియుఁ బకపక చెలఁగినవ్వ ॥

32

ఉ॥ అంతట శౌరి దేవముని యాననముందిలకించి భారతీ

కాంతవచించు వాక్యములు కంపనివాసిని పల్కుతీరునా

లింతె ఛలోక్తి కాడితొవలీముఖచిత్తలుగారె భోగపుం

గాంతలునారదా! నిజముగా వచియింపుముసానివృత్తము

గీ॥ అనినఁ జేతులు జోడించి యబ్జనాభ!

లోకమాతల శీలంబుమీకయెఱుక

పారివర్ణింపఁగా నాకువశమె, యల్ల

సానికోనగోటిఁ బోలరే మానినులన ॥

3౯

క॥ అరవిందాక్షుండంతట

దశహాసము మోముపైనఁ దాండవమాడఁ

బరిహాస లీలమై యిం

దిరఁ జూచుచున్బిట్టులనియె దేవమునికిదా ॥

౪౦

క॥ మానతిమున్నగు మువ్వుర

మానతులని విడిచిపుచ్చి మాకఁదఱకుం

జేసితి గౌరవమైనన్

మాసంగతి తెలియకున్నె మాలోమాకే ॥

౪౧

శా॥ నాసంసారము నీవెఱుంగవె జగన్నాథుండనన్ బేరగా

నీసంకోచమువీడి చెప్పెదను, బత్నిచాపలత్వంబున

వాసింబాసి కృశించి దారువయితి భక్తాల్లినన్నెవుల

క్షీనసంభావ్యుడనంచు బేర్కొనమది సిగ్గయ్యె

దుః నారదా! ॥

౪౨

క॥ నినుబోలు నాపులొద్దను

మనమునఁగల భారముడువ మాటాడుటకే

వనజాసనుండు నోవఁడు

తనతలవాకిటను వానితలఁగక యుంటా ॥

౪౩

క॥ శర్యుండాకరుడె మాలోఁ

బార్వతిఁ గరఁగించె నామెవశవ ర్తినియై

- నిర్వృతినిఁ జేయువానికిఁ
 బర్వతమే వంచినాఁడు పార్వతిలేళ్ళే ॥ ౪౪
- గీ॥ అనిన గౌరీకుడిట్లను నబ్జచాభ!
 తడవనేమిటికయ్య మాగొడవయిచట
 కలఁతెవెట్లకు మాఁచాహాకాళి కిపుడు
 కొమ్మకరుణింపదే నశక్తుండఁగానె ॥ ౪౫
- గీ॥ అనుడుఁగటకటఁ బడివాన్ధితనయ యంత
 నకట యిల్లాండనిటులాడ న్యాయమగునె
 వనజ దళనేత్ర! నీకనపాయిని నయి
 యెపుడు భజించుచుంట నీవెఱుంగఁజెక్కి ॥ ౪౬
- గీ॥ ధరణిలోపల రామావతారమందు
 నకట! నను నీవుపాదనయటి పాట్లుఁ
 జేసినట్టియవజ్జయు వాసుదేవ!
 మఱవ వచ్చునె యెన్ని జన్మములకైన ॥ ౪౭
- కం॥ చలనంబెంతగఁ గల్గింఁ
 జెలియలికట్టలను మీఱు చెన్నటి తనముల్
 గలుఁగవు తెలియఁజెగోమా
 కులమున గోపాలబాల! గోపీలోలా ॥ ౪౮
- ఉ॥ కోడలు మాటకారియని కోడిగనూడినఁ నాడుకొండుమీ
 తోడని పార్వతీరమణి దుష్టత దాచిన దాచుకొండువా
 యోడుచు మీహృదబ్జమున నొత్తిలినే పడియుండనన్నుని
 ట్లాడుట నాడు పెద్దటిక మాఱడి వ్రానిదిమీకుఁ బాడియే!
- కం॥ పన్నగశాయికి నంతటఁ
 బన్నగ భూషుండు వలుకుఁ బద్మాలయ

నిల్లెన్నగఁ బాడియొకోత్రజ

గన్నత సచ్చరితయగుటఁ గనకుండుదుమే || ౫౦

సీ॥ మును మినయిననాఁడు మురవైసీతోటి

యగుటఁ దెల్పెడి చూడు మక్తి యుగము

ధులియాచునీతోడ మెలగినందునఁజూడు

నిఱగాళ్ళ చందంబు మేఘవర్ణ!

కిటివోచు జంబాలపటలి నీవుంటచే

పంకేజమే, రాణివాసమయ్యె

మెప్పింపఁ గోరినిక మృగరాజమధ్య దా

నకనకంబడియెగా నారసింహ!

గీ॥ దైత్యమున నీవువడుగవై దైత్యువేడ

నుమ్మలించెనుగాదె కృశోదరి మును

పెన్నిచేసిన విశ్వాస మింతలేక

లాఘవంబునఁ దగవె యీలాగుపలుక || ౫౧

గీ॥ అనుడు మధునూదనుఁడు మందహాసమొప్పు

మేలు శ్రీకంఠ! యొక్కింత మేలమాడఁ

గమలతోఁబాటు నీవును గయ్యమునకుఁ

గాలుద్రవ్వట యిది వివేకంబె చెప్పుమే || ౫౨

గీ॥ అనుచునిందిరఁ దగరీతి నబ్జనాథుఁ

డూరిడింపఁగ నంతనాసారసాక్షి

స్వామి! యెట్లునైవవచ్చు నీసానిదానిఁ

బోలునతులెందులే ను పొడుపు లనిన || ౫౩

చం॥ అరనిముసంబయేని కమలా! భవదీయకటాక్షలేశ మే

వరుపయిఁ బర్వనోయతఁడనంతధనంబులతోఁజెలంగెడుక

- అర నిముసంబయెని వెలయాలి కటాక్షము పర్వేనేనిను
స్థిరచిర సంపదన్నతులు చేడ్పడు సానికి నీకు సాటియే ।
- గీ॥ సుదతి యొరులనుగూర్చి యసూయతగు నె
యల్లయనసూయపై బోటికరిగి మున్ను
మమ్ముఁ బఱచిన పాటులు మఱచినావె?
వాసికెక్కితె యామెతోఁ బంతమాడి ॥ ౫౫
- గీ॥ తగదహంభావ మెటువంటి తరుణిక్తనఁ
బతనమే యగునమ్ము ముద్ధతులకెందు
వారభామినితో నీకుఁ బంతమేల
యనుచు హరివల్కు శ్రీఁంత కనలియనియె ॥ ౫౬
- ఉ॥ ఎన్నడు మేరమీఱని సమిద్ధచరిత్రుని పుత్రినైననా
సన్నిధి సానిదానికినిఁ జాలరులోకములోని కాంతలం
చెన్నెడు నారదుండకట యీవెడమాటలుసైది యిప్పునే
మిన్నక యున్నలోకములు మెచ్చునె నన్నిఁక గేలి సేయవే॥
- కం॥ మగవారెనిన్నుఁ గాంచిన
మగతనములు గోలుపోయి మరులు కొనంగా
మగువలఁ జెప్పగవలె నా
నగధర! చెఱువఁగలేవె నర్తకి వ్రతముల్ ॥ ౫౭
- గీ॥ పలుకులింక నేల యిల్లాలిపరువు నిలుప
నీకు బరువయ్యెనే గద నీరజాక్ష!
అన్న! శంకర! కావుమీవైన ననఁగఁ
గమల కన్నులుదాల్చె కంకణములంత ॥ ౫౮
- గీ॥ శంకరుడంత నిటను నరసిజాక్ష!
వింతయాగండకీ కాంత వితముకొంత

చూడనాకును నొక్కింత వేడుక య్యెఁ
బోయివత్తుమురండు సమ్మోదమెసగ !

౬౦

గీ॥ అనిననంగీకరించిరి హరియు విధియు
నంతముమ్మూర్తులవనికి సవతరించి
వారకాంతను జూడఁగా మాఱువేస
ములు ధరించిరివారిలోఁ బురహరుండు !

౬౧

నీ॥ మేనిపైఁగలయంత మేర భస్మత్రిపుం
డ్రముల రేఖలు వికారముగఁదాల్చి
మనికట్టులను కంఠమునను కర్ణములందు
రుసురాకమాలికల్ పొదువఁజూటి
కుడిచేతితోనొక్క కడిది గంటవహించి
డాచేతితోఁబట్టి డమరుకంబు
జోలియనొకచంక వ్రేలంగఁగట్టి వే
టొకట మాసినపాని లొత్తిపట్టి !

గీ॥ తిరిపెమెత్తెడు జంగంబు దేవరవలె
వేళవాటికఁజొచ్చి యావిశ్వనాథుఁ
డల్ల నల్లన గండకి యిల్లునేటి
జయమహాదేవయనుచు బిచ్చుబుసోరె ॥

౬౨

గీ॥ భిక్షకునికేకవిని నీరజాక్షి హరుని
యర్చనకుదెచ్చె నక్షతలనఁగఁగుండ
సుమములను బోలనగు తండులములుకొన్ని
చిగురుదోయిబట్టి తాఁజేరవచ్చె ॥

౬౩

చం॥ తనదేసవచ్చువారవనితామణి గన్గొని యాదిభిక్షుకుం
డనుననఁబోడి! నిష్ఠనినయంతఁబురాంతకుకంటిమంటఁ

జనినమనోజహంతకుడు చయ్యన తాపెనుభూతమాచునన్
జెనకుఁగటా! యుచాయమెదో చెప్పు మచాయముగల్గకుం
డఁగన్ ॥ ౬౪

శం॥ అక్షతలేలా నీదం

తక్షతములె ముదిము గూర్చి తనియఁగఁ జేయున్
రక్షింపు దయను తామర
సాక్షి! మరుబారినుంటినని పార్థింపన్ ॥ ౬౫

శం॥ కులకాంతఁ గానునే లో

కులకెల్లను గాంతనగుదుఁ గులమున గణికన్
వలచితవయేనినేటికిఁ
గాలిచెదనిను భర్తగాఁగఁ గూరిమిననిన్ ॥ ౬౬

ఉ॥ దారువనంబులోన జడదారుల పత్నుల ముద్దరాండ్రనం
సారముఁబాసి యేలుకొనఁజాలితిమాన్ ధనలాభమానతుల్
గోరకయుంట. నీగణికకుంబరితుప్పి యొనర్పనెట్లుచే
కూరుతుసొమ్మటంచు మదిఁగొండల మందినరీతి దీనుఁడై॥

సీ॥ పాడిపంటలులేవు వైడిరాసులులేవు

కలదెల్ల మాకొక్క గంగిరెద్దు
మాణిక్యఛితమా మందిరంబులులేవు
మాకున్నయదియెల్ల మంచుకొండ
మేన గట్టఁగఁ జుట్టఁ జీనాంబరములేదు
వెలిపె మెల్లను మాకు వెల్లబూది
రాచరికము లేదు రాజాశ్రయములేదు
వ్యాపారమదియెల్ల బైత్తువృత్తి

గీ॥ ధనవిహీనుడ నే నెట్లుతలరుబోడి

పొందగలవాడ నిను నీయిహృదయగూడ

కెటులుగెల్చెద నకట! పుంజేయుచువు

నేమియందువైయింక నాకేమిగతియొ ॥

౬౮

గీ॥ కాలునకుఁబాటి మునుపుమృకంఠ సుతుఁడు

హరునిబెనఁగిన చందాన నలరుబోడి

యనమసాయకు వలని భయంబుపేర్చి

శరణమీవంచు నమ్మితిఁ గరుణఁజూడు ॥

౬౯

కం॥ నిరుపేదతనముఁదొవఁగ

హరుడిట్టులు వలుక జంగమయ్యా! యేలా

యరమరిక నిన్ను నేటికి

వరియించెద భర్తగాఁగ వ్రతమిదినాకున్ ॥

౭౦

చం॥ చనువుననన్నుఁ జేరెడుభజంగుఁడు పేదయొభగ్యవంతుఁడో

యనియనుమానమూనను శుభాంగుఁడువీడు కురూపి

యీతఁడం

చనన యరోగి రోగియని యారయనే వినుపూర్ణబుద్ధితో

దినమునకొక్క పూరుషు నతిఁ పమదంబునఁగొల్తుభర్తగా॥

నీ॥ అనివల్కిఁగండకియతనిఁదోడ్కొనిపోయి

యర్ఘ్యవాద్యములిచ్చి యాదరించి

బడలిక తీరింగఁ బాదంబులను బట్టి

వింజామరముతోడ విసరియంతఁ

గమ్మనూనియఁ దెచ్చికరకంకణకావ్యణ

ములుసెలంగఁ దలంటి నలుగు పెట్ట

- గమకించునంత నాకాంత విస్మయ మొంద
 విటవేషధారుడౌ విషను నేత్రుఁ
- గీ॥ డొడలి నిండను దుర్గంధ యుతములగుచు
 నంటఁజేరఁగఁ జూడఁగా నలవిగాని
 వ్రణశతంబులఁ గాన్పించె వారవనిత
 వ్రతిపటుత్వము నొక్కింత పట్టిచూడ ॥ ౮౨
- ఉ॥ ఏవ మొకింత లేక నలినేక్షణ వాన్వివణంబులన్ని నే
 ర్పావహిలంగఁగడి వినయబెనఁగన్ మృదుశయ్యఁజేర్చినం
 భావన మొప్పవానికి నపర్య యొనర్చుచుచు నిదకొల్పగా
 భావపటుల్యసుందరుఁడుబ్రాహ్మణుఁడొక్కఁడువచ్చెనంతలో॥
- గీ॥ బ్రహ్మ తేజంబు రూపొంది వచ్చెననఁగఁ
 బొలుచు విప్రున కంతనాముద్దుగుమ్మ
 యతిధి సత్కార మొనరింప నల్లనగుచుఁ
 దేనెలొలికెడు భంగి ధాత్రీసురుడు ॥ ౮౩
- సీ॥ అళికులంబునకన్న నలుపెక్కుఁగాకనీ
 యలకలెల్లప్పుడుఁ గులుకులాడి
 అబ్జవైరికిఁ గల్గుహానివృద్ధులు లేక
 నీమోమురుపయ్యెప్పు నిలుచుఁగాక
 పతనంబు లేక యుద్ధతి నెసంగెడుఁగాక
 జక్కవకవ మించిచన్నుఁడోయి
 అడుసుఁ ద్రొక్కక భర్తహర్మ్యాం తరమ్ముల
 నడుగు దామరలెప్పు డలరుఁగాక
- గీ॥ లలిత కళలకు నెల్లను నిలయవగుచు
 ధరణివిటులకు మేలిచింతామణివయి

యాయురారోగ్యములు గల్గియనవలయును.

వరలుచువుగాఁ నిత్యసౌభాగ్యగరిష్ఠుఁ.

కం॥ అన్నులమిన్నా! నీసాగ

సెన్నగ నావాణి చాలదేలా మాటల్

తిన్నగఁ గొగిటఁజేర్చి బ్ర

సన్నతనన్నేలుమింక నఖి! యను నాలోన్ ॥ ౭౬

కం॥ అబ్బబ్బ! యితఁడు మన్మథు

నబ్బసుమీ రూపమెన్నననఁగనుకఁడా

బిబ్బోకవతినిఁ జేరినఁ

దబ్బిబ్బె యదియుభక్తిదళుకొత్తంగన్ ॥ ౭౭

కం॥ వినయమున లేచి మ్రొక్కఁగఁ

బ్రణయము దీపించు చూడ్కిరాజీవాక్షిన్

గనుఁగొని వనితాజనతా

మనోహరుండతఁడు మృదుల మధురోక్తులతోన్ ॥ ౭౮

కం॥ సిరిలెక్కఁ గొననుజూ నీ

పరిరంభ సుఖంబు గలుగవసుధన్ నీమం

దిరమేవై కుంఠంబని

కరిగమనా! యుగము క్షణముగా నెంతు పదిన్ ॥ ౭౯

చం॥ అనవుడు వారకాంత వినయంబున నిట్లనుధన్యనైతి నే

ననఘచరిత్ర నీవిటుల యాచితరీతిని నాదు మందిరం

బునకరుదెంచి ప్రీతినను బొందఁగఁగోరుటఁ జెసియైననా

మనవిని చిత్తగింపు నియమంబొకఁడున్న దలంఘనీయమే॥

కం॥ దినమున మునుముందెవ్వఁడు

మనమునననుఁగోరినాదు మంది? మునకున్

- జనుదెంచు నతఁడెనాఁటికి
 ననునేలఁగఁ దగినయట్టి నాథుండనఘ ౮౧
- గీ॥ మొదట మదయంబున నెనన్నమదినిఁ గొం
 యల్లజంగంబుదేవర యరుగుదెంచె
 వెనుకనరుదెంచె నంతసీవిప్రవరుఁడు
 వ్రతము నేటివేర్పవలయు నెబ్బంగి నైన ॥ ౮౨
- కం॥ తడయఁగ రాదిట నాతని
 యొడలెల్లను వ్రణములయ్యెనుచితవిధిన్నే
 బడలక సేవయొనర్పఁగ
 వడినేగఁ గవలయుఁ బోయివచ్చెదనింకన్ ॥ ౮౩
- కం॥ వారాంగన యిట్లనఁగా
 నారాయణుఁడపెఁగాంచి నవ్వుచుఁబలికెన్
 ఔరా! జాణతనంబన
 నీరీతిఁనుండ వలదె యింతులకిలలో ॥ ౮౪
- కం॥ లంజెకుఁ బొత్తివ్రత్యము
 వంజకుఁ జనుబాలు కటికవానికి దయయున్
 గంజాక్షికలవె నీకీ
 జంజాటంబేల వినిన సరసులు నగరే ॥ ౮౫
- కం॥ సిరిగల వాడనునిన్ను
 వరియించినవాడ రసిక వర్మ్యుడవలతే
 నటచేతన్ వైకుంఠముఁ
 దరుణీ చూవంగఁజాలు దక్షుండనగుదున్ ॥ ౮౬
- కం॥ అదిరా! వెలయాండ్రిల నం
 పదరానదురేగి పొదివిపట్టక యిటున

ముద్దురా యీమదిజంగము

మదిరాక్షి చెదరెనేమె? మానసమిపుడున్ ॥ ౨౭

ఉ॥ ముద్దులగుమ్మ జంగము విభూతికిమెచ్చితొకాకవాని గం
గద్దునుజూచిమేలు పడితే, చెడఁబుట్టితి నానులంఘనీ
సుద్దులమాని పంచశరసుందరులై నినుఁగోరియున్నమా
యిద్దరిలోన నొక్కని యభిప్రము నేఁకిఁదీర్పఁ గాఁదగున్॥

క॥ అనగా నిట్లనెవారాం

గనయనఘా! నీకుఁ దెల్పుఁగాఁ జాలుచు నే

మనమునఁగినియకనీదా

సినినన్నున్ పై చపురుషసింహమ! వినుము ॥

క॥ నాలుగు పురుషార్థంబులఁ

జాలఁగఁగామంబునందె నహజముగ నరుల్

లోలత మెలఁగుటఁ గులసతి

శీలముఁగాపాడ ధాతన్మష్టించెమమున్ ॥ ౨౮

ఉ॥ రూపమురూప్యమో యనికరూపులఁ బేదలనొల్ల మేనివా

రావఁగరాని కామవశులై కులకాంతబలాత్కరించినన్

బావములేపుచెంది యనవద్యకులంబులు సంకులంబులై

లోపముఁ జెందవే? వసుధలో నకలంబగు ధర్మపద్ధతుల్॥

క॥ ఒకనికి నొడఁబడి పై నే

తొకఁడా తనికన్న భాగ్యయుతుఁడని ప్రథమున్

గికురించి నఁబేరీసునఁ

బ్రకటముగాఁ బోరుగాదె వారిద్దఱకున్ ॥ ౨౯

క॥ అన్నుల మిన్నకున్నెమును

పన్నకుఁ దమ్ములకుఁ గలహమగు ననికాదే

- పన్నెనువారి కనియమం
బన్నారదమాని పాండవాగ్రమహిషికిన్ || ౯౩
- కం॥ బృందారకబృందములఁ
జిందర వందరలు గాఁగఁజెనకిన శూరుల్
సుందోపసుంద దెత్తులు
సుందరినొక్కర్తు వలచి చూచెడుటరయన్ || ౯౪
- కం॥ ఉల్లము మధురిపు పదముల
నిల్లడఁ గావించి నియతవృత్తినిమదిలో
నొల్లమియు వలపులేకీ
నెల్లరకును దానినగుచు నిష్ఠముఁ దీర్తున్ || ౯౫
- గీ॥ ఈయఁజాలిన విటవర్కుడిచ్చెనేని
భక్తిఁగైకొందుఁ గనకంబు శక్తిలేని
విటుని లేమిడిఁ గనిపెట్టి విసుగుకొనక
వలయుధనమిచ్చి పంపెదనలఘుచరిత || ౯౬
- కం॥ మోమోటమేల చెప్పెద
నామనమున కెక్కవింకనయ గారంబుల్
సామీ! మ్రొక్కెద నేటికి
నామనవిని చిత్తగించి సయమునఁ బొండి || ౯౭
- గీ॥ ఇట్లు నిష్కర్షగాఁ బల్కియింతియంతఁ
గినియ వలదంచు భక్తివందనముసలిపి
వారివీడ్కొని యింటిలోపలికి నేగి
జంగమట్టులు దోచుభుజంగుఁ జేర || ౯౮
- గీ॥ కపట విటవేషభారి యాగణికఁ గాంచి
యంతరుగ్మత కల్గినట్లార్తుడగుచు

మూర్ఖియిటునటు పొరలి వాపోయి బన్ని
గొన్నరీతిని నేమేమొగొణగు కొనుచుఁ
దుదకు మృతిని నటించెమృత్యుంజయుండు !

గీ॥ అంతఃగలవరపడివారకాంతయిరుగు
పొరుగువారల రప్పించి ముసలివిటుని
జూపనెల్లరుఁ జచ్చెను జమియితఁడని
తెలుప మదిలోన నామె చింతించెనిట్లు !

కం॥ నాపొందున నానందము
చేపడునని ప్రీతియెనఁగఁ జేరినయతఁడి
ట్లావదను జెందెనక్కట
నాపాపమె కారణంబనంగావలయున్ ||

కం॥ ఏయూరో యేషేరో
యాయనదకు బంధులెవరో యెవ్వరిఁ బిల్తున్
నాయింట నొక్కఁడిట్లులు
కాయము బాయంగ జనులు కాటులటవరే

కం॥ ధృతిఁదూలక సహగమన
వ్రతమునఁ జితి నెక్కితనువుఁ బాయనయేనిన్
బతియగు నాకున్ విటుఁడను
కతలెల్లను వితథమగునుగా యీనాటన్ ||

కం॥ పురుష శతసంగమంబునఁ
బరిభూతంబైన తనువు వహ్నిని వేల్చున్
బరువును బరిభవమెఱుంగని
పరిశుద్ధంబైన యాత్మ బ్రహ్మము గలియున్ ||

గీ॥ అల్లయభిమన్యుకొడుకునఁ టులునాకు
శౌరివదమీయఁ గలిగె భజంగమరణ
మనుచుదలఁచెద వగఁ జలయబ్జరాభ
చింతనంబునఁ జిత్తిపై నఁ జేర్తుమేను ॥

౧౦౫

గీ॥ ఇట్లు దృఢముగ మదనిశ్చయించి యంతఁ
జిది బేర్పించి శవమందుఁజేర్చి యంత
బ్రాహ్మణోత్తములకును సువాసినులకు
నర్థినొనఁగెను దంకున్న యర్థమెల్ల ॥

౧౦౬

గీ॥ తరుణి ముమ్మారు చితికిఁ బ్రదిక్కి ణంబు
నలిపి నిశ్చలభక్తిమై శౌరిఁదలఁచి
యగ్గిదగిలించి శాంతాత్మయగుచుఁ దాను
నధివసించెను జిహ్వా ద సద్భుతిముగ ॥

౧౦౭

గీ॥ చుట్టుమూగిన జనులెల్లఁ జూచుచుండ
మృతక శేబరమంతట మింటికెగసి
యంతలో మాయమైపోయెఁ నచ్చరలును
బూలఁగురిసిరి సానిపూఁగోడిపై న ॥

౧౦౮

గీ॥ అనలకీలల మాటుగా, సనలసోన
లతివమైసోక నొదవిన యబ్బురంబు
విటశవంబట్లు మాయ మావితము కతన
నినుమడింపగ నిదిస్వప్న మేమొయనుచు ॥

౧౦౯

కం॥ వెలవెలఁ బోవుచునవుడా
వెలవెలఁదుక భ్రాంతయెన వేళను నెదుటన్
వెలసిరి, హరియుంజదువుల
వెలఁది మగండును శివుండు వినువీధివయిన్ ॥

౧౧౦

గీ॥ అట్లుసాక్షాత్కరించిన హరిహరాది

లోకనాథులఁ బ్రీతినాలోకనంబు

చేసియానందమునఁ జొక్కుచేడఁగాంచి

వెన్నుండిట్లనెఁ జిలువవ్వు వెన్నెలొలయ ।

౧౧౧

క॥ ముదితా! నీవరియించిన

ముదిజంగంబీ హరుండ భూసురుడైనన్

గదిసినవాఁడీ నలువయె

విదపన్నినుఁ జేరువిటుఁడ వెన్నుఁడనేనే

౧౧౨

క॥ నీచరతి శీలమయ్యును

నీచరితంబనఘమయ్యె నిష్కవటంబై

తోచుట మేచకకుంతల

వేచనవునఁ గోరునీయభీష్టంబిత్తున్ ॥

౧౧౩

చ॥ అనుచునురాం తకుండు కరుణాతిశయంబునబల్కుగండకీ

వనితవినమ్రయై పలుకుఁ బద్మద శేక్షణ! దాసురాలనొ,

ననుగ్ధప నెంచిసంయమిజనంబులకున్ సులభంబుగాని మీ

యనుపమదివ్య దర్శనమహా! దయచేసితి కేమికావలెన్ ।

క॥ సిరియును రూపము విద్యయు

సరసతెయును గొఱతలేక సరసిజనయనా

వరలెడునీయురు కరుణను

బురినెల్లడ రసికవరులు పొగడ నెగడుదున్ ।

౧౧౪

క॥ వెలిచవులఁ దవులు తలఁపులు

కులకాంతకె కల్లు మదినిఁగూడని వగుటన్

వెలయాల నైననాకో

జలజాక్షా! వలపెనెక్కసంబై తోచున్ ।

౧౧౫

కం॥ అశాశేషం బాక్ష్మిండు

దాశరథీ! నాకుజాల తడవుగమదినా

వేళించినిన్ను జూడఁబ

కాశసిథిఁ బొందెదీర్పఁగాఁదగు దానిన్ ॥

౧౧౭

కం॥ తనయుల నయమున యదుసుత

కనిపెంచని లోపమొకఁడు గలఁచుకొమదినీ

చనవునకుఁ దగుదునేనిక

దనయుఁడ వగుమయ్య నాకుఁదామరసాక్షా॥

౧౧౮

గీ॥ మారజనకుండె రహినాకుమారుడైన

మారపరతంత్రతను బాసి మమతఁ గోసి

నందనతి పోల్కియనుపమానందమునను

దేలిసంసారవార్నిధి లీలఁగడతు ॥

౧౧౯

గీ॥ తనదుకులవృత్తికిని విరుద్ధంబుగాఁగఁ

గొడుకవగు మంచు వెలయాలుగోరనిటులు

నొక్కతృటి విస్మృతుండౌచు నూరకున్న

శౌరిఁగనుగొనియిట్లనె సాంబళివుఁడు ॥

౧౨౦

కం॥ అడుదివేడినఁ బాడియె

వేడబమొనరింప నీకుఁబృథ్వీస్థలిపైఁ

గ్రోడంబవగుట కన్నన్

గూడని పనియానె లంజ కొడుకగుట హరీ॥

౧౨౧

కం॥ అనిపలుక శౌరి మదిలో

గినిసిన చందంబుఁదోప గిరిజావతికి

ట్లను నాదుతత్వ మెఱిఁగియు

చనునే మేలంబులాడ సమయంబిదియే ॥

౧౨౨

ఉ॥ శంకర! చాలునింక నెకసక్కెము నాకవతార లౌల్యమే?
కింకరులౌచు నిండుమదికేవల భక్తిని గొల్పువారికే
యంకిలిసెప్పకే దయన నర్థినొసంగుట నాస్వభావమీ
పంకజనేత్రకోరిక నవశ్యముఁ దీర్తునపూర్వవైఖరిన్ ॥౧౨౩

క॥ అనినిండుప్రీతి గండకిఁ

గనుగొని హరియిట్టులనియెఁ గమలదళాక్షి

ననుఁగొల్పు భక్తులకుఁగా

దనఁజాలను వారలెద్ది యడిగిరయెనిన్ ॥

౧౨౪

క॥ కొమ్మా! చిరకాలముసా

ఖ్యమ్ములనోలాడి పిదపగండకియనఁగా

నిమ్మహి వాహినివైనీ

విమ్ముల జీవనమునిమ్మ యెల్లరకెపుడున్ ॥

౧౨౫

క॥ సాల గ్రామమునైనీ

గ్రాలుదునీ గర్భమందుఁ గంజానన! యీ

లీలన్ నీపుత్రుడనై

చాలఁగ నీనచ్చరితఁజాతెద మహిలో ॥

౧౨౬

గీ॥ వేశ్యకిట్టులు వరమిచ్చి వీడుకొలిపి

వెలవెలంబోపు కలుములవెలఁ దిఁ గమల

గర్భసతిఁ జూచివారల గర్వముడువఁ

బలికె మురవైరి గంభీరభాషణముల ॥

౧౨౭

చ॥ జగడము తిండిపోతనుచు సారెకు నారదుదూరుచుందురీ

జగతిని పామరత్వమున సత్త్వమెఱుంగఁ గనేరిశక్యమా

జగడములేలకల్లు నరివట్కము గీటునఁబుచ్చి దృశ్యమా

జగమిది యెల్ల నేననుచు శాంతివహించిన వారికెన్నఁగన్ ॥

కం॥ మమతా హంకృతులను వెన

వమనము సేయించి శుద్ధభావులఁ జేయన్
జుమి యానారద మునిరూ
పముతోఁ గయ్యాలఁ బెట్టువాఁడనునేనే ।

౧౨౯

కం॥ తనుమించిన గుణవంతులు

కనరాచే యెడనటంచు గర్వముతోడన్
మినుమన్నుఁ గానకుండిన
వనజేక్షణ లార! పరిభవంబగు రూఢిన్ ।

౧౩౦

ఆ॥ ఇట్లు హితముఁ దెల్పియింతుల బోధించి

కమలజనకు గరళకంఠునకును
సెలవైనంగి వంపి సిరితోడనేతేర
తనదులోకమునకుఁ జనెమురారి॥

౧౩౧

కం॥ అత్తా! యీకథ వింటివె

యుత్తములెందైననుండు రూరకయేలా
యుత్తలసాటున దూఱగఁ
జొత్తువు నీసుతుని పరమశోభన చరితున్ ।

౧౩౨

కం॥ సృష్టిసిథిలయ కారణ!

శిష్టావననిపుణ! దుష్టశిక్షాదత్తా!

అష్టాంగయోగ సులభా!

అష్టేశ్వర్య ప్రదాన! ఆఖరినిదానా!

౧౩౩

మా! కమదమయుతవశ్యా! సత్తపః క్షేకసన్యా!

కమలదళ నిభాక్షా! ఖండితారాతిపక్షా!

శమితసుజన పాపా! సాధుచిత్తప్రదీపా!

రమితసకల గోపీ! రమ్యగోపాలరూపీ!

౧౩౪

గ ద్య ము .

ఇది శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలింగ మహా విద్యాపీఠ స్థాపనా

చార్య శ్రీ నాగభూషణ గురువర్య కృపాకటాక్షులబ్ధ

సారస్వతో పాసనాసాదిత సరస కవితావిలాస

శ్రీనివాస కవికృత తులసీదాస చరిత్రం

బహు మహా ప్రబంధంబునందు

తృతీయా శ్వాసము

ఓమితి శివమ్.

శ్రీమదాస చరిత్రము

చతుర్థాశ్వాసము

రాధావదనాబ్జ చ
కోరా! యజ్ఞాన మత్తకుంజరగణకం
తీరవ! యోగింద్ర మన
స్సారసరోలంబ! నిఖిలజగదాలంబా!

కం॥ ఈలీల మారలీలల

లోలుండై వేశ్యయింటిలో లోగకదు

శీలుడు దులసీదాసుడు

కాలముగడువంగఁ దండిగాశీపురిలోన్ ॥

౨

కం॥ సశ్వరము దుఃఖములము

విశ్వంబనిరూఢిఁ దెలిసి విగతస్పృహుడై

విశ్వేశుచరణసన్నిధి

శాశ్వతమావదముఁ గోరి శ్రద్ధాయుతుడై ॥

౩

కం॥ వసియించి యహరహంబును

విసువకరు ద్రాభిషేకవిధినాతండ

- య్యసచూంబకు నర్పించుచు
 నసచూనపుభక్తి నంతరంగమున పొంగన్ ॥ ర
- కం॥ కైలాసవాస! నా^హ
 కైలాటపు బ్రదుకురోలెగాఁ దోచెడు నీ
 కైలాస్యమాడు జిత్రము
 కైలాగున నుద్ధరించి కరుణింపఁగదే ॥ గ
- కం॥ సర్వము సిద్ధంబనియం
 తర్వాణులచాయఁ బలికిదంభము సేర్పిన్
 గర్వించుఁ బనులుపండిన
 నిర్వేదముఁ జెంచునరుడు నిష్ఫలమైనన్ ॥ ౬
- కం॥ ఆపదలును సంపదలును
 మావతి! నీలీలఁగల్గు మర్మముదీనిం
 బాపియగునరు నమ్మక
 తావముదర్పంబుఁ జెంది తత్త్వముమఱచున్ ॥ ౭
- కం॥ గంగాధర! నీకరుణా
 పాంగముఁ బడయంగలేని భ్రాంతాత్ములు దు
 స్సంగముఁజెంచుచు సతతము
 గాంగేయము కొఱకుగడ్డి కఱచెదకటా ॥ ౮
- కం॥ హైమవతీధవ! తిలవఁగ
 హేమంబున సుఖముగల్గునే? ధీరుండై
 కామము గెల్చిననరుడిల
 భూమానందంబుఁ జిత్రముననే కాంచున్ ॥ ౯
- ఉ॥ త్రుంచినఁగమ్మరన్ మొలచురోమములట్టులుకోరై లేమిగా
 వించినమోసులెత్తుచును విభ్రమమందఁగఁజేసి చిత్రమం

దిండుక యేని శాంతిఁగన నీయపుపాయముఁగాన నేయెడన్
బంచితరాం! నీదుగుడిపంచనకించనవృత్తినుండుదున్ । ౧౦

కం! లోకాతీతుల చరితల

నే, కాలువ్యంబుఁ జూపనెంచెడియాదు
గ్లోకముఁ జేర్చకకరుణా
లోకనముల సాకుకునీలలోహిత! నన్నున్ ॥ ౧౧

కం! చెడఁగొట్టెడివాఁడొకఁడును

జెడియెడువాఁడొక్కరుండె శివశివ! తలఁపన్
చెడఁగొట్టినఁ బడఁగొట్టినఁ
గడ తేర్చిన నఖిలమునకుఁ గర్తృప్రసాదే ॥ ౧౨

గీ॥ సోకవామనఁజూలు నద్వైతమమరియున్న

లోకనిందకు నేలఁ జేశాకుపడఁగఁ
జేతినఁదనంత తలగడఁ జేసికొనగఁ
దిమ్మిరెత్తిన నేరితోఁ దొమ్ములాదు । ౧౩

కం! చంచలచిత్తుల పంచవ

సించినఁదేజంబు దఱుఁగు సిద్ధులకైనన్
గాంచనమైనను బారద
మించుకతగులంగఁ గాంతిహీనత నొందున్ । ౧౪

కం! సరస గతిఁగాను పించియు జహ్నుతనయ

నీచగతిఁబర్చు నొకవేళ నిన్నువిడక
తైలసుతయయ్య నుమ, మేనునగ మొనంగె
శివశివా! యిదిప్రకృతివైచిత్ర్యమహిమ । ౧౫

కం! మంత్రిత్యమభ్యసంతస్య

తంత్రుడనని విష్ణువీగి తలపేదిభవ

- త్తతముఁదెలియక తెలియను
దంతుల నాడించునీస్వతంత్రసాంబా! ॥ ౧౬
- శం॥ దిక్కుల నన్నిటిగెల్చిన
నుక్కిపులకుఁ జిక్కకెవ్వడుందువు సాంబా!
దిక్కులంబుల నెన్నక
దృక్కై శేషించినిల్చు ధీరులదిక్కై ॥ ౧౭
- శం॥ అధికారలౌల్యము మనో
వ్యథఁబెంచును నీచజనుల యాశ్రయమొనఁగున్
మధువైరి మఱవఁ జేయును
విధిచోదితపథముఁ బావు వెంగలిఁ జేయున్ ॥ ౧౮
- శం॥ చేరెడు నేలకు దొరతన
మఱారా! యింతటికెయెంత యాద్యత్యముడు
ర్వారుండవీవు దలఁచినఁ
గారాకులుడుల్లి నట్లుఁగాఁబడిచెడరే ॥ ౧౯
- శం॥ వ్యాపారా పారమహా
కూపారమునందు మున్నికుంగకయుండన్
దేవై తరి మించకమున్
గాపాడుము దరినిఁ జేర్చిగౌరీనాథా ! २౦
- శం॥ కూలికి జేజేయనియెడు
కూళలసభలోన నదియె గొప్పనుగొనుచుం
బ్రేలెడి శుంతలు నేటికి
నేలికలై వెలసిరకట! యేలిక చదువుల్ ॥ ౨౧
- శం॥ కూలికి లీలఁగ నేడ్చెడు
పోలికరొక్కంబునానఁ బొగడుదురంతే

కీచిది తెలిసియుఁ జెనెయరు

బాతేందుకలాప! మాహాపద పరనశులై ॥

౨౨

గీ॥ విశ్వనాథుల నీరీతి వినుట నేసి

యన్నపూర్ణకు భక్తి సాష్టాంగ మెఱుంగి

కాలభైరవునర్పించి గణపతికిని

బ్రహ్మిణిగావించి కాశీపురంబు వెడలి ॥

౨౩

గీ॥ గయను బితరుల నర్పించి కరముభక్తి

ప్రీతినంతట నతఁడు త్రివేణిమునంగి

యచితరీతిని రామునయోధ్యుఁగొలిచి

మధురకుంజని పార్థనారిధి భజించె ॥

౨౪

గీ॥ ఇట్లులు తరమునఁ గలయట్టిమేటి

క్షేత్రముల నెల్లభక్తి న్నిచ్చేరికొలిచి

దక్షిణాపథీదేశ పథంబువట్టి

యచటి క్షేత్రంబులనుజూడ నానఁజేసి ॥

౨౫

గీ॥ పూరికింజని యచట నమ్మాదమునను

దారుమ్మూరిని గొలిచి వందారు వగుచుఁ

బ్రార్థనముఁ జేసెనంత సింహాచలమున

వైరి భీకరుఁడైనట్టి నారసింహు ॥

౨౬

కం॥ తమిఁగాంచె నంతటను గౌ

తమినాతఁడు రాణ్య హేంద్రధామమునందు

తములైన బుధుల గోష్ఠిన్

దమ మెల్లను బాఱదోలి ధన్యాత్ముఁడై ॥

౨౭

గీ॥ విజయవాడకు నంతట వెడలియచటఁ

కృష్ణవేణి మునుంగుచు నింద్రకీల

శైలమధిరోహణమునేసి చాలభక్తి

కనకదుర్గాంబనిట్టులు వినుతి నేసె ॥

౨౮

కం॥ నతిసేసిన నుతిసేసిన

నతతయి నీమంత్రజపము సల్పిన నాయు

న్నతి కొఱకుఁగాకనీ కై

హితమేమి యొనర్పఁగలను హిమశైలసుతా ॥

౨౯

గీ॥ కనకదుర్గాంబ! నీవదకమల యుగముఁ

గనక, సంసారవహ్నిలోఁ గమలుచును న

కనకఁబడుచుండు పామరజనులనీపు

కనికరించకయున్నను గతియిఁకెవరు ॥

౩౦

ఉ॥ అంతయునీదు లీలయిసుమంతయెఱుంగను మోహవార్ధిలో

ముంతువు యుద్ధరించిభవ మోచనమిచ్చి సుమేరుశృంగమం

దుంతువు నాకదేమిటికి యోగమొభోగమొ నీదేభారమ

త్యంతమునిన్నె సమ్మితిని యార్చెదొతీర్చెదవో వరాంబికా॥

మ॥ దయసేయంగదేదివ్యసేవ్య! త్రిజగద్భద్రాను సంధాయినీ!

దయసేంగదే విశ్వనాథహృదయాంతః కర్మ కావాసినీ!

దయసేయంగదేయాశితావనమహోదారవ్రతా! శాంకరీ!

కయిసేయంగదేభోగి భూషణుని యంకంబందునీబాలునిన్ ॥

చం॥ తిరిగితి నీరుఁగోరి మృగతుష్టల వెంబడినింతకాలమ

మృగో! కడుడస్సినాఁడను ప్రమాదములింకను గల్గకుండనా

దరమతి నన్నుఁగాచి వితథంబగు కోర్కెలనార్చి నీవదాం

బురుహమరంద పానసుఖమున్ దయసేయ వె తృప్తఁడీర్పవే॥

కం॥ ఉడుటుననా యీరచ్చల

వదరుచు నీపాదభక్తివదలుదునేమో

పదిలము సేయుమునామది

నదిసేసిన నీదు సేవయే యానటులన్ ||

3౪

కం॥ పఱగడలమే యనలవడి

మొఱకడమున నింటిజాడఁ బోవకయున్నన్

మఱచునె గొల్లండఱవల

నెఱిందప్పిన విడువకమ్మ నీవాడఁజుమీ ||

3౫

కం॥ కేరుచు నినువిడి తిరుగన్

నేరిచె నీతఱపిదూడ నిశ్చింతమెయిన్

గేరడముసేసి యంబా!

దూరముహో నీకు మిద్ది దుష్టజగము నూ!

3౬

కం॥ నీవాడఁ జమ్ముజననీ

నీవాడనె యెవుడునిల్లు నిశ్చింతమెయిన్

నీవాడించినఁ బలుకుదు

నీవాడించిన విధమున నెగడును జగతిన్ ||

3౭

గీ॥ కనకదుర్గను నేవించి చనియతందు

గాళహస్తీయుఁ దిరుమలఁ గాంచిపురము

వ్యాఘ్రపురమును దర్శించి భక్తవరుఁడు

రంగనాథునిఁ గొల్చె శ్రీరంగమేగి ||

3౮

కం॥ మధురిపు వీడ్కొనియంతన్

మధురాపురి కేగియఁట నమాహితఁడైయ

వ్యధుఁడై మినాక్షీవద

మధువానెన్ భక్తవరుఁడమందప్రీతిన్ ||

3౯

కం॥ చని యాత్మా రాముఁడు బా

ననంతశ యసమున కంత నధిక ప్రీతిన్

గనుగొని వినుతించెను ప

దృనాథునత్యంతభక్తి దైవారంగన్ ।

౪౦

అ॥ తిరువనంతపురినిఁ దిరువీధులందునఁ

బైటలేకఁ బట్టబయలుగాఁగ

తిరుగు తరుణుల, దెసదృష్టుల ని గుడింప

కబ్జనాథుఁ గొల్చునతఁడె ఘనుడు ।

౪౧

కం॥ అన్యాయ లోచన మెల్లన్

నన్యాయముఁ జేసియతఁడు శాంతాత్ముఁడై

కన్యాకుమారికిం జని

ధన్యాత్ముఁడు దేవి నీవిధంబునఁ జొగడెన్ ।

౪౨

చ॥ ఇదియగుదూర్పునందమిదియేయగుఁబశ్చిమవార్ధియంచునే

దుదమొదలెన్న లేక భ్రమతోఁజరియించితిఁగన్యాకాంబ! నీ

నదనముఁజేరిచూచునెడ సాగర మొక్కఁడయయ్యె నట్లనీ

పదభద్రనంబునన్ జగము బ్రహ్మముజేవుఁడనొక్కఁడొగదా!

ఉ॥ నన్నెఱుంగంగ లేక జననంబు మొదల్కొని దుష్టనంగతిన్

మిన్నును మన్నునుంగనని నీచుఁడటంచుఁ దృణీకరించుటో

తెన్నునకిప్పుడైన నరుదెంచెనుఁ వీడనిసంతసించుటో

కన్నెకుమారి! నీవదన కంజమునందలి మందహాసములో ।

శా॥ భేదజ్ఞానమువెంచి మూఢులిలఁగా పేయంబుతో గ్రాసవా

సోదైవ్యంబులు గల్గునంచు మదిసంక్షోభించియోయంబ! నీ

పాదద్వంద్వముఁ గొల్వ నేరతుగదా భావింపగాఁ బ్రేతకున్

రాదేవప్రముచియ్యమిన్నియిడ రేరాకున్నెనిన్ గొల్చుచో!

ఉ॥ మాత! భవత్పదాబ్జమహిమంబదియేమని చెప్పవచ్చుఁజం

ద్రాతవముల్లఁ దిగ్మకరుఁడైననుజల్లనియొండగాము, నా

గా తపనీయమూర్తి! నినుగన్నులఁగాంచినయంతదాసుడై
చేతులు మోడ్చినీచరణ నేవకుఁడొగదె యెట్టిదుష్టుడేన్ ||

ఉ॥ హద్దులు మీటిదుష్టమును వ్యర్థమునౌజగమందుదూరిపల్
సుద్దులు వల్కికూటికయి స్రుక్కితిఁ జిక్కితి దానఁగల్గునా
పదశయంగణింపక భవాని! ననున్ గృవఁజూడుమమ్మనీ
ముద్దులు మూటగట్టునగుమోముస్మరించెదనాత్మ శాంతికై ||

ఉ॥ విదెలనేర్తుఁ గూటికయి వేసరకుండఁ గఁగూర్తు విత్తమున్
బద్దెములల్లనేర్తుఁ బ్రతివాదులఁ గెల్వఁగ నేర్తునై ననా
కెద్దియుశాంతి నీదుపరమేశ్వరి! నన్ గృవఁజూడుమింకనీ
ముద్దులు మూటగట్టునగుమోముస్మరించెద నాత్మ శాంతికై ||

ఉ॥ పెద్దలయొద్దఁ జేర్చియవివేకపుఁ గోర్కుల నెల్లనార్చి నా
బుద్ధులజాలుమార్చిగురువుల్ గనిపించిన త్రోవఁగూర్చియా
పదశలన్ని తీర్చిననుఁ బాలన సేయుమదంబ! యింకనీ
ముద్దులు మూటగట్టు నగుమోముస్మరించెదనాత్మ శాంతికై ||

ఉ॥ తదయునంబ! నీయడుగుదామరలన్ భజియింప దురభం
బెద్దియునై ననుంగలదె? యింత యెఱుంగ, కహంతతోనరుం
డెద్దియునై నఁ జేయును నిశేచ్ఛలఁ బొందగఁబందయశాచునీ
ముద్దులు మూటగట్టు నగుమోముస్మరించెదనాత్మ శాంతికై ||

ఉ॥ నిదుఁగాంచి మేల్కొనుట నిశ్చయమెట్టులు ప్రాణమెంతలో
నద్దిర దేహమున్ విడచు నారయజ్ఞానము దుఃఖములమై
బుద్ధిఁగలంచు నీదుపదముల్ మదినిల్పని నా స్తికాళి నీ
ముద్దులు మూటగట్టునగుమోముస్మరించెదనాత్మ శాంతికై ||

కం॥ తనివ్రొ వడెంతచూచిన

జననీ! భవదీయసృష్టి శబలతయెన్నేఁ

- గనినన్ ఘనమగు దృశ్యము
లనయముఁ గల్పించుచుండువద్భుత లీలన్॥ ౫౨
- కం॥ వెలిజూడఁ దరమె? నాలో
వలనే చూపింపు జగదుపాదానంబై
లలితంబగు నీరూపము
లలితా నీకన్న వేరిలంగలదె కనన్॥ ౫౩
- కం॥ కలయనినఁ గల్గయనినను
గలదెల్లను నీవెనుమి జగంబుననందున్
బలువితములగుచు మెలఁగుట
కలదే నదియెల్లనీడుకలయె మదంబా॥ ౫౪
- గీ॥ అర్ధినీరీతి నతఁడు గన్యాకుమారి
వినుతిగావించి యచ్చోటు వీడియవల
నేతువునకేగి స్నానంబుసేసి యంతఁ
గదలెఁదనపురి కేగు సంకల్పమునను॥ ౫౫
- సీ॥ దివ్యస్థలంబుల దేవతాళినుతించి
వాగ్దోషముల నెల్లఁబరిహరించి
సోమరసముఁ జేర్చి హేమరజము తేర్చు
గాంగవారినిఁ గాయకలుషముడిసి
పరమోపరమమునఁ బరమేశ్వరధ్యాన
మునఁజిత్తమాలిన్యమును దొలంచి
సాధుసజ్జన బృందసంసేవసంబునఁ
గలువకర్మములెల్లఁ గడకుండ్రోచి
- గీ॥ మోహలోభాది సంసారమూలములను
బలిమిఁ గూకటివేళ్ళతో నులిమివైచి

మోక్షలక్షి సనాథుడై పుణ్యతఁడు
మగిడి నిజపురికరుడెంచె మధువిరోధి॥

౧౬

గీ॥ ఇట్లుజ్ఞేమంబుగా నతఁడిల్లునేర
సంతసంబును భక్తియు సందడింప
దనదుకాంతయుఁ గోడలువినతిసేయ
వారిదీవించి సుతుఁజూడఁ గోరునంత॥

౧౭

కం॥ ఆగడమునఁ దనకొమరుఁడు
బోగవు తాగలకులోఁగి పోయినవిలము
ద్వేగమున భార్యతెలువఁగ
సాగరగంభీరుడతఁడు శాంతాత్ముండై॥

౧౮

కం॥ తననతిని నేర్పుతో సాం
త్యనవాక్కులబుజ్జగించి వలుకకలోలో
మనమునఁ గుమిలెడు గోడలి
మనికితమును మాన్చితన కుమారునిఁ దెలుపన్॥

౧౯

కం॥ తరుణముఁగని యొకనాఁడా
తురతన్ భుజియించి పెరటిత్రోవనతఁడువ్రా
నరసిజతనమున నిల్పుచుఁ
గరుణాసాగరుఁడు దండ్రుగారాబమునన్॥

౨౦

కా॥ ఈ యాదేశము నాకయెల్లెడల నెంతేసాహసంబాప్తుఁగా
గాయక్తేశమునోర్చినిన్ గనెడుకాంక్షన్ బ్రాణముల్ నిల్పియె
ట్లోయాత్రల్ నెఱవేర్చి యాత్రమునరానోయన్న! యొక్క
వృషున్

జాయంతేరపు సేమమారయ విటన్నాల్లెననుం బుత్రకా॥

౨౧

అ॥ నదులువచ్చి కూడినను గూడకున్నను
 పెరిగిపోడొకింత తఱిగిపోడు
 కొడుకుఁగాంచి వార్ధి కొండంత గాఁబొంగు
 బుత్ర మోహ మెంత ముమ్మరంబా ॥ ౬౨

కం॥ ఈ యావిషయములం గల
 యాయద్భుతవిషయములను నశుగవు పోసి
 నాయంత నేనుబిలిచిన
 నోయనియే బలుకవకట యుక్తమె త్తొడీ ॥ ౬౩

కం॥ మనమునఁదొంచిన శంకలఁ
 జనవుననాతోడఁబల్కి శ్రద్ధ మెఱయఁగా
 వినిచినదెల్లను నేర్పువు
 మునుపటి తెఱఁగెల్ల మాతొఁబూర్ణుడవైతే ॥ ౬౪

కం॥ నాతో భజియింపక నీ
 వేతఱినోయిన్ని మెతుకు లెట్లులాశినియో
 హో! తహతహఁబడి యరుగుదు
 వీరీరిది యేమినాకు నెఱుంగం దగదే ॥ ౬౫

కం॥ వచ్చి నంటికటన్నన్
 ముచ్చట నేబిల్చినంత బారుగుననిలకే
 మ్రుచ్చునితంబునఁ దొడిఁబడి
 చెచ్చెరఁబోవంగ నేల చెవుమ కుమారా ॥ ౬౬

కం॥ ఓజలయోజలుమీఱవ
 యో! జడునటులక్కటకట! యున్మత్తునియ
 ట్లోజచెడియేల తిరుగుదు
 యోజనమింతైనగలదే యోగ్యతవలదే ॥ ౬౭

కం॥ రాజద్రోహము సెసితో

భూజనులను హింససేసి పొక్కుదు పై మదిన్?

మాజీవగట్టవీవను

నీజననికినాకుఁ దెల్పు నెగులెమిటికిన్ ॥

౨౮

కం॥ చేసిన దేమే గాని

దోసమురాకుండు నె విబుధులకేని భువిన్

చేసినపాపము చెప్పట

తోసరియను మాటవినవె దుఃఖింబేలా ॥

౨౯

కం॥ వశ్చాత్తాపము గల్గి వి

వశ్చితులగు నాపులొద్దఁ బల్కుటయో పా

యశ్చిత్తమనుచు నెఱుఁగుము

నిశ్చయముగ భర్తసూక్ష్మనిర్ణయ మిదియే ॥

౩౦

చం॥ అపరిమితానురాగమున నాత్మజనీగతిబుజ్జగించినన్

గపటము వీడి,వాడు దనకల్మష వృత్తముజెప్పకోకమూ

గపగిది మారుమాటఁబలుకంగనుజాలకయున్నజూచియీ

చపలుని మార్దవంబున వశంతుజేయఁగరాదటంచనె॥

శా॥ ఓరీమూర్ఖుడ! యింత చెప్పినన దేదోదాచి,లోమింగి,నే

ధీరుండౌదునటంచు నెంచకుము,యుద్వేగంబునంగక్కఁగా

నారోగ్యంబగుఁగాక హాహలత్యులంబైన యప్పాపమున్

గారీనాథుఁడుమ్రొంగెగా కొరులక క్షార్యంబుసాధ్యంబాకో

కం॥ నీవెంతదాచి పుచ్చిన

నీవఁకర నడతయెల్లనే దెలియనాకో!

నీవేత్రపవిడి చెప్పిన

భావము పరిశుద్ధమై ప్రభావముకలుగున్ ॥

౩౩

కం॥ నాయధికారముఁ బోవఁగ

నీయఘముల్ దెల్పుమనను నీమదినియుపా

దేయంబెదియో చూడుము

హేయఁబగు తెగువు విడుపు మెఱుంగ వెపుతా ॥ 24

కం॥ జంకుంగొను విడిసి

రంకుళముగ సాని నరన నహములురాత్రుల్

కిరవృత్తి మెలంగుదు

పంకేరువాగర్భవాత బుమెట్టిదియో ॥ 25

కం॥ సంహారాంబుధిలోన రి

రంసకుఫలమైతిపుత్రరత్నంబవు ని

స్పంశ మమనుకొనఁగాఁగుల

పాంసన! యిటు కేలె నీవనర్తన మెల్లన్ ॥ 26

గీ॥ దక్షిణావర్తిశంఖ సంతానమందు

క్షుద్రమైనట్టి యానత్తుగుల్లపోల్కి

పరమపావనమైనట్టి వంశమందుఁ

బుట్టినాడవు బ్రాహ్మణబ్రువుడవీవు ॥ 27

ఉ॥ సోమరసంబుల భ్యమగుచోనదియెంగిలిదయ్యెనేనియు

గామననేయులుపుగునుగాక యొకింత జగుప్పలేక, య

య్యో! మహిషాదిసత్తృశతముద్ధతిజొచ్చి కలంచుగుంటసి

రేమనిత్రాగఁబోవునువినీ మది నెంచవె యుచ్చనీచముల్ ॥

కం॥ ఆకలియయ్యెంగానీ

మేకొని తిననానెయేయ మేధ్యంబైనన్

మైకముగమ్మె నె తండ్రీ!

నీకెక్కడ దొఱకె గామినీగ్రహమకటా ॥ 28

కం॥ కూడిన వీడిన స్వేచ్ఛం
 గ్రీడించుట పౌరుషంబు రీతియగుచుగా
 క్రిడామృగముల పగిదిని
 నాడించినయట్లు లాటలాడెద వేలా॥ ౮౦

కం॥ విలిచిన వలపులవలనను
 గలుగు నెయానంద మకట! కాంతనిఱముగా
 వలచిన నలయకయలుగక
 కలిగినలేకున్నఁ గొలుచుఁగా నిజనాథున్॥ ౮౧

కం॥ ఒడలప్పగింప నేమగు
 నెడమీయ దొకింతయేని యింగితమరయన్
 బెడదారికీడ్చి విటునిన్
 బడుగుంగావించి వారభామిని విడచున్॥ ౮౨

కం॥ నమ్మదు ధనమేమిచ్చిన
 నమ్మకమమ్మకపునరకె! నమ్మిసయలులే
 నమ్మించు విటులవీధుల
 నమ్మించును వారిపశుగృహారామములన్॥ ౮౩

కం॥ అజ్ఞుడైనగాని యా కా
 యుజ్ఞుడైననుగాని సానికంటినయైనన్
 గజభుక్త కపిత్థంబటు
 నిజసారముగొలుపోవు నిజముకుమారా॥ ౮౪

మ॥ సదసద్వస్తు వివేకయుక్తమగు ప్రజ్ఞానంబునన్ భూరిశాం
 తిద మానందనిదానమా నువరతిన్ ధీరుండవైమించి పెం
 చుదునాకీర్తినిఁబెంతు మోదమును శుశ్రూషావిధిన్ నాకునే
 రెదురీలోకము నందనంగనకటాయితీవే పుత్రకా॥ ౮౫

కం॥ తలకొఱకఁ బెట్టఁగాఁదన

యులెయేలర, రాజపురుషులుండరె శవమున్

పెలికిడ్వ నక్కటకటా!

వలువలుకులికేలవంశపాంసన! నీతోన్॥

౪౬

కం॥ అయయో! శిష్యభ్రాంతిత

నయు నెడలందస్వగాదె నాకేమిటికీ

స్మయమింక స్వేచ్ఛసెందే

నయమారా! విడబంధనంబి కఁబోదున్॥

౪౭

కం॥ రామపదభక్తుఁడాత్మా

రాముఁడు తనకొమరు కొమఁగుబాయఁపుఁ జేతల్

రామావ్యాసాహంబును

నేమెయి మరలింప లేక యిట్లనుఁచుదకున్॥

౪౮

కం॥ తెలితిక్క దీ మోహో

తక్కిలికకుఁ దగుకలికమిడఁగ కాలంబిదెరాఁ

గలదింక సంతదనుకన్

మెలఁగుమునీ యిచ్చవచ్చుమేరకుఁ బుత్రా

౪౯

శా॥ నాసర్వస్వము మున్నెనీకొనఁగితిన్; నాచిత్తమందిక నే

యాసల్ లే పైక గవ్యయున్ నలను భిక్షాహరికై కాశి ది

గ్వాసున్ శౌరిమనోబ్ధవాసు కరుణావ్యాసు మదిన్నెల్పియా

యాసంబూన్పెడు నెల్లకర్మముల సన్యాసంబుగావించెదన్॥

కం॥ ఎన్నగఁ నాకడనింను

నున్నదినవరత్నహార మొక్కఁడునాకున్

మున్నొసఁగెదానిజనకుం

డన్నా! నీకిత్తునదియుననురక్తిమెయిన్॥

౫౦

- కం॥ జరయునురుజయును భారయక
నిరంతరముఁ గంతసీమ నెమ్మినిదీనిన్
ధరియించువారు నవభా
నురకాంతిని వెలయు చుండు సురలోయనఁగన్॥ ౯౨
- కం॥ అని యాహారము తనతన
యునకప్పనసేసి నిస్పృహుండై యరిగెన్
జనితాపాపహమాజీ
వనమున నానందవననివాసము సేయెన్॥ ౯౩
- కం॥ వైరాగ్యంబున జనకుఁడు
వారాణసీకేగు నంచు వగవకమదిలోఁ
దీరెను ముచునలి యాతని
పోరని యత్తులసిదాసు మోదంబెనఁగెన్॥ ౯౪
- కం॥ ఎప్పటి చొప్పునఁ దప్పక
కప్పిన మోహంపుమబ్బు కతననతండా
యొప్పులకుప్పకు వశుడై
తప్పిప్పుల నరయ లేక తన్మయుఁడయ్యెన్॥ ౯౫
- కం॥ వారశ్రీవ్యామోహము
నారనమటు హృదయమందు నాటుకొనంగా
నీరసమొదవుటఁ దెలిసియుఁ
బారుషమున నూడఁబెరుక భయపడునకటా॥ ౯౬
- కం॥ సుడిబడి విడివడఁ గడఁగియు
సుడివడు హతభాగ్యునటులు సోలియు నతఁడా
వడవుంబడఁ తుకబంధము
నడలింప మనోబలంబుచాలక యుండెన్॥ ౯౭

గీ॥ జనకుని హితోపదేశంబు సరకు సేయ

కల్లవారాంకనను దొంటియట్టులెఱసి

యుండెనేకాని కడిచిన తిండితావి

త్రేపునకు వచ్చినటులుపదేశమద్ది ॥

౯౮

గీ॥ తేవ తేవకుమదిలోనఁ జెల్లె తెల్ల

కలఁత వెట్టఁగఁదొలుతటి వలపు దరిగ

నేమొ? మఱి హారవృత్తాంతమింతయైన

వేశ్యకెఱిగింపడయ్యె నానిటవరుండు ॥

౯౯

గీ॥ కొన్నివారిం బులిరీతి చన్నపిదపఁ

జేటియొక్క తె యస్వస్యచంతఃజేరి

మంతనంబున హారవృత్తాంత మెల్లఁ

దెలియఁజెప్పించుఁ బలికె నాకలికిటులు

౧౦౦

కం॥ ఆహారము ముచ్చట నీ

కాహ! రవ్వంతయైన నతఁడుదెలుపఁడే

యాహారముడిగియేనీ

వా హారముఁగొనుము నిత్యయాహారమందన్ ॥

౧౦౧

ఆ॥ ఇట్లు ప్రోత్సహింపనిస్సీరో! హారంబుఁ

గొననినాదుజాణ? న మదేల

యనుచునొక్కనాఁడు కినుకను నటియించి

విటుఁకిట్టులనియె వెలవెలగి ॥

౧౦౨

శ్లో॥ కన్నెత్తియొరునిఁ జూడక

నిన్నే నెఱ నమ్మికొల్తు నిష్కవటముగాఁ

బున్నెముపురుషార్థంబని

యెన్నేఁజేసితిని మెప్పుకింతయుఁ గలదే ॥

౧౦౩

ఉ॥ అయ్యయో! యెంతకాలమిటులర్థిభజించిననొక్కనా టికే
నెయ్యము లేక పోయెనవనీస్థలిమించికి మంచియు నైమీ
యాయ్యయొసంగినట్టి మణిహారముముచ్చటెఱుంగ నోచుకో
దయ్యెనుఁదాసురాలిది యహా! ప్రణయంబన నిట్టిదేకదో॥

క॥ ఆమణిహారము కతన ని

రామయనవయావనంబనంతంబై తే

జోమయసుందరగాత్రుఁడ

వై మెఱసిన నాకుఁగాక హర్షమెవరికో

౧౦౫

గీ॥ నిత్యయావనసంపద నిత్రుఁడవగుచు

మధుకరం బట్లువరుససమ్మద మెఱంగఁ

బూవుఁబోఁడల నెందఱఁబొందిజేసిఁ

జింతయేటికి నినుఁజూచుసిరియచాలు

౧౦౬

క॥ ముదుసల్పి నెనను నీదగు

వదనాబ్జముఁ జూడఁగల్గు భాగ్యమొద వెనే

నదియేపది వేలనుకొ

ముదమందెనిగ్గ విద్ది నా పగ్మాటకీసిన్ ॥

౧౦౭

క॥ తనగుట్టుఁ దెలిసి గడువొ

దనమున నిటులాడదొంగతనము బయలుగా

మనమునఁ గలఁగెడుచోరుని

యనువున నత్తులసిదాసుఁడనియెదరుణికిన్ ॥

౧౦౮

క॥ చను నేనీకిటులాడఁగ

మనోహరినినున్ దృఢించిమఱియొక తెనుగై

కొన నేర్తునె కనిసైతునె

తనుశోభ యొకింతనికుఁ దఱిగిన్ననన్ ॥

౧౦౯

గీ॥ ఎద్దిప్రియమగు మనుజున కెప్పుడుదాని

సర్వవిధములఁ జెడకుండఁ జక్కదీద్ది

రక్షసేయుట యొప్పుగా రాజవదన!

కలదేసీకన్నఁ బ్రియమైన దిల నొకండు ॥

౧౧౦

కం॥ ఓయమృతాంశునిభానన

నాయావన భాగ్యమునకు నష్టముగలదే

సీయధరామృతవానం

బీయదైతిదశత్వసిద్ధి నెప్పుడినాకున్ ॥

శా॥ నీలావణ్యవయోధిలో సతతమోసీరేజవత్రాక్షి! కే

లీలోలుండనుగాఁగ శీర్షమగునే లేఁ బ్రాయమిం తెన నెం

దేలావణ్యసుసంగతింజెడపుగాదే వస్తువులే భాత్రిలో;

నేలాసంశయ మింక హారమిదిసీవేకొమ్ముప్రాణేశ్వరీ! ౧౧౧

కం॥ ఏమటకుండ నిరంతర

మీమణిహారము ధరింపుమీనసినాక్షి!

క్షేమంబయ్యెడు నీకే

రామామణి నాటియింకరసలో నెన్నన్ ॥

౧౧౩

మ॥ కనసర్వస్వము వారవోసియుటుభృత్యప్రాయఁడైకొల్పినన్

వనజాతేక్షణ వానికన్మోఱగి విశ్వాసంబులే కొక్కకుం

టెనకానిన్ పరియించిగూఢ గతిఁగ్రీడించున్ గటా! దానినే

మననాభోగినిపోక తిన్న నగుటెందైనంగనన్ వచ్చునే! ౧౧౪

గీ॥ అబ్జబాంధవు సాహచర్యంబు నెఱపి

మహిఁబత్రివతలకు నువమానమైన

ఛాయయేనాథుఁగనుఁ బ్రామి సంజవడిన

క్షుద్రదీపంబులనుదగుల్కను నయారె !

౧౧౫

గీ॥ అంతనొకనాటి మధ్యాహ్నమందుఁ దులసి

తనగృహంబున కేగి భోజనము సేసి

శరజవంబునఁ గ్రమ్మర సానిఁ గూడ

నరిగిపడుకటియింటిలో నడుగు వెట్ట ॥

౧౧౬

కం॥ అడుగుల యలుకుడు విని తుం

దుడుకొప్పగ నెవఁడో పెరటితో వంజనఁజో

రుఁడెయను శంక నతనివెం

బడించి వట్టుకొనెదులసి బంటుతనమునన్ ॥

౧౧౭

చం॥ ఎదితనతాతకూర్చి మెయి నిచ్చెనుదండ్రుడికి మేలుఁగోరి; యె

య్యదితనకిచ్చెదండ్రుడియు; ననర్లు ముదివ్యమటంచెటింగియె

య్యదివయికోన్న మోహనఘ డైనగ రాజకుమారికిచ్చితాఁ

ద్రదిదశపదంబునందిన గతిన్ గడునుబ్బునొయట్టిహారమున్ ॥ ౩

గీ॥ వానిమెడలోనఁజూచి సంతభమముఁబొంది

యక్కటక్కట యీదుష్టుఁడాహరించె

సంచుఁగింకను ముష్టిప్రహారమిచ్చి

తనదుశారంబుఁ గైకొనఁగినుక వాఁడు ॥

౧౧౮

కం॥ యోసీపోసీవి పుల

తో నేలయఁటంచు నేనుదొరిగి చనంగాఁ

బై నెత్తెవత్తు విఁకనే

పూనిన నాయెనుట నిలువఁబోలు నెనీకున్ ॥

౧౧౯

అ॥ నన్నుఁగొట్టనేల నాకంఠమున వ్రేలు

నరముఁగొనఁగ నేల చలముఁబూని

దొంగిలింపలేదు తొంగలింపఁగఁగూర్చి

హారమిచ్చెరాజయాచితముగ ॥

౧౨౦

ఉ॥ అనవిని కిన్కమై కనులనగ్గిఁ వుల్కొనఁబల్కు దాసుడా
మనుజునిజూచి యోతులువ! మాయలుసాగవు చౌర్య
విద్యలన్

ఘనుడవఁటంచుఁ దెల్పుటకుఁగా సభ సేసిరె హారమిద్దయే
మనుజవిభుండు నీకుబహుమానముగాని డేబశ్యతోహరా॥

గీ॥ అనిన వెడనవ్వునవ్వుచు నతఁడుపల్కు

చౌర్యకౌశల్యమును జాల సభయొనర్చి

రవనిపతి యెవ్వఁడను నాకుహరివిఁడు

పెట్టిబాపఁడ! నిజముఁజెప్పెదను వినుము ॥ ౧౨౩

చం॥ ఎవ తెనురాజు రాజసుచు క్షౌర్యముద్దుగఁబిల్చు మందువే;

యువతికి బాసినీనుటు లోర్పున సేవలు సేయు మందు వే

ప్రవిమలపూర్ణ చంద్రముఖ రాజయి దాస్యమునకు నిచ్చివా

స్తవముగ నాదురాణి మయిదాసియు నైభజించునాత్మ

లోన్ ॥ ౧౨౪

కం॥ అనగరాజకుమారి యు

నూనంబగుప్రీతి నాసమున్నతిమదిలో

నూనుచు నీహారంబున్

దానై నామెడను వైచె దాపనికేలా ॥ ౧౨౫

కం॥ సలసలఁ గ్రాగెడు సీసము

బలిమినిచెవులందుఁ బోయువైఖరినవుడా

పలుకులుచురచురఁగాల్పఁగఁ

దులసీదాసుండు క్రోధధూమాక్షుండై ॥ ౧౨౬

అ॥ వాతవాతఁ బెట్టి పండ్లుడఁ బెరికించి

చీలికలుగఁ నాల్కుఁజేల్తువోరి!

- వట్టువడియుఁ గాల్పపైఁబడకీరీఁఁ
బ్రలగంబులాడి త్రొల్లివడె ॥ ౧౨౭
- కం॥ అనితన పాదుకతోనా
తనిశిరమునమూతిమీఁద దివుడలపై నం
దినయెల్ల నెలవులను మో
దెను రోసము సీసుమదినిఁ దెక తెకలాడన్ ॥ ౧౨౮
- ౧॥ దాసుఁడ్డిట్లు తనుఁగొట్టవాసిఁజెడక
యాతఁడ్డిట్లు సీగర్వచుడఁచివైతు
నేనుదొంగనొదొరనొ యాసీరిజాక్షి
నడిగినఁ దెలహఁగాదెయనుచు నంతి ॥ ౧౨౯
- ౧॥ తులసిదాసుని చెయివట్టి బలిమినీళ్ళి
సాక్ష్యమిప్పింతురమ్మని సాగినడువఁ
బొంచెయవ్వారికలహంబుఁగాంచుచున్న
లంజెఁగాంచిరివారొక కుంజమందు ॥ ౧౩౦
- ౧॥ వారిఁజూచినయంత నవ్వాగ కాంత
పారిగోవంగ గుఁకొచ్చి నాగొనక
యఁటిదగుల్కొందు పోరిఁపగిది
దీనయైయంతలోనన న్నియగుచు ॥ ౧౩౧
- ౧॥ రానిచిగునన్పు మోముపైఁగానుపించి
తులసి కేలునుదన కేల మెలఁచియెత్తి
యంసతలమున నిడుకొని హంసగమన
యల్లనల్లన నడుగిడుచనియె నిల్లు ॥ ౧౩౨
- కం॥ భరియింపరానివిహ
జ్వర తాపము నపనయింపఁజాలునొకొమనో

హర! పొదరిండ్ల విహరిం

బరయగదగదీరునొక్కోయాజ్యము గ్రానన్ ॥ ౧౩౩

మ॥ కినుకన్ దర్పకుండేయుసాయకమదా గ్నేయాస్త్రమైకాల్పనీ
ప్రణయాపాంగమువారుణాస్త్రముగతిన్ బైబర్హినవ్వేళజ
ల్లనిదై బాణమెనూనమైమదికి నాహ్లాదంబునధించునిన్
గనకేనొక్కక్షణంబునిల్వగలనా! కందర్పదర్శనప్రహా ॥

గీ॥ తులసిసీగతివంచించు వెలవెలంది

గినిసిగుంబెన కాండీటులనియెనంత

గవటవిహావనంగంబుగట్టి పెట్టు

మింతియవమతినే భరియింపజాల ॥ ౧౩౪

కం॥ మానసినులు రసపుత్రులు

మానసహసులయ్య మునలు మాసునృపులకున్

మానిసుల నజరులిడ నవ

మాన మెనేసానిదానిమంత్రికి నీయన్ ॥ ౧౩౫

గీ॥ అనుచున్నట్లు నీనేస్త మతసితోడ

సైచిత్రనిగాని నన్నుదస్కరునిజేసి

తిట్టికొట్టుట యెల్లనుదెలితెసిలిసి

నీపువేక్షింపసైరింప నేర్తునెట్లు ॥ ౧౩౬

గీ॥ అనుచుదనగుట్టు బట్టబయలుంగ జేయు

వానివారింపజోయి యవ్వార కాంతి

యొడలుగంపింప నాలుక ముడుతవడంగ

బలుక నేరకయున్నంత దులసియనియె ॥ ౧౩౭

ఏలమాటాడవే చెలి! యేలభయము?

యెవ్వడీ ప్రల్లదుడు వీనినెట్లుసెతు

నిక్క-మెటిగింపు మనఁగనానీచుడంత

నట్టహాసంబు సేయుచు నిట్టులనియె ||

౧౩౯

ఉ॥ ఈతఁడెవఁడొమున్నె పుడునేఁ గన లేదనిచెప్పుచుందో? దు
ర్నితినిహా మితఁడు హరించెనటంచని చెప్పుమందునో?
చేతలచేతఁబల్కులను జిత్తమునం బరదై వతంబవీ
పే తులనీ! యటంచు భజయింతును నేనని చెప్పుమంచువో॥

ఉ॥ కొంకునుజంకు లే కిటులు కుంఠెన కాఁడు నచింప వానికే
యంకిత సెప్ప లేక నమితాననయై చలితాళి లాంగయై
పంకిలచి త్తయై తులసి వంచన సెయఁగఁక నెవ్విధిన్
బాంకఁగవచ్చునంచుడలపోయుచునుండఁగ నానివైఖరిన్ ॥

గీ॥ చూచివాస్తవ మెటిగి సంక్షుభితుడగుచుఁ
జలము మైపట్టియపుడె యాకులఁజంప
నెంచియాలోన నిర్విణ్ణహృదయుడగుచు
తులసిమరుమాటఁబలుక క తొలఁగిచనియె ||

౧౪౨

కం॥ అంభోజాక్షా! మమతా

హంభావ స్తంభసంభవాద్భుతరూపా !

శంభుసు రేశవినుత! మ

గ్ధాంభోనిధిశయన! దానవాంతక! నృహరీ !

౧౪౩

మా॥ తిరుమల వర శైలాధీశ! యోశ్రీనివాసా
హరిహరగురురూపా! ఆగమోక్తప్రతాపా!
సురచిరమణిభూపా! స్తుత్యమత్స్యాదివేషా!
పరమపదవిభాతా! భక్తి మార్గప్రదాతా!

గ ద్య ము .

ఇది శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస శ్రీలెళ్ల మహా విద్యాపీఠ స్థాపనా
 చార్య శ్రీ నాగభూషణ శిరువర్య కృపాకటాక్షలబ్ధ
 సారస్వతో పాననాసాదిత సరస కవితావిలాస
 శ్రీనివాస కవికృత తులసీదాస చరితం
 బను మహా ప్రబంధంబునందు
 చతుర్థా శ్వాసము
 ఓమితి శివమ్.

శ్రీ శ్రీతుల సీదాస చరిత్రము

పంచమాశ్వాసము

వశ్యాంశితవత్సా!
గోవర్ధనధారి! శౌరి! శోపరిచాలా!
తైనల్యదానవిపుణా!
రావణదనుజేంద్రకంధర్! సభనచణా!

అ॥ వారకాంతచేత వంచితైయిట్లు
లింట్రికేగనోడి యెచటనేని
తిరిగితిరిగి ముందుతెరువునుగనలేక
కలతఁజెంది తులసియంతఁజెంది ॥

౨

క॥ పెడచెవిఁబెట్టితి గురువుల
నురువుల నిల్లాలియెడఁద నొగిలించితి నీ
చెడిపకుల్లోన పడితిన్
జెడితినే రెంట నకట! చింతింపంగన్ ॥

౩

గీ॥ నన్నెదవమ్ముగా మదిఁమ్ముకొనిన
ముద్దరాలిని నిరసించి బుద్ధిమాలి

నన్నుఁగన్గప్పి కపటవిన్యాసమునను
నీచరతిఁదేలు దుశ్శీల నిక్కమంటి ||

౪

కం॥ ఏమొగముతోడ నకటా!

ప్రేమార్థిగనగుచు మమత వీక్షింతును ని
ప్రేమని పలుకుదు నామెకు
నేమెయి నిష్కృతి నొనర్తు నీయఘమునకున్ ||

౫

గీ॥ గణికగాదది బంగారుకణికగాని

సానిగాదది చమవులసానిగాని

యనుచు స్తుతియించువాడ నేజననికెట్లు
చెప్పకొందును నాతప్పు నొప్పుకొందు ||

౬

సీ॥ నామూలమునఁగదా ననుఁగన్నతండ్రి దా
భిక్షాశియై కాళి వెతలఁగుదుచు

నామూలమునఁగదా నారీలలామంబు

మమత జీవితమందె మమతఁబాయు

నామూలమునఁగదా నామాత తనభ్రాత

మోముఁజూడఁగను మోమోటపడును

నామూలమునఁగదా నాసాటి భూసురుల్

దలలెత్తి నృపునొద్ద మెలఁగకుందు

గీ॥ రెందుమనియెద నెవ్వరినేమనియెద

సిగ్గుఘ్రానాడి మదిఁగలచింతయెల్ల

నున్నదున్నట్లు చెప్పుకోనొప్పుకొన్నఁ

దప్పుక్షమియింపఁగల మహోదారుడేడి ||

౭

కం॥ క్షమియింపుమనుచు నే దీ

నముగా నొరువేడనేల? నయమొప్పంగా

క్షమియింపుము రమియింపుము

మమతా! నీవాడనన్న మానినివిన దే॥

౪

ఉ॥ చెంతకుఁజేరినంతట నె చీదరఁ జీత్తుతులంబొనర్చి ని

ప్రస్కాంతియొనర్చుచుండుఁ దనుఁగాంచిన నామదినొచ్చు
నోయటం

చెంతయునుల్కి నాయెదుట నింతి కనంబడమానె నిప్పుడే

కాంతము రమ్మటంచు నెటు కాంతను బిల్తును సిగ్గుమాలు
చున్ ॥ ౪

కం॥ నలుగురిలో మెలఁగడుతఱిఁ

గలికిని రమ్మంచుఁబిలువఁగా ధృతినాకుం

గలుగదు నిదురతఱిఁజని

మెలమెల్లను దెలిపి పలుక మేలగునెన్నన్ ॥

౧౦

కం॥ అనినిశ్చయించి యొక రే

యిని నింటికిఁబోయి వంక జేక్షణ ప్రాంతిన్

గనుమూసి యుండుతఱిఁగని

వినయమునంజేరి ప్రీతి భీతియు బెనఁగన్ ॥

౧౧

కం॥ మునుచేసిన యపరాధం

బునకిదె నిష్క్రమియటన్న పోడిమినంతన్

దనహస్తపద్మముల న

వ్వనితామణి పాదపల్లవంబులఁ బట్టెన్ ॥

౧౨

గీ॥ వట్టివేళ్లకుమించి యావట్టివేళ్ల

శోకుడతివకు చల్లనై సుఖమొనంగి

విరహతాపంబు నార్చి యబ్బరముఁగూర్చి

మేలుకొలువంగఁ గనువిచ్చి మేలుతెలిసి ॥

౧౩

కం॥ సంబరము సంభ్రమంబు మ
 నంబును గలఁగంగఁజేయ నాథుని శ్రీపా
 దాంబురుహయుగ్మమును నయ
 నంబులఁ దానద్దుకొనుచునయమున బలుకున్ # ౧౪

గీ॥ పెద్దకాలంబునకు గనుపించితనుచు
 సంతసింతునొ కాక శార్వంబునొంది
 తేజమేదిన నీమోమునోడ జూచి
 దుఃఖమొందుదునో నాథ! శ్లోపదయ్యె ॥ ౧౫

కం॥ ఎందైనగాననీడకు
 డెందంబానందమందు తేవగలుగునం
 చుదలఁచి మదిని నీయా
 నందమె నాదనుచు నిన్నినాళ్లు శమింతున్ ॥ ౧౬

గీ॥ నీరసంబైన సరసులో సానంబు
 పగిది వైవర్ణ్యమునుబొంది వాడువారె
 నామనోనాథ! నీమోమిదేమి యకట!
 చకితమయ్యెను నామదివికలమయ్యె ॥ ౧౭

ఆ॥ పూర్వవృత్తమెంచి పురుషులదూషించి
 కనులనీరునించి కంటగించి
 యీసువెంచి తన్నునీసడింపక యిట్లు
 జాలిదలఁచు బేలఁ జాలవలచి॥ ౧౮

కం॥ అమలంబు స్వార్థహీనం
 బమాయిక మనూయలేనిదై యొప్పెడు ప్రే
 మము భూమానందప్రద
 ము మోక్షదము సగును బుణ్యపురుషులకనుచున్ ॥ ౧౯

గీ॥ పలుకులకుమించి యేమేమొలలఁపుగములు
మొలకలెత్తఁగఁ దులసి వ్యాకులతఁజెంది
తలఁచి తలవంచి యెఱి మమతాయటంచు
సాధ్యయొడిలోన వ్రాలి వినంజుడయ్యె ॥ ౨౦

కం॥ ఇరువురు పరశులగుచుం
బరిరంభ సుఖాబ్ధిఁ జాలవడిఁదోఁగుచుఁదా
రరయరు తూరుపుదెన న
య్యరవిందాపుండు తోఁచుటైన నయారే! ॥ ౨౧

గీ॥ విరహవహ్నిని నిన్నాళ్లు వేఁగి వేఁగి
వేగుటఁజరు దంపతుల్ వివశులగుచు
ఒండొరులఁ కూర్పు సతియునాఘండుగలియ
జగముతోఁచునె కైవల్యమగునిజంబు ॥ ౨౨

గీ॥ తృప్తితుడగువాఁడు చలువపందిరిని తనివి
ననక కొనరుచు శీతలజలముఁ ద్రావు
చొప్పునం గాంత సౌందర్యసుధను గ్రోలి
యెట్ట కేలకు దులసి దానిట్టులనియె ॥ ౨౩

చం॥ కడచినరాత్రి నేదొలుతఁగాంచినయప్పుడునీదుగాత్రమున్
తడలి కృశించియుండె దెలవారినపిమ్మటఁ జూడఁజూడ నే
తడరఁగ నీదు నంగకములన్నియు నూతనశోభఁదోఁచు నో
పడఁతిరో! యింతలోన నెటువచ్చెనె యీ స్తుషమాతి
రేకఘట ॥ ౨౪

కం॥ అనితననాఘండున సి
గ్గును సంతోషంబు మదిని గూడి పెనంగన్

వినయమున మమకపలికె వ

దనాబ్జమున లేనగవులు తాండవమాడన్ ॥

౨౫

గీ॥ నిన్నరాతిరివఱకు నాయున్నతెఱఁగు

నేమడిగెదది నేటికినిట్లు లవఁగు

నీకృపావృష్టి వైసోక నెట్టుదీరి

నట్టులయ్యెను నీదృష్టికట్టులైతి ॥

౨౬

చం॥ వెలవెలఁబోవు నీమొగము భీతిజనించిశరీరిందోవ సం

చలితములొను జూడ్కు; లవశంబుగ దత్తరమందు జిత్తి

మున్

గళవళమేల మద్భదయ కైరవ కైరవమిత్ర! దిన్యమం

గళమహానీయరూప! రసికప్రవరా! కవిరాజశేఖరా॥ ౨౭

గీ॥ భూతకాలంబు మడిఁ దలపోయఁ గాల

భుజగభూతంబెయ్యె చుట్టుముట్టుకొనును

ముందు వెన్కల దలఁపఁ పొందుటొప్పు

వర్తమానంబుతో నైక్యవర్తనంబు ॥

౨౮

కం॥ అని ప్రతిహితమగు వితమున

తనుఁబల్కిన సతి యుఁదారతకు సంతోషం

బునుఁబొంది తులసిదాసుఁడు

వసశ్రేక్షణిట్టులనియె బంసురఘణితిన్ ॥

౨౯

ఉ॥ నీతలఁపాత్మలో దెలియనేరక యక్కట! యింతదాఁక నా

చేతము తల్లడిల్లెను గృశించి శరీరము వెల్లనయ్యె నో

నాతి! హరిద్రకాంతులను నవ్వెడు నీతనుశోభఁగూడ నా

హా! తెలుపెలయింక జెలియా! యనురాగమె తోచునె

లడన్ । ౩౦

కం॥ అల్లుడిటు సాని విడి, తన

యిల్లాళికిఁ గూర్చెనని ప్రహృష్టహృదయయై

మొలమగు గూర్మిని మమత

తల్లి సుతను జూడవచ్చి తగనిట్లనియెన్ ॥

౩౧

గీ॥ కన్నతల్లిరో! నీవెఱుంగనివి లేవు

సతులధర్మంబులును సదాచాగములును

ననుభవంబున నే గనినంతవట్టుఁ

దెలుపుదానను వినమని వలికెనిటులు ॥

౩౨

గీ॥ ఏకచారిణియై యున్న యిందువదన

పతియెనిజ్జడైవతంబని మతిని దలఁచి

సత్యవర్తనమంది నిష్కపటభక్తి

గూఢవిప్రసంభయై నాథుఁగొల్వవలయు ॥

౩౩

గీ॥ సోదెఁజెప్పెడు ప్రప్రశ్న కాగిసతఁలు

వేరు వెల్లంతులిడు మూలకారికలును

క్షపణకాదులు భిక్షుకీశమణగణము

చెలిమిసేయంగ దగరెప్పుకులసతులకు ॥

౩౪

కం॥ పతికిం బథ్య మపథ్యము

హిత మహితియు గుర్తెఱింగి యింపగునవి స

స్మృతితోడవంటకంబులఁ

దతిమించక చేయవలయుఁ దరుణీమణికిన్ ॥

౩౫

గీ॥ ఇంటికేతెంచు పెన్నిటియెల్లఁగఁ దోసి

భవనమధ్యంబునకువచ్చి స్వయముగా నె

పాదములుగడ్డి కింకరీభావ మొప్పు

దరుణినిలువంగవలె సావధానయగుచు ॥

౩౬

కం॥ పతికింగూరుచు బంధు

ప్రతతిని ముత్రాళి నుచితవైఖరి నెపుడు

న్నతిసేసిప్రీతిఁ గొల్వము

పతివశ్యుండగులకిదె యుపాయముతల్లీ ॥

32

గీ॥ ఎంతకల్లియున్నఁగాంతున కెఱిగింప

కీయరాదుదాన మేర్పికెన

భోగ్యవస్తుచయము పూర్వమైయుండెనీ

భోగతౌల్యబుద్ధి పోలదెపుడు ॥

33

గీ॥ తల్లియూరీతిఁదనకు హితంబుఁజెలుప

భక్తిగ్రహించి యాసాధ్యపతిని గొల్చి

మోదమునఁ గూడెనల పోకభోదెనెనసి

యల్లుకొనియెడు నానాగవల్లిపూలె ॥

34

కం॥ ఇరువురు విద్యావంతులు

నిరువురు సౌందర్యఖనులు నిరువురురసికులుల్

ఇరికొంగిళ్లన్ జగమే

మరు టరుదేమరునికేళి మఱగులయరుదే ॥

35

సీ॥ రాగవిన్నూర్తిమై రాజీవదళనేత్ర

వీణవాయింతుచో వీనులొగ్గు

భావగర్భితభంగిఁ బైదలిపాండగఁ

దతవాద్యనైపుణిఁ దాను నెఱపు

తన్మయత్వంబునందన్వి సృత్యమునేయ

ననురూపమాగీతమును నయించు

సృత్యగానక్లాంతినింతి పోలఁగఁగూర్చి

విరిపాన్పుపైఁజేర్చి విరతిఁగూర్చు

గీ॥ పాడిపాడించి యాడించి గూడియాడి
తోడునీడగఁ దన్నితోడ్తోడమెలఁగి
నిర్భరానందవార్ధి మునింగి తేలి
విశ్వమెల్లనుదులసీ దా విస్మయించు ॥ ౪౦

కం॥ చతురంగమాడు సతితో
చతురవచోరచనలీల సరసములాడున్
మతిఁదిలఁప కాగతానా
గతముల విహరించు సుదతికొఁగిలి నెప్పుడున్ ॥ ౪౧

గీ॥ అంతనొకనాఁడు చదరంగమాడు తఱిని
యొండొరులగెల్పు పూనికినుత్సహించి
యెత్తుకెదురెత్తులెత్తుచు నింతిమిన్న
నర్మగర్భంబుగాఁ బల్కెనాఘజూచి ॥ ౪౨

గీ॥ ఇంకఁదావేడి నీకునాయేఱుఁగిదిగొ
నడచెఁగట్టెను నీయాటనాథ! యనఁగఁ
గట్టెనెన్నఁడొ నీగజగమనమునను
గల్గి! నాయాటలనినగఁ దులసియంతఁ ॥ ౪౩

గీ॥ మాధవసమాగంబును మదినిఁగోరి
తఱినిరీక్షించు వనలక్ష్మీ సరణిసీయ
సుగ్రహంబునకై వేచినోచుటాకఁడె
మరులుకొనఁజేయు నేర్పు లమరునెనాకు॥ ౪౪

గీ॥ కవివతంసమ! నీనుడికార మెల్ల
నీయమాయికురాలిపై నేలచూప

నాశుక వనంబుపై నాకునాసమెండు
పల్కుమేదైనఁ బద్యరూపమునననిన॥

ర ౬

గీ॥ కలికిఁగన్గొని యిట్లనుఁడులసి యపుడు
తీసిపోదువెనాకు నిందీవరాక్షి
మదనసంప్రీతికై ప్రతిమాలలీలఁ
బద్యరత్నంబులనుగూర్చు వారమనుచు ॥

ర ౭

గీ॥ పద్యమొక్కఁడుదాఁ బల్కుపడఁతిదాని
యంతిమంబగు నక్కరమాదిగాగ
మారుపద్యంబుఁ జెప్పఁగమ్మఁడులసియు
నందుకొనెనిట్లుకీడించి రాలుమగలు ॥

ర ౮

తులసి:—

కం॥ శుకవితతిపల్కు నటు లా
శుకవిత్యంబెన్న భావశూన్యంబగునా
శుకవిదళితఫలమధురము
సుకవిత్యంబధరమట్లు సుధయెయ్యెనంగున్ ॥

ర ౯

మమత:—

కం॥ గానముఁగవితయుఁ గలిగినఁ
గాననమే నాకమా జగాన వికేదియుం
గానముగా నలినాక్షునిఁ
గాన, మునీంద్రులకు సులభగతి యగునవియే ॥

౧౦

తులసి:—

కం॥ ఎన్నమనోహరిణియగు
నన్నులమిన్న దనవెంట నమరినఁగాదే

వన్నెయొసంగును గవితకుఁ

దిన్ననిసంగీతమునకుఁ దెన్నుఘటించున్ ।

౫౧

మమత:—

కం॥ చానలుకోసలు తేనెలు

నూనాస్త్రీచీలలన్ని శుభములెవనిచే

హనుంగలును వాని ర

మానాఘంజిక్కఁ జట్టుమార్గమువరమా ॥

౫౨

తులసి:—

కం॥ బే॥ గాక జగమిదెల్లను

భోగీంద్రశయానుడ నెడు బుద్ధినిలిచినన్

బాగోగులెన్న నేటికి

యోగముభోగంబునరయ నొక్కఁడెహఁగా ॥

౫౩

మమత:—

కం॥ కాకేమివిశ్వమెల్ల ర

మాకాంతుడయన్నమాట మదినినిజముగా

మేకొన్న హాలహలముం

గైకొనవలె నమృతమట్లుగా నమబుద్ధిన్ ॥

౫౪

తులసి:—

కం॥ ధీరతల్ బకటింపఁగ వా

కూర్పురులువేదాంత తత్త్వగోష్ఠులలో నం

సారమసారంబని మమ

కారమువిడువంగ లేరుగాయెప్పట్లన్ ॥

౫౫

మమత:—

కం॥ బక్కరి టంకులమాటలు

తెక్కకుఁగొననేల భువిని లేరాసములై

దిక్కలంబుల నెన్నక

దృక్తైశేషించినిల్పు ధిరవతంసుల్ ॥

౫౭

తులసి:—

కం॥ సోలుచునీ కౌగిటిలో

గాలముదిక్కులును నాత్మఁగానచు నాకిం

కేలా? యోగము యాగం

బేలా? స్వర్లోభోగమేలా? బేలా ॥

౫౮

గీ: అంగజుని నిట్లుతనియింప నంగవించి

యతనిజనకుని తులసిదామతెదలఁపఁడు

తండ్రికొడుకుల సమముగాఁ దనియఁజేసి

యతిశయించెదరే యుపరతులొక్కతులు ॥

౫౯

కం లలనాలోలుండగుచున్

తులసీదాసుండు మెలఁగు తోయముధరణీ

తలనాథుండెఱిగి తొల్లటి

చెలిమినినవ్వానిఁ దెలుపఁజింతించి తగన్ ॥

౬౦

కం॥ తనుఁజూడ రమ్మటంచును

జననాథుం డెన్నోమార్లు చనవునఁబిలిపిం

చిన వాడు సరకుసేయక

మునుపటివైఖరి నెయఁతిపురిలోనున్నన్ ॥

౬౧

కం॥ విస్మయముఁజెంది మనమున

విస్మయమొకయింత లేక పృథ్వీపతి దా

- సస్మితుఁడౌచున్ వెన సత
తస్మగ్ లీలావిలోలు దర్శింపంగన్ || ౬౦
- గీ|| తులసిదాసునియింటి క య్యలఘుచరితుఁ
డెలమి నేతెంచి తనరాక యెఱుంగఁజేసె
వ్యాజమెఱుంగని స్నేహసంబంధమున్న
స్వామిసేవక భేదమెంచంగఁబడునె|| ౬౧
- కం|| నరపతి దనకై తనమం
దిరమున కేవచ్చెనంచుఁ డెలిసియునంతః
పురివెడలిరాఁడు దాము
మృరముగ మోహంధమగ్నమానసుఁడగుటన్ || ౬౨
- చం|| అరమర లేని కూర్మిమనుజుధివుఁడేతనుఁజూడవచ్చినన్
విరసముఁదోచగాసుతుఁడు వెంగలియైయెదురేగఁడయ్యె;నా
నరపతి కోపగించునొ మనంబున నేగతిశిక్షసేయున్
హరహర! యేమిచేయుదునటంచునుదాసునితల్లిపొక్కుచున్ ||
- కం|| శయనాగారములోనికి
రయమునఁజొరఁబాటియేర! ప్రాజ్ఞతతెఱుగే
ప్రియమున రాజే నీకై
దయసేయఁగ దోషభంగి దాగదవకటా! || ౬౩
- గీ|| రాజునెఱుంగవా? యెఱుంగవా రాజసభల?
రాజమర్యాదలెఱుంగ వేరా? జడుండ
నిన్నుఁదనయంతవానిగ నెన్నుకొన్న
యధిపుమైత్రికి విశ్వాసమైనవలదె|| ౬౪
- కం|| మితిలేదే? తతిలేదే?
చుతిలేదే? యిది గృహస్థమార్గంబే? భూ

- ✓ పతి పడిగానైయున్నన్
 సతికొంగిలివిడిచి రావనంగతశీలా॥ ౨౬
- గీ॥ తల్లి యారీతిఁదనకు హితంబుడెలుప
 సరకునేయక తులసి కసకుకొనంగ
 నాథునవివేకమునఁగడునాధిఁజెంది
 యతనిబోధింపనెంచి మమతయునంత॥ ౨౭
- కం॥ తలపంకింపులచే జూ
 పులయదలింపులను సతియుఁబొమ్మని తెలుపన్
 వెల వెలఁబోవుచు శాపము
 బలిమిని నిల కివతరించు వాసపువరునన్॥ ౨౮
- గీ॥ మేడదిగివచ్చి మెలమెల్లమేదిసీతుఁ
 ✓ జేరబోవఁగ సతిఁడు సుస్మేరివదన
 కమలుఁడై వానినదఁగ్రుచ్చికొంగిలించి
 మఱచిపోయితిగాఁబోలు మమ్ము సఖుఁడ॥ ౨౯
- గీ॥ సర్వమతములసారంబునంగ్రహించి
 నూత్నమతమును నెలకొల్పుయత్నమునను
 సకలసకలాళిఁబిలిపించి సభయొనర్తు
 సరభసంబుననిన్ను నాసభకుఁబిల్వ॥ ౩౦
- గీ॥ అరుగుఁడెంచితి నీపులేనట్టిసభలు
 శోభగాంచునె? యెందరేసూరులున్నఁ
 జక్కలెన్నేని సభమునఁ బిక్కటిలివఁ
 బండువెన్నెలతేని సౌభాగ్యమున్నె॥ ౩౧
- కం॥ ఈ సాయంకాలము మొద
 లా సభ పదు నేనుదినములయ్యెడు వినుమీ

- భూసుర! యిప్పటినుండియు
నానరనవసింపవలె ననారతమీవున్ || 23
- గీ॥ అనుచు, బియ్యమొప్ప నీరీతిమనుజవిభుఁడు
పలికి చేయూతయొనఁగి యంబొరిలోని
కతని నెక్కించుకొని చనె నతిరయమునఁ
బలుకఁడయ్యెను దులసిద్భిగ్భమముఁజెంది || 24
- కం॥ జనవిభునితోడ నిట్టులు
తనతనయుఁడు రాజసభకుఁ దరలిన మనమం
దున సంతసించి, కోడలిఁ
గనుఁగొని రత్నాంబవల్కుఁగాఁదొడఁగెనిటుల్ || 25
- కం॥ వారాంగనవిడిచి సదా
చారుండయినాఁడటంచు సంతోషింపన్
వారకమారవశుండై
నీరమణుఁడుబేలయయ్యె నీవెఱుంగవలె || 26
- కం॥ యుక్తమయుక్తంబనకా
నక్తిన్ నినువిడువవిభుఁడశక్తుండై నన్
రక్తిచెడకుండ నాతని
యుక్తిన్ బోధింపకుంట యొగ్యతతెఱుగే || 27
- కం॥ వెంగలియగుచో నాథుం
డంగనయేహితముఁడెలువనగు వినయమునన్
అంగీకరించినాఁడని
కొంగునముడివైచుకొంటె కోడలమగనిన్ || 28
- గీ॥ సిగ్గుపెంపునసొంపుగాజేపుఁడు
వడనవనజంబు నించుకవంచి మమత

యత్తక్లిటనె నయము వినయముఁదోఁప
విభుని చిత్తంబుచొప్పునఁ బ్రీతిగూర్తు

౭౯

కం॥ నూచనగానపుడప్పుడు
తోచిన చందమున విభునితోఁబల్కిన నె
ట్లోచాతుర్యంబునఁదాఁ
ద్రోచున్ నామాటనర్మఘోరణి నగుచున్॥

౮౦

గీ॥ ఆయనకు నెట్లయట్ల విధేయురాల
నత్త! నీకును; బలుమాటలాడనేల?
పతికి హితమెద్దియో నీవుపనిచినట్లు
చేయుదానను నీమదిచింతవలదు॥

౮౧

గీ॥ అనిన రత్నాంబయిట్లను నకట! నాకు
మచ్చరంభాకొ మీవయి మగఁడు నీవుఁ
గూడియాడుచు సుఖియింపఁజూడ లేనె
యైనఁ గొన్నాళ్లు పుట్టింటికరుగుమీపు॥

౮౨

గీ॥ దప్పిలేనట్టి పానంబు ధవళనయన!
యాకలియెలేని భోజనంబుఁ సిచూడ
విరహమెఱుఁగని భోగంబు వెక్కనమగు
విరహమేసుమ్మ ప్రణయాభివృద్ధికరము॥

౮౩

కం॥ అనపాయనియై విభునిం
బెనఁగియు జగదంబ దాను విశ్వంబగుచున్
గనరాని విభునికై కను
ఘనవిరహముఁదిరిగి పడయఁగైవల్యంబున్॥

౮౪

గీ॥ ఇట్లు కోడలి నొప్పించి హితము నెంచి
యంపెనాపెను పుట్టింటికీ తీరయమునఁ
బుత్తుండెప్పుడు వచ్చునోపొలఁతినరుగ
వలదనునొయంచు రత్నసర్పభమముఁజెంది॥ ౮౫

కం॥ అట రాజసభను దాసుఁడు
కటకటఁబడి రాజుపైనఁ గనలుచు నకటా!
యటమటముఁజేసి మమతా
కటాక్షములు లేకఁ బ్రతుకఁగలనాయచుచున్॥ ౮౬

కం॥ మమతందలపోయును గా
ని మతవిషయములను మదినినిల్పఁడుదాన
ర్వమతగురువులుండిన భూ
రమణునిసభలో నదెట్టిరాగంబొకదా॥ ౮౭

సీ॥ యోగశాస్త్రప్రశ్న లుర్వీకుండడుగ స్త్రీ
సంయోగసౌఖ్యంబు స్మరణనేయు
నక్షి పూరుషు నెంచు ననుప్రదెల్పుమటన్న
కాంతాకటాక్షంబు జ్ఞప్తిదెచ్చు
గుంభకాభ్యాసంబు గుఱినిదెల్పుమటన్నఁ
దలపోయఁ గుచకుంభముల బెడంగు
బ్రణవమాహాత్మ్యంబుఁ బ్రశ్న నేయఁగఁదాను
బ్రణయమహిమమెంచు భావమందుఁ

గీ॥ దెల్పు పురుషార్థముల నుపాదేయమనిన
నుడిగి పురుషాయితక్రీడకొప్పటనును
బ్రహ్మనూత్రార్థమడుగ విభ్రాంతుండగుచు
నాతికటిన్మాత్రఫుంటికానాద మెంచు॥ ౮౮

కం॥ పరునకువిష్ణుపదంబే

శరీరమని జుఘలువల్కు సరసముగఁబొరిం

బారివిష్ణుపదవలగ్నా

వరిరంభమె కృత్యమనును బ్రహ్మమునెఱుగన్॥

౪౯

కం॥ కామోత్కంఠతమనమునఁ

గామేశ్వరునిల్పి కొలువఁగాఁజాలక యా

భూమిసురుఁడార్తుడగుచున్

భూమిశునిఁగన్న మొఱిఁగిపోయెరయమునన్॥

౫౦

గీ॥ వేటకానికి మిగులంగ వెఱచిపఱచు

తేడిచందముదోపనవ్వాడు గృహము

దెనకుఁబర తెంచె సౌభ్రమంబెనఁగ మదిని

విరహతాపంబు కరముదుర్భరముగాఁ॥

౫౧

కం॥ ఆ లింగని, యంతటివాఁ

డాలిం, గనకుండ లేక యరమెయినిడె ని

ల్లాలిం గని, యాలింగన

లీలం, గనకింకనుండ లేనని యతఁడున్॥

౫౨

కం॥ ఇల్లంత వెదకిచూచియు

నిల్లాలింగవక ధైర్యహీనుండగుచున్

మెల్లనడగ్గుత్తికతో

తల్లీ! నీకోడలేడ? దావకచెవుమా!॥

౫౩

గీ॥ అనిసర త్నాంబయిట్లును దనయఁజూచి

రెండుదినములలోనె యాపఱితిసభ

ముగిసెనెట్టులుచెవుమ యాముచ్చటలను

బ్రమద మొనంగంగఁ గోడలువచ్చుదనుక ॥

౫౪

గీ॥ పాదుపావారు నిష్పక్షపాతబుద్ధిఁ
జర్చజరుగంగనిచ్చిరే సర్వమతము
లందు నెయ్యదియు త్తమంబనిరివారు
నిన్ను సభలోని బుధులు మన్నించినారె ॥

౯౫

గీ॥ అనినవినిపించుకొనక యామనసిజార్తుఁ
డంబకునుమారు వల్క్లకయచటువాసి
పరిజనంబులనడుగ నొక్కరిని తెలిపెఁ
బుట్టినింటికిఁ మమతదాఁబోయెననుచు ॥

౯౬

గీ॥ అప్రియంబైనయవ్వార్త యతనికపుడు
పిడుగువడినట్లుగాఁ గనిర్విణ్ణుడగుచుఁ
గూలఁబడిపోయి స్తబ్ధుడై కొంతవడికి
నల్లనల్లనదెలిపెంది యార్తుడగుచుఁ
బొలఁతిస్మరియించుకొని తలపోసెనిట్లు ।

౯౭

కం॥ నీయెడఁజేసిన దోసము

పాయఁగఁబాయరయె నీదుబాహుండువులం

దే యడఁగియెపుడునీకు వి

ధేయుడనొనన్ను నిట్లు తెగడందగునే ॥

౯౮

కం॥ ఆమతచర్చలు మతకరి

జూమియలాగొడవ లేల పోనిమ్మనుచున్

నామమతయె నాకభిమత

మేమన్నను సరియెయంచు నేనరుదేరన్ ॥

౯౯

ఆ॥ మొదటితప్పనెంచి మదిలోనశఁకించి

కూర్మి కొలఁదిఁ జూడఁగోరినావె

త్రికరణముల నిన్ను దేవతగా నెంచి

కొలుచువా నికూర్చి గొలువ నేల ॥

౧౦౦

కం॥ నిమిడించి యొక్కక్షణమై

ననుమనఁగను వశమెనాకు నశినదళాక్షి

ననుమతవిడిచి పోయినఁ

బని లేదిఁ కనేనెలేన భావమెజగమున్ ॥

౧౦౧

గీ॥ పరువులెత్తుచుఁ దడఁబడి పడుచు లేచి

నురుగులురలంగ వాహినీతరుణి విభుని

నంబునిధిఁజేరితన్మయ త్వంబునొందుఁ

దిరిగిచూచు నెపుట్టింటి తెరువునేని ॥

౧౦౨

ఉ॥ ఏమనువాఁడనిన్ సరసిజేక్షణ? నిన్ గనకుండ నెవ్వధి

న్నేమనువాఁడనీ వెఱుంగవే? తలిదండ్రులఁజూడ వేడితే

నేమనివీడినన్ని చటనేగితి నాకెఱిగింపకొంటిమై

నేమనిపిల్చు లేకయివుడేఁ జనుదెఱును మామయింటికిన్ ॥

కం॥ మామకు లోకువయైనన్

మా, మా, యని యాజ్ఞ వెట్టి మానముదీయున్

మామను లాఘవపఱవం

గా మమతయెనంగుమదినిఁగాంతామణిపై ॥

౧౦౩

కం॥ దక్షుండనంచని మును పా

దక్షుడుగనుగాన కతులదర్పము వెంచెన్

ద్రక్షుని యవమతియే యువ

లక్షణమగుశ్వశుంపనతిలాంసులకిలన్ ॥

౧౦౪

కం॥ అత్తింటియల్లుడగునే

నత్తమిలుం బరువుమురువునధికారంబున్

మెత్తవడియరయకొప్పినఁ

బెత్తనమిఁకసాఁగనీదు పెండ్లామయినన్ ||

౧౦౬

కం|| సతిఁగూడఁబోవు సీతా

వతికడ్డుగనిలిచినట్టివారిధివరునన్

మతిమాలిమామయేయిల

నతివతులనడుమఁబారువు సంకల్పించున్ ||

౧౦౭

ఉ|| కీరము లేమెఱుంగుఁగలికీ! యనువాదమెకాక నేఁడు నా

కీరములోననుండి హృదయేశ్వర! రమ్మనుస్వాగతోక్తులం

గూఁదిమినీవెయన్నటులు కొంకకపల్కును దొంటిరీతి నా

కీ రవళించుచిల్కలివియేలనె? బేలనె? వ్యానమానినె?

చం|| పికములురామచిల్కలరవిందమరందమిఁకదయోగముల్

వికచలతాంతసంతతులు వెన్నెలలున్ నినునీదుకూటముల్

నకియరొ! మాటిమాటికిని జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుచుశంబరారిసా

యకములనైనగాయములనక్కట! రేఁపుచుహింససేసెడిన్ ||

గీ|| చెలియ! నీచనుదోయివసిండికొండ

నెత్తములపైన విహరించునెఱియలవడు

సమయమందు వినీతుఁడై చలువఁగూర్చు

చందమామయె వెచ్చనిచందమొందె||

౧౦౮

కం|| శిరమున బహ్నునితనయయు

శరీరమునహైమవళియు సతతముఁగొలువకొ

భరియించెహరుఁడునిన్నెటా

తరమా! హరిణాంక! యొరులుదరిఁజేర్పంగన్ ||

౧౦౯

గీ|| సుదతి? నీమోముచందురుఁజూచుతమిని

సరకుసేయనుదన్నంచుఁజంకురుండు

- వేంచుడటివేచి, పగదీర్చవేడి వేడి
కీరణముల నివృకణములనురలఁజేసి|| ౧౧౨
- గీ|| నీ ప్రతాపంబుఁగాల్పనే నీరజారి!
వెన్నకన్ననుమెత్తనా వెలఁదిమనము
నించుకేనియునటఁగరగించ లేవు
తాఁళ్ల గరగింతునంచనిత్రుళ్ళేదేల|| ౧౧౩
- కం|| మిగులుకుమినుక్కని మింటం
గునుకుచునిన్నెప్పుఁ జుట్టుకొనునింతటి చ
క్కనిచుక్కలను గని మరిసి
కొని మిడిసెదు మమత కాలిగోటిక వెనయే|| ౧౧౪
- కం|| నీకింత గర్వమే దో
షాకర! నాకాంత యాననాబ్జమొకింతే
పైకెత్తిచూచెనేనియుఁ
బోకుందువెయ్యగారుఁజేరుఁబోడిమిలేకే|| ౧౧౫
- కం|| ఓ కాంత నన్ను నీవీట
లేకాకినిఁజేసిపాసియేగిన నకటా!
రేకెత్తిమరునిశేనలు
మూకలుగానెత్తివచ్చి ముసరిమసఁగెడున్|| ౧౧౬
- కం|| నాయపరాధముసైపవ
ప్రేయసి! నాయెడఁదఁజీల్చి పీక్షింపుమటన్
ధ్యేయమగురూపుఁదాలించి
యేయువతి వసించి నన్ను నేలునొయెపుడున్|| ౧౧౭
- కం|| ఏమియొనర్పఁగ నేర్తును
భామిని! నీ మోముకంటబడకుండినయే

నీమహియెల్లను శూన్యం

బైమున్గినయట్లుతోచు సంభోనిధిలోన్ ||

౧౧౪

ఆ|| కావ్యపఠనమందుఁగాలంబుగడవంగఁ

దివిరిగంధములను దెఱచిచూడఁ

గనులఁగట్టినట్లు కాంత! నీమూర్తియే

తోచునక్షరంబుతోఁపదొకఁడు||

౧౧౫

కం|| అనియిటులార్చిని దన కాం

తనుదలఁచుచుఁడద్వియోగతప్పుండై యా

ఘనుఁడర్ధరాత్ర మగుటం

గని, దిగ్గన నిల్లువిడిచి కనుకనియెనఁగన్ ||

౧౧౬

గీ|| బేలలీలను గుఱ్ఱాలసాలఁబొచ్చి

జీనిఁబూన్పక యొక్క తేజీకి నెరిగి

వెంటఁదరిమెడురిపునైన్యభీతిఁబాటు

పాటుఁబోతట్టులకెడ త్రవారియూరి

దారిఁబడివాయువేగానస్వారిసేసె ||

౧౧౭

కం|| అలదమయంతీవిరహః

నలతప్పుండైన నలుఁడునాఁడును నేఁడీ

తులసియె యశ్వహృదయమును

దెలిసిన నెఱరాతు లీప్పధివిలోనెన్నన్ ||

౧౧౮

కం|| హరిదశ్వుని యశ్వంబుల

హరివాహము నవఘళించి హర్యుత్తమ మా

విరహఃనలతప్పునిఁగని

కరముమదిని గనికరించుకరణిం బర్వెన్ ||

౧౧౯

కం॥ కంచెలమంచెల యడ్డము

లెంచక లంఘించి వాగులేరులు గుట్టల్

మించుచుండులసీదాసు వ

శించితురంగమము యమున నేడ్డెఱిగేరెన్ ॥ ౧౨౪

ఉ॥ ఆయమునాతరంగిణీ భయాపహమా పెదనల్ల త్రాచురూ

పై యెదుటంగనంబడగ నశ్వమువిభ్రమమంది హేషలన్

జేయుచునెంతగా జబుకు సేసియదల్చినగాళ్ళ గుమ్మినన్

వేయగుముఠదు నొక్కడుగు వేయివిధంబులబుజ్జగించినన్ ॥

కం॥ ముంగాళ్ళఁ బైకి నెత్తిర

రంగిణిజోరఁబార జంక్రిచున్నడి పిదపం

జెంగుచు వెనకడుగిడెడుతు

రంగముఁగని తులసిదాసు త్రస్తాత్మండ్రి ॥ ౧౨౫

కం॥ అయయో! యెట్లుతరింతును

హయమిదివెనుదీయు, బోయఁడైమరుఁడేచున్

బ్రయురాలిఁ జేరనీయ క

దయయెయముచెలియలిచట దానరికటెన్ ॥ ౧౨౬

కం॥ అత్తవిధింపఁగఁదానో

రెత్తఁగభయమంది పుట్టినింటికి నటులో

యత్తలపాటునఁ జనెఁగా

కెత్తిఱునవన్ను విడుచునింతినిముసమేన్ ॥ ౧౨౭

కం॥ విరిశరములబారికి నా

పురుషత్వమెవమ్ముగాగముగ్ధయెటోర్చున్

గరుణించివిడుపు మీ మ

ద్విరహంబునఁగుండు సతి నధీరనుమారా ॥ ౧౨౮

గీ॥ మమతనూదికి దండెత్తుమరుడు నిజము
యమునయరికట్టగలదెల్లదమనమకట
మారుతేజీకిఁజెక్కి లమరినకతన
నడ్డమాకయులేక మిన్నంటియెగయు ॥ ౧౩౦

గీ॥ పొంగిపోయెదు విభుజేరనంగవించి
'అత్యవత్సర్వభూతాని' యనుటవినవె
యాలుమగలకు నడుమనీలీలనిలువ
యమున! నీవంటి యిల్లాండకగునెనీతి ॥ ౧౩౧

ఆ॥ నవతులేని నవతినహవాన సౌజన్య
గరిమఁగాక నీకుఁగలవెయమున
స్వామిఁబొందునట్టి స్వాతంత్ర్యమింతకే
ఁజెంతపొంగిపోవనేల చెప్పుము ॥ ౧౩౨

గీ॥ వల్లవాంగన లలనాఁడువాసుదేవ
విరహమునఁగుండ నవ్వారిఁగరుణఁజూచి
తాంతుఁగూరిచి పున్నెంబుగట్టుకొంటి
వనుటద్వాపర విషయంబెయమున తలఁప ॥ ౧౩౩

గీ॥ యమునచేగఁగునంత రాయముననిటులు
తులసిదాసుఁడు మదననిస్తులశితాంబ
కములసంవిధగ్నాత్మఁడై కమలికమిలి
బెట్టిదంబగు సాహసముట్టివడఁగ
నిట్లుతెర్కించుమది నిశ్చయించెడుదకు ॥ ౧౩౪

కం॥ విరహోభియు యమునయుదు
స్తరములతలపోయనైన ధైర్యమునయమా

వరజా నరియింపంగనే

దొరకొన దొరకొనును విఁహతోయధిదాటన్ || ౧౩౫

కం॥ మారుఁడుతిలపోయ మహా

మారియెయవ్వానిచేత మ్రందుటకన్నన్

ధీరతనీదుచు నవ్వల

తీరముఁజేరుటయొయందె తీరుటామేలౌ || ౧౩౬

ఉత్సాహః—

దేహమెప్పుడైన విడకతీరునొక్కొయికనం

దేహమేలయనుచుఁ దులసిధీరభావ్రుఁడగుచును

తాహమోహసాహసాతి శయములావహిత్తంగా

గేహినిన్ సృరించు కొనుచుఁగీడుమేల్దలంపకే || ౧౩౭

కం॥ వాహమును విడిచిరయమున

వాహినిఁజొరఁ బాటిగంధవాహరయమునన్

బాహోబలమునఁ గినుకఁబ్ర

వాహముఁజీల్చినటులీదఁ బారంభించెన్ || ౧౩౮

ఆ॥ ఏది, యేది, యేదియిల్లాలి పైఁగూర్చి

నీద, నీద, నీద, నేదెబలము

ఈగవడకి వడకియేది దిక్కగునంచుఁ

బేడవడినుది విలపించుతేటిని || ౧౩౯

గీ॥ తెప్పచందముదోపంగఁ దేలియెదియొ

వడిగఁగొట్టుకపోవంగఁ నొడిసిపట్టి

దానియాధారమున నెట్లాదాటి తులసి

దానుఁడవ్వలిదరిఁజేరి తత్తరమున || ౧౪౦

గీ॥ అనతిమూరంబుగానున్న యత్తవారి
 నిలయమున కేగి యేరికిఁ దెలికుండ
 లోపలికి నేగి ప్రియురాలి లేపియామె
 నపుడెయింటికిఁ గొంపోదునంచు నెంచి ॥ ౧౪౧

ఉ॥ సోభణగండ మార్గమునఁ జోరునిలీలను దూరెనింటిలో
 మారశిలీముఖవ్యధితమానసుఁడై పెరివారుచూచినన్
 గౌరవహానియంచనక కామనిషాదుని బాసికోడుచున్
 బారుమ్మగమ్మ లేతెరవుఁ బట్టఁగ నైనను సంశయించునే॥

గీ॥ క్రంతమార్గాననిటు లర్ధరాత్రమందుఁ
 దులసికడుకప్తమున నెట్లాదూరిదూకి
 కాంతవెదకుచుఁజేరి తానంతిపురిని
 నింతులనుగాంచె నిద్దర నేకశయ్య ॥ ౧౪౩

గీ॥ చూచినంత నె నిదురించుసుదతులందు
 నొక్కరితయత్తయనియు వేటొకతమమత
 యగుటదెలిసెమగాని మార్మొగముగాఁగఁ
 బండుకొనియుంట నేర్పరుపంగ లేక ॥ ౧౪౪

కం॥ పరికించిచూచి దాసుం
 డరుంధతియటులతి సూక్ష్మచూదీపమునన్
 దరుణిన్ గుటితించితిని
 దరిఁజేరఁగఁబోవునట్టి తరుణమునంచున్ ॥ ౧౪౫

గీ॥ దైవవశమున నొకగాలితాకువలన
 వీగుదివ్వియతోడ వివేకమాటఁ
 దడవులాడుచుఁదమి మమతయనితలఁచి
 యత్తిచెయిపట్టితిగిచెఁ గామాంధుఁడతఁడు॥ ౧౪౬

గీ॥ ఉలికిపాటున మేల్కొలించి కలికియగుఁ

జోరులను భ్రాంతి నార్వంగసుతయు లేచి

బొబ్బ వెట్టంగఁ మలసి సమ్మాడచిత్తుఁ

డగుచుమంచము క్రిందికిఁ దిగెనుబిడవ

౧౪౬

ఉ॥ దొంగలుదొంగలంచునుదతుల్ భయవిహ్వలచి త్తతాచునా

ర్వంగ, గృహంబులోనిమగ నాచుమేల్కొనియీ పెంగ త్తిడా

లుంగయిఁబూనివెన్నివియలుంబవలట్లు వెలుంగొనర్పఁగా

జెంగునవచ్చియుచ్చులచజేల్చు మకొట్టుమకట్టుడంచునున్॥

కం॥ కోలాహలంబుతోనా

భీలంబుగ బొబ్బలిడుచు నెవకియిటునఱుల్

మూలనుమోకాళ్ళెదలన్

వ్రాలించిమంచంబుక్రిందవడకెడు నొకనిన్॥

౧౪౭

ఆ॥ బల్మి వెలికినీడ్చి బంధింపగాఁబోయి

మోముఁజూచి యొకరిమోమునొకరు

చూచుకొంచుమానినీచిత్త చోరుండు

గానిదొంగగామి వానివిడిచి॥

౧౪౮

గీ॥ మమతదెసఁజూచి యంతనామనుజులెల్ల

నర్మగర్భంగాఁ జనునవ్వనవ్వి

యమ్మ! యీదొంగఁబట్ట మాకలవిగాదు

యెటులుశిక్షింతో నీవదియేలమాకు॥

౧౪౯

గీ॥ అనుచు వచ్చినవారెల్ల సరిగిరంత

నల్లునవివేకమునకెఱిగొ యాత్మవగచి

పెదవిగదలింపవాడొడివెడలెనాత్మ

జాత జామాతఁదావీడిమాతయంత॥

౧౫౦

శం॥ కాంతునితోడను దానే

కాంతముగానుంటఁదెలిసి కాంత జగుప్ప

క్రాంతాత్మయగుచు నాథుని

చెంతకుఁబోనోడిబాష్పసిక్తాననయై॥

౧౫౩

ఉ॥ కూరిమివేరిమిన్ సతులఁగొరుగృహస్థులులేరె? యెల్లరీ

తీరుననాత్మగౌరవము, ధీరత, బీరువడంగ నాల్కికై

చోరునిలీలనింటఁజొరఁజూతురె? యయ్యొయ్యాయంతఁ

బోక యె

వ్వారిటుల త్రఁబట్టి తలవంపులపాలయి బేలలైరిల॥ ౧౫౪

శం॥ ఓరిమియెఱుంగక నీవీ

తీరున వర్తింతువకట తీఱనితమిఁదా

నారయక నీదుతల్లియె

నేరమునాపైనమోపి నిందించుఁగదా॥

౧౫౫

శం॥ విశ్వముమఱచి సతినెనయ

విశ్వేశ్వరునైన జగముపేక్షింపదు ప్రా

ణేశ్వర! మనుజులమగుటకుఁ

బళ్వాదులమించఁగల్గు ప్రతిభవలవదే॥

౧౫౬

గీ॥ చక్రవర్తుల నెయ్యంబుసరకుఁగొనక

బుధజనంబులమన్ననల్ బుగ్గిఁగలిపి

యిటకువచ్చితి వవమతి నెన్నవకట!

యాడుదానను నే నిఁకేమాడుదాన॥

౧౫౭

శం॥ అనిపెనిమిటియనమతిఁగని

మనమునఁగడుఁజింతఁజెంది మానినిపలుకఁ

వినిపించుకొనక దాసుఁడు

పిననవ్వైకయింతతోఁచ వెలఁదికిటులనున్ ||

౧౫౮

గీ॥ చక్రవర్తులకుచ! నీవుసరసనున్నఁ

జక్రవర్తులఁదలపోయ సరసమగు నె

రాజబింబాస్య! నాకు నీప్రాపుగలుగ

రాజమర్యాదలకునేల ప్రాకులాడ॥

౧౫౯

గీ॥ పిల్పులేక నిన్ను వెన్నంటియిచ్చటి

కరుగూడెంచుటదై యవమతియని

యితరులెరుగకుండనింటిలోపలజొచ్చి

దొంగనైతి నీకు గొంగనైతి॥

౧౬౦

గీ॥ నిన్నుగుఱితింపనేరక నీదుతల్లి

చేయిఁబట్టినతప్పదిచీకటిదియె

కాని చీకటితప్పదికాదునమ్ము

మేటికిచింత యొకపొరపాటుపనికి॥

౧౬౧

ఉ॥ నిక్కముఁదెల్పువాఁడ నళినీదళలోచన నాకు నీపయిన్

మక్కువయెంతమిక్కుట మొ మామమొదల్దాని యెల్లవారున

నిక్కరణింబరాభవము నెంతగఁజేసినఁజింతలేదు ని

న్నక్కువఁజేర్చి కూర్చి యధరామృతపానముసేయఁగల్గినన్॥

అ॥ ఎవ్వరేమియన్న నింటాతఁడేపట్టి

కత్తికొక్క కండగానఱికిన

వెరవకభిసరించుఁ బ్రియుఁగూడఁబరకీయ

వలపుతోఁపనీదు పరిభవంబు॥

౧౬౩

కం॥ పరిభవమొత్తైన భవ

త్పరిరంభానందపారవశ్యంబునఁ దా

విరియున్ విరిజోడి! యికన్

విరిశరములకాగ లేను వినతియొనర్తున్ |

౧౬౪

కం॥ అని యార్తుండై యాలిం

గనమున సతిబల్మిఁజేర్పఁగాఁదిపురంగాఁ

బెనిమిటి కామాంధతకున్

మనమునఁగడు వెగటుఁజెంది మానినిపలుకున్ |

౧౬౫

ఆ॥ కాకిచేతనాకుఁ గబురంపినట్లె న

వచ్చిపడనె నీదుపాదయుగళి

నీదుసొమ్మకాదె యీ దేహమయ్యయో

తనదిగొనఁగదొంగతనమదేల॥

౧౬౬

ఆ॥ మానహానిభయముమానినమానెఁగా

కకట! ప్రాణహానికై న వెఱవ

వలదెయిట్టివేళఁ బ్రాణేశ్వరా! యేల

యముననీదు సాహసమునొనర్ప॥

౧౬౭

కం॥ మనుటకుఁ దినఁగావలయున్

మనఁదగునే తినుటకొఱకె మన్నాథయిఁకే

మనఁదగునిస్పిరో! మనదగు

జననమునకుఁ గృత్యమెల్ల స్మరకేళియొగో!

౧౬౮

ఆ॥ పరహితంబుపొంటెఁ బశువులుకనవైన

మెనవివసుధలోన విసువకెపుడుఁ

తాడివంటఁగూర్చువానికి సాటియే

మనముచూడు నీవెమనమునందు॥

౧౬౯

ఆ॥ కన్నుముక్కుతీరుఁగాంచి మోహించెడు

వయసుతిరమె, తిరమె, ప్రాణములును

ముందుగడియ శేమి ముంచుకవచ్చునో

తెలియవశమెయింత తెలియవలదే ౧౭౭

చం॥ పునుఁగుజవాడిఁజందనముఁ బూసిరహిన్ విరిపాన్పుపైననే

తనువునుఁజేర్చి పేర్చుమమతన్ బరిరంభముసేయుచుదొదా

నినెతుదికట్టిమోసికొని విర్గయులై చితిఁజేర్చి యక్కటా

గనగనమందునిప్పులనుగాల్పరె! కాయముహేయమేకదా॥

ఆ॥ ఎద్దిగలుగ దేహమింపారు నెయ్యది

పాసిపోవనపుడెవాసిపోవు

నెద్ది దిరమొ యెదియతొంద్రియమోదాని

తత్త్వమరయుకడఁ కతగదెనాథ॥ ౧౭౮

గీ॥ అనుచుబోధించు నిజపత్నివహసించి

వలుకు నెడనవృద్ధోపగఁదులసియంతఁ

బ్రణయకలహంబు సతులకుఁ బాడిగాని

వెట్టివేదాంతమేలనే ప్రియునిచెంత॥ ౧౭౯

కం॥ తరుణులు స్తనజఘనములన్

గురుత్వమువహించుఁబొప్పగునుగానియిటుల్

వరునకుఁగురువరు తెఱఁగునఁ

బరతత్త్వముబోధనేతభావ్యమెచెలియా॥ ౧౮౦

కం॥ వినసాంపౌ మృదుభావలుఁ

గనసాంపౌ మధురమూర్తికౌఁగిలికనువౌ

నునుమేనుఁ గమ్మవాతెర

వనజాననకన్న భోగ్యవస్తువుగలదే॥ ౧౮౧

గీ॥ సరసశృంగారరస సుధాసరసిఁదేల్చి

భేదభావన హరియించి విశ్వమెల్ల

- మఱవఁజేయుచు వెతలెల్ల మావనోపు
తరుణిలేకున్న నరునకీశ్వరుఁడుగలఁడె ॥ ౧౭౬
- గీ॥ పటముఁగపటంబుఁ బోద్రోచిబంధురమగు
బాహుబంధంబునను సర్వబంధముక్తి
ననదృశంబగులీలమై పొనఁగఁజేయు
తరుణిలేకున్న నరునకీశ్వరుఁడుగలఁడె ॥ ౧౭౭
- గీ॥ ఆరురుఁఁడుదిగఁ జారకశ్రమమున
నున్నతంబగు స్థానంబునొందుపొంఁపెఁ
గాలిబందంబుగా నోపుఁగాంతయరయఁ
దరుణిలేకున్న నరునకీశ్వరుఁడుగలఁడె ॥ ౧౭౮
- గీ॥ పాలలీలను జిత్తంబు భవమహాగ్ని
నుడుకఁగైవల్యనవనీత మొందభువిని
ఆడుదియెతోడువా స్తవమరసిచూడఁ
దరుణిలేకున్న నరునకీశ్వరుఁడుగలఁడె ॥ ౧౭౯
- గీ॥ మిథునమునఁగాక సాధ్యమేమీననయన
దృశ్యవిలయమునేసి నిర్వృత్తినిఁజెంద
రెండుచేతులు గలియకయుండెనేని
గలుగునే చెలియ! లయసుఖంబు భువిని ॥ ౧౮౦
- గీ॥ ప్రణయమహిమము నిట్లు లుపన్యసించు
ప్రియునిగన్గొని వల్కు-వివేకధుర్య
యజ్ఞలకుబోధ నేయంగనగునుగాని
తెలిసిపెడదారిఁబోయినఁ దెలుపవశమె ॥ ౧౮౧
- కం॥ మనుజుఁడు గృహియై యిల్లా
లిననసియుండియును దేహశీదీపవిధిన్ ॥

గనవలె నిహవరముల రెం

టినినమాడగుచును నొకుమ్మడిన్ నిగ్మము డై ॥ ౧౨౨

మ॥ అనఘా! యెంతటివాననిన్ దెలుప స్థూలాకుంధతీన్యాయమై
వనితా చందనమాల్యలేములు సంభావించ భావ్యంబగున్
ఘనమైనిర్భయమైయఖండమయినిష్కామంబు నైశాంతమై
చనునా బహ్మసుఖానుభూతి మచుజల్ సాశించు యత్నం
బుచన్ ॥ ౧౨౩

క॥ స్తంభమున భక్తుఁగావఁగ

సంభవమును జెందెననుట సత్యమొ మృషయో

యంభోజాక్షుఁడుమమతా

హంభావ స్తంభమందునగపడు నెపుడున్ ॥ ౧౨౪

క॥ చెకుముకీతాతనుగల్గు శి

ఖకణముల వెలుగు తిరంబె కృత్యముగునతఁడా

చెకుముకీ సాయమునను దీ

పిక వెలిగించిసుఖముండు వీరతముఁడైయె ॥ ౧౨౫

గీ॥ ఆకురుక్షువకరయ నీవన్నయట్లు

కాలిబందంబెయగు నుపకారినిజము

బందమిమకొనిక్రిద నేప్రాకులాడ

నడుగుసాగునె వడఁడె యాజమఁడుచెడఁడె ॥ ౧౨౬

గీ॥ తోడుబెట్టినమాత్రాన దుగ్ధమందు

వెన్నబడయంగవచ్చునె యెన్నఁడైన

నిశ్చలంబుగక్షీరంబు నిలువవలయు

నాథ! యటుపైని గురుమథసంబువలయు ॥ ౧౨౭

కం॥ శేషమహీధరవాస! య

శేషజగన్నాథ! సర్వశేషీ! భవసం

శోషణ! నిఖిలవిశేష్య వి

శేషణపదలక్ష్మ్య భూత! శేషాహిశయా॥

౧౮౩

మా॥ భవకలుషవిదారీ! భక్తదుఃఖాఘహానీ!

కవివినుతవిలాసా! కామినీహృద్వికాసా!

భవనభరణదక్షా! భూసురాహ్నాయపక్షా!

శ్రవణమననసాధ్యా! సద్గురుస్వామిబోధ్యా!

౧౮౪

గ ద్య ము .

ఇది శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలింగ మహా విద్యాపీఠ స్థాపనా

చార్య శ్రీ నాగభూషణ గురువర్య కృపాకటాక్షలబ్ధ

సారస్వతో పాసనాసాదిత సరస కవితావిలాస

శ్రీనివాస కవికృత తులసీదాస చరిత్రం

బను మహా ప్రబంధంబునందు

పంచమా శ్వాసము

ఓమితి శివమ్.

తప్పొప్పుల పట్టిక.

పద్యము	పాదము	తప్పు	ఒప్పు
75	2	మేల్కొలించి	మేల్కొంచి
79	3	బలతేజ	బలదీప్తి
84	2	మేల్కొలించి	మేల్కొంచి
85	1	అచమానింపకుమయ్య అచమానింపకుమయ్య	
100	4	తోడ్ర	తోడప
111	2	క్రాండుడగుచు	క్రాంతుడగుచు
111	3	నచివరుడు	నచివవరుడు
120	4	జేసెగ్రమ్మర	గ్రమ్మరజేసె
61	2	కండ్లు	కనల్
11	2	సీవ	నేవ
63	1	భిక్షకు	భిక్షకు
105	1	అల్లయభి	అల్లయభి
7	3	నరునమ్మక	నరుడునమ్మక
13	1	సోకహమసజాలు	సోహమనజాలు
33	1	మృగతృప్త	మృగతృప్త
120	1	విఘ్న	విఘ్న
5	2	ప్రేమాధిగ	ప్రేమాధిని
16	1	ఎందైనగాన	ఎందైనగాని

శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలింగ మహావిద్యాపీఠము,
విద్యాశాఖ.

కవితలక గ్రంథమాల

లాయిఫ్స్ రోడ్డు, కేఫీడ్రల్ పోస్టు, మద్రాసు.

బాంచి—బెజవాడ.

శ్రీమతి, కవితలక, కవితా వికారణ, విద్యాన్.
కంచనవల్లి కనకమ్మగారు రచించినవి

పద్యగ్రంథములు

1 శ్రీ జీవయాత్ర—

ఇది వేదాంత ప్రతిపాదకమగు పద్యకావ్యము రు 2—8—0

2 హంసవిజయము—

ఇది మనోహరమగు వేదాంతనాటకము. రు 1—8—0

3 అమృతసారము— (పద్యకావ్యము)

శ్రీవణపేయమగు తత్త్వబోధ మిందుగలదు. రు 1—0—0

4 ఆనందసారము—

తత్త్వశాస్త్రము—పద్యకావ్యము రు 1—4—0

5 అభిజాన శాకుంతలము—

ఇయ్యది మహాకవి కాళిదాసుని సంస్కృత నాటకమునకు మనోహరమగు నాంధ్రీనువాదము రు 1—0—0

6 శ్రీమద్రామాయణ కథాసంగ్రహము—

నాల్గవీయ భాగరామాయణమున కాంధ్రీకంఠ పద్యములు రు 0—4—0

ధర్మవాది, దంటుకీనివాసశత్రుత్వములు

1 శ్రీ తులసీదాసనాలుకము.

భక్తి శృంగార నిసభరితమైన స్వతంత్ర సృష్టాను పంఖి
వనోహరము, శ్రవణ పేయమునగు నాటకము
(అచ్చులో నున్నది.)

2 నాగభూషణ శతకము—

భక్తి, జ్ఞాన, వైరాగ్యబోధకము. ముముక్షు జనాశ్రయము
[అచ్చులోనున్నది]

3 శ్రీ తులసీదాస చరిత్రము— (ప్రబంధము)

[ఉత్తరభాగము] అచ్చులోనున్నది.

క వి క ల్ప ల త.

(తెలుగు వివరణముతో)

దేశేశ్వర మహాకవి సంస్కృతముగ వ్రాసెను
కలము పట్టినవానికెల్ల కవిత్వము నేర్పు గొప్ప
గ్రంథము గద్య- శ్లేష- యమక- చిత్రబంధ కవి
త్వములు వ్రాయువద్దతులు, వివిధ సర్లనము, విచిత్ర
సమస్యలు, వానివూరించుకొపాయములు మొదలగు
కవిత్వ రహస్యములన్నియు తెలుపును. శతావధా
నులు విష్వక్స-పురుషలుపురుషులకున్నార. వెల రు. 2—4—0

విద్యాక కల్లూరి వెంకట సుబ్రహ్మణ్య దీక్షితులు

మునిసిపల్ హైస్కూలు పండితులు

గవర్నరు పేట, బెజవాడ.

